

En annerledes utdanningspraksis

Norske helsefagstudenters erfaringer fra Zambia

Elin Holm

*Mastergradsoppgave i sosiologi
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Våren 2008*

Forord

Arbeidet med masteroppgaven har kommet til veis ende. Det har vært en slitsom, men også veldig lærerik prosess, og i denne forbindelsen er det flere som fortjener en takk.

Aller først vil jeg takke min dyktige veileder Sissel H. Eriksen for konstruktive tilbakemeldinger og oppriktig interesse for oppgaven min. Du har bestandig hatt tid til å svare på spørsmålene mine, og har vært en uvurderlig hjelp for å få oppgaven ferdig i tide.

Deretter vil jeg takke alle informantene mine for at de var villige til å stille opp på intervju og fortelle om erfaringene deres. En spesiell takk til dere tre sykepleiestudentene som tok så godt vare på meg under oppholdet i Zambia!

Jeg vil også takke de to lærerne ved Høgskolen som har vært behjelpelig med informasjon om ergoterapi- og sykepleieutdanninga.

Mine medstudenter: Jeg har hatt det utrolig trivelig med dere her på lesesalen og pauserommet det siste året. Håper vi kan fortsette å treffes selv om jeg nå er ferdig!

Takk til alle vennene mine for at dere fortsatt er der, selv om dere ikke har sett så mye til meg de siste månedene. Jeg lover jeg skal bli sosial igjen! Særlig takk til Line og Berit for korrekturlesing av oppgaven!

Mamma og pappa: Takk for all hjelp og støtte under hele studietiden. Deres bidrag i form av alt fra penger og skyss til hjemmelagde rundstykker har gjort livet som student enklere for meg. Kjetil: Takk for de daglige samtalene på msn. Det har vært hyggelig å kunne spore litt av fra oppgaven og chatte med deg om alt mellom himmel og jord.

Sist, men ikke minst, vil jeg takke kjæresten min, Sverre. Du har støttet meg gjennom mine oppturer og nedturer, og vært der for meg på alle mulige måter. Jeg er glad vi endelig har tid til å være kjærester igjen!

Elin Holm

KAPITTEL 1: INNLEDNING	1
1.1 Tema for oppgaven	1
1.1.1 Valg av tema.....	1
1.1.3 Utdanningspraksis i Zambia.....	3
1.2 Problemstilling	3
1.3 Oppgavens oppbygging.....	4
KAPITTEL 2: TEORI OG RELEVANT FORSKNING	5
2.1 Innledning	5
2.2 Globalisering	5
2.3 Reising	8
2.3.1 Hvorfor reiser man i dag?.....	8
2.4 Studier i utlandet	9
2.4.1 Hvorfor studere i utlandet?.....	10
2.4.2 Tidligere forskning om studier i utlandet.....	11
2.5 Turisme	11
2.5.1 Nisjeturisme	13
2.5.2 Ungdomsturisme	14
2.5.3 Frivilligturisme og frivillig arbeid.....	15
2.6 Kulturell viten	19
KAPITTEL 3: UTDANNINGSPRAKSIS I UTVIKLINGSLAND	21
3.1 Studienes oppbygging	21
3.2 Hensikten med praksisperioder	21
3.3 Internasjonalisering av helsefagutdanningene	22
3.3.1 Praksis i utviklingsland	22
3.3.2 Deltakerne i Utdanningspraksis i utviklingsland	23
3.4 Praksisperiodens læringsmål	23
3.4.1 Læringsmål for ergoterapistudentenes praksis.....	24
3.4.2 Læringsmål for sykepleiestudentenes praksis	24
3.5 Tidligere forskning om Utdanningspraksis i utviklingsland	25
KAPITTEL 4: METODISKE REFLEKSJONER.....	29
4.1 Kvalitativ metode	29
4.1.1 Utvalget	29
4.2 Kvalitative intervju	30
4.2.1 Gruppeintervju	31
4.2.2 Kunnskapsproduksjon i forskningsintervju.....	33
4.2.3 Etske vurderinger	34
4.2.4 Digital opptaker.....	35
4.2.5 Transkribering	35
4.3 Analyse	35
4.3.1 Validitet.....	37
4.3.2 Hva kan kunnskapen brukes til?.....	37
4.3.3 Refleksjon over egen rolle.....	38
KAPITTEL 5: UTDANNINGSPRAKSIS I AFRIKA.....	39
5.1 Hvorfor utdanningspraksis i Afrika?.....	39
5.1.1 Studentenes begrunnelser	39
5.1.2 Høgskolens begrunnelser	40
5.1.3 Zambiske helsearbeideres begrunnelser.....	42
5.1.4 En sammenligning av deltakernes begrunnelser	45
5.2 Studentenes møte med Afrika og praksisplassen	46

5.2.1 Utfordringer med boplass	47
5.2.2 Utfordringer i møtet med Afrika	47
5.2.3 Utfordringer i møtet med praksisplassen	50
5.2.4 Positive opplevelser i møtet med Afrika	52
5.2.5 Positive opplevelser i møtet med praksisplassen	53
5.2.6 Refleksjoner i etterkant av oppholdet.....	54
5.3 Helsefagstudentenes rolle under oppholdet i Afrika	57
5.4 Utdanningspraksis i utviklingsland i et læringsperspektiv	58
KAPITTEL 6:	61
MOT EN NÆRMERE FORSTÅELSE AV FENOMENET	61
6.1 Kultur som utfordring og læring	61
6.1.1 Å lære kultur.....	61
6.1.2 Å lære fagrelaterte ting.....	65
6.1.3 Å <i>ikke</i> lære noe faglig.....	67
6.2 En annerledes praksis	69
6.2.1 Forventninger og det første møtet	69
6.2.2 Refleksjoner i ettertid	73
6.3 Ferie som bonus	74
KAPITTEL 7: AVSLUTNING	79
7.1 Hensikten med utdanningspraksis i utviklingsland.....	79
7.2 Hvorfor vil studentene ha utdanningspraksis i Zambia?	79
7.3 Hvordan erfarer zambiske helsearbeidere det å ta i mot vestlige studenter i praksis?.....	80
7.4 Hvordan erfarte studentene møtet med Afrika?	81
7.5 Var studentene turister under oppholdet i Afrika?	82
7.6 Hva slags kunnskap tilegnet studentene seg under oppholdet?.....	82
7.7 Hvordan kan utdanningspraksis i utviklingsland forstås som et moderne fenomen?	83
LITTERATURLISTE	87
Vedlegg 1: Svar fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Database.....	93
Vedlegg 2: Informasjonsbrev	95
Vedlegg 3: Samtykkeerklæring.....	96
Vedlegg 4: Intervjuguide 1	97
Vedlegg 5: Intervjuguide 2.....	98
Vedlegg 6: Intervjuguide 3.....	99
Vedlegg 7: Intervjuguide 4.....	100
Vedlegg 8: Intervjuguide 5.....	101

KAPITTEL 1: INNLEDNING

1.1 Tema for oppgaven

Temaet for denne oppgaven er utdanningspraksis i utviklingsland. Nærmere bestemt skal jeg fokusere på norske helsefagstudenter som gjennomfører tredje års utdanningspraksis ved ulike institusjoner i et utviklingsland, i dette tilfellet Zambia. Jeg er interessert i å finne ut hva dette fenomenet er, og hvordan det erfares av deltakerne.

Det er flere deltakere i utdanningspraksisen, en norsk høyskolelærer, afrikanske helsearbeidere og norske helsefagstudenter. Jeg har intervjuet personer innenfor alle disse kategoriene, men vil i hovedsak konsentrere meg om helsefagstudentenes erfaringer. Dette er fordi utdanningspraksis i utviklingsland, slik jeg ser det, har størst innvirkning på studentene. Studentene reiser til et fremmed land og må tilpasse seg nye omgivelser, samtidig som praksisen er en del av utdanningen deres. Jeg har intervjuet studentene tre ganger. Det første intervjuet ble gjennomført noen uker før studentene reiste til Zambia. Fokus for dette intervjuet var studentenes forventninger for utenlandsoppholdet. Da jeg intervjuet studentene for andre gang hadde de tilbrakt omtrent en uke i Zambia, og jeg var interessert i å høre deres førsteinntrykk i forhold til det å komme til en ny del av verden. Det tredje og siste intervjuet med studentene foregikk etter at studentene hadde kommet hjem fra Zambia. Her ville jeg vite hvilke erfaringer de hadde gjort seg og om utenlandsoppholdet stod til forventningene. Selv om jeg i hovedsak fokuserer på studentenes erfaringer vil jeg likevel se på fenomenet fra flere sider. Dette er fordi de ulike deltakerne kan ha ulike erfaringer å vise til.

1.1.1 Valg av tema

Blaikie (2006:47) skiller mellom tre ulike motiver for å gjennomføre et forskningsprosjekt. Motivene kan være personlige, akademiske eller sosiale. Med personlige motiver menes at forskeren kan være interessert i å tilfredsstille egen nysgjerrighet, følge personlige interesser eller ønsker å løse et personlig problem. En forsker med akademiske motiver søker å gi et bidrag til fagdisiplinen(e) vedkommende tilhører. Dette kan gjøres blant annet ved å bidra med ny kunnskap innenfor et spesielt felt eller delta i intellektuelle debatter. Ved sosiale

motiver for et forskningsprosjekt er det samfunnet som står i fokus. Forskeren kan ønske å løse et sosialt problem eller hjelpe et lokalsamfunn eller organisasjon å oppnå sine mål. Et forskningsprosjekt kan inneholde både ett og flere av disse motivene.

Hvilke av disse motivene har så jeg for mitt forskningsprosjekt? I prosjektets tidlige fase fant jeg raskt ut at det ikke var gjort særlig mye forskning innenfor temaet. Det er skrevet noe om studenter fra Norge og andre vestlige land som drar til utviklingsland for å ha utdanningspraksis, men dette er litteratur skrevet av fagpersoner innenfor ulike helsefag og rettet mot den konkrete utdanninga. På denne måten kan jeg si at et akademisk motiv for prosjektet mitt er å se på utdanningspraksis i utviklingsland fra et sosiologisk perspektiv.

Prosjektet mitt har også et sosialt motiv. Da jeg først kontaktet Høgskolen vedrørende prosjektet, hadde jeg en lang samtale med høgskolelæreren som er en av drivkreftene bak utdanningspraksisen jeg studerer. Hun var veldig positiv til at jeg gjorde en nærmere undersøkelse av utdanningspraksisen og samarbeidet med andre institusjoner, og da særlig studentenes erfaringer. Det sosiale motivet for prosjektet er dermed å bidra til en økt innsikt i fenomenet, slik at Høgskolen kan drøfte eventuelle endringer dersom det skulle vise seg å være nødvendig.

1.1.2 Utgangspunkt

Utdanningspraksis i utviklingsland innebærer samarbeid og sosiale relasjoner mellom en norsk høgskole og flere helseinstitusjoner i en by i Zambia. Norske helsefagstudenter reiser til Zambia for et to måneders praksisopphold som er integrert i utdanningen deres. I tillegg til praksisarbeidet får studentene mulighet til å se en annen del av verden og lære en ny kultur å kjenne. Utdanningspraksis i utviklingsland inneholder flere aspekter, og for å forstå dette fenomenet vil jeg forsøke å sette det inn i en større sammenheng. Det er rimelig å anta at slik utenlandspraksis har oppstått som følge av en globaliseringsprosess som har gjort det enklere å reise til andre deler av verden. Reising, og da særlig feriereiser, har blitt en alminnelig aktivitet i store deler av verden. Man reiser til stadig nye reisemål og bedriver ulike ferieaktiviteter. Utdanningspraksis i utviklingsland kan bli sett på som en annerledes reiseerfaring, der studentene som deltar både gjør fagrelatert arbeid og får nye opplevelser.

For å forstå hva utdanningspraksis i utviklingsland egentlig er, vil jeg belyse fenomenet med utgangspunkt i ulike teorier omkring de overnevnte temaer.

1.1.3 Utdanningspraksis i Zambia

Zambia er et land i den sørlige delen av Afrika. Landet strekker seg fra Victoriafallene i sør til Tanganyikasjøen i nord (CIA 2008). Zambia var en britisk koloni frem til 1964, og har etter frigjøringen vært republikk. Folketallet er på nesten 10 millioner mennesker, og er sammensatt av mange ulike stammegrupper. Dette gjør at det finnes mer enn 70 lokale språk, men det offisielle språket som læres på skolen er engelsk (ibid.). Zambia er et av Afrikas mest ressursrike land, med blant annet gode forutsetninger for jordbruk og store mineralforekomster (Norad 2008). Til tross for dette er landet et av verdens fattigste, med over 86 prosent av befolkningen som lever under fattigdomsgrensen. Det er flere årsaker til denne fattigdommen, blant annet lav økonomisk vekst, svak planlegging og dårlig styresett. Kun 78 prosent av befolkningen kan lese og skrive. Zambia er også preget av en eksplosiv hiv-/aids-epidemi, der 21,5 prosent av befolkningen var rammet av sykdommen i 2000. Den forventede levealderen er 38,5 år, mens gjennomsnittsalderen i landet er 17 år (CIA 2008). Zambia er sterkt avhengig av bistand, og Norge er en av de største bistandsgiverne. I 2002 var bistanden fra Norge til Zambia på 232 millioner kroner (Norad 2008). Landet er med sitt yrende dyreliv, samt de spektakulære Victoriafallene og Zambezielven, et populært turistmål (Lonely Planet 2008).

1.2 Problemstilling

Innledningsvis nevnte jeg at jeg i dette prosjektet ønsker å studere utdanningspraksis i utviklingsland for å finne ut hvordan dette erfares av deltakerne. Det er flere sider ved denne praksisen jeg finner interessante. Hensikten med denne typen utdanningspraksis, samt studentenes begrunnelser for å ville gjøre dette, er to av dem. Jeg er også interessert i studentenes erfaringer med møtet med Afrika og deres rolle der, samt hva de faktisk lærte i løpet av oppholdet. I tillegg er jeg interessert i erfaringene til de som er med på å tilrettelegge tilbudet. Jeg vil derfor svare på følgende forskningsspørsmål:

Hvordan kan utdanningspraksis i utviklingsland forstås som et moderne fenomen?

Jeg vil i tillegg svare på disse underspørsmålene:

Hva er hensikten med å ha utdanningspraksis i et utviklingsland?

Hvorfor velger studentene å gjennomføre praksisperioden sin ved en institusjon i et utviklingsland?

Hvordan erfarer helsearbeidere på mottakerinstitusjonene i Afrika det å ta i mot vestlige studenter i praksis?

Hvordan erfarer studentene møtet med Afrika?

Var studentene turister under oppholdet i Afrika?

Hva slags kunnskap tilegnet studentene seg under oppholdet?

1.3 Oppgavens oppbygging

I kapittel 2 vil jeg presentere relevant teori og tidligere forskning om ulike sider ved temaet. Videre vil jeg i det tredje kapittelet komme med en nærmere beskrivelse av helsefaglig utdanning i forhold til utdanningspraksis og hensikten med denne. Kapittel 4 inneholder metodiske refleksjoner omkring arbeidet med prosjektet mitt, der jeg blant annet vil si noe om kvalitative intervjuer og kvalitativ analyse. I det femte kapittelet vil jeg presentere empiri fra egne forskningsintervjuer, mens jeg i kapittel 6 vil diskutere mot en nærmere forståelse av fenomenet. I kapittel 7 vil jeg oppsummere de viktigste funnene og diskutere problemstillingene.

KAPITTEL 2: TEORI OG RELEVANT FORSKNING

2.1 Innledning

For å kunne forstå hvordan utdanningspraksis i utviklingsland har oppstått som fenomen, vil jeg se det i lys av teorier omkring kjennetegn ved dagens moderne samfunn. Et nærliggende og aktuelt valg er Anthony Giddens' teori om modernitet og globalisering. Deretter vil jeg si noe om reising, en trend som er muliggjort på grunn av utviklingstrekk som globaliseringen har ført med seg. Jeg vil også gå nærmere inn på utdanning og de mulighetene som finnes i dag angående valg av studiested. Deretter vil jeg si noe om turisme og noen av de ulike nisjene innenfor dette feltet som har vokst frem de siste tiårene. En av nisjene innenfor turisme er frivilligturisme, som har sitt opphav i frivillig arbeid. Jeg vil derfor også ta for meg noe litteratur omkring dette feltet. Til slutt vil jeg si noe om kulturell viten, om hva slags kunnskap man lærer gjennom å erfare ulike kulturer.

2.2 Globalisering

Vi lever i dag i en verden der kommunikasjon, samhandling og sosiale relasjoner ikke lenger er begrenset til den umiddelbare nærhet. Ved hjelp av ny teknologi kan vi nå kommunisere og gjøre forretninger med mennesker i en annen del av verden, og vi reiser stadig oftere til nye destinasjoner for å møte andre mennesker og kulturer. Vi sier at verden har blitt mindre, i den forstand at tid og sted har innskrenket betydning (Moses og Bringham 2007:19). Denne utviklingen kalles globalisering.

Det er mange teoretikere som har skrevet om årsakene til, og konsekvensene av, globalisering. En av disse er den britiske sosiologen Anthony Giddens. Giddens (1997) mener at sosiologiens viktigste oppgave er å forstå og forklare menneskelig handling og sosiale institusjoner. For å kunne forklare dagens moderne samfunn nytter det ikke å bruke begreper og teorier fra de klassiske sosiologene alene. Disse begrepene og teoriene ble utviklet på en tid da samfunnet var organisert på en helt annen måte enn i dag, og Giddens mener det derfor er nødvendig å utvikle nye begreper for å kunne forstå den moderne verden (ibid.).

Giddens er kjent for blant annet sin struktureringsteori og for sin teori om moderniteten og dens konsekvenser. Disse teorier er utviklet med det mål å forstå det moderne samfunnet. Siden jeg er interessert i å forstå utdanningspraksis i utviklingsland som et fenomen som oppstår i det moderne samfunnet, kan det være interessant å se dette i lys av Giddens.

Giddens' tanker omkring globalisering henger sammen med hans modernitetsteori. I sin analyse av moderniteten skiller Giddens (1997) mellom tre dynamiske aspekter han kaller *separasjon av tid og rom*, *utleiringsmekanismer* og *modernitetens reflektive karakter*. Med det første dynamiske aspektet menes at man ikke trenger å befinne seg på samme tid og rom som andre for å kunne samhandle med dem. Ved å bruke telefon kan man snakke med mennesker et annet sted, og ved å for eksempel bruke skriftlige beskjeder kan man kommunisere uten at sender og mottaker nødvendigvis må avtale tidspunkt for kommunikasjonen.

Et annet dynamisk aspekt er det Giddens kaller utleiringsmekanismer. Med utleiring mener Giddens *"at sosiale relasjoner 'løftes ut' av lokale interaksjonssammenhenger og restruktureres på tvers av uendelige spenn av tid og rom"* (Giddens 1997:24). Det dynamiske aspektet "separasjon av tid og rom" er dermed en forutsetning for at utleiring kan finne sted. Det finnes to typer utleiringsmekanismer; symbolske tegn og ekspertsystemer. Symbolske tegn danner et eget uavhengig system og kan sirkulere mellom aktører. Giddens nevner penger som et eksempel på symbolske tegn. Penger er del av et eget system, og går mellom kjøper og selger. Gjennom for eksempel handel på internett kan penger skifte eier og samhandling foregå, uten at kjøper og selger møtes. Det dannes sosiale relasjoner på tvers av tid og rom.

Med ekspertsystemer mener Giddens ulike systemer som er med på å flytte sosiale relasjoner fra et sted til et annet. Aktørene bak slike ekspertsystemer må ha en spesiell ekspertise for at disse systemene skal fungere. Et eksempel på møte med ekspertsystemer, slik jeg forstår det, er en vanlig busstur til jobb. Her er man i kontakt med flere ekspertsystemer, både i forhold til bussruter, veier og trafikkregler. Bak disse ekspertsystemene står det ulike aktører med hver sin ekspertise, det være seg bussjåfører, de som har konstruert veiene og de som har laget trafikkreglene. Den vanlige mannen i gata trenger ikke ha nøyaktig kunnskap om hvordan alle disse ekspertsystemene fungerer.

Det vedkommende trenger å vite for å kunne ta i bruk ekspertsystemene på sin vei til jobb, er informasjon om hvilken buss han skal ta, når bussen går og hvor mye billetten koster.

Det siste dynamiske aspektet Giddens nevner, er modernitetens refleksive karakter. Her skiller Giddens mellom to ulike typer. Den ene typen refleksivitet er med i all handling vi utfører. Vi registrerer verden rundt oss, reflekterer over det vi oppfatter, og handler ut i fra dette. Den andre typen refleksivitet er karakteristisk for moderniteten. Det som kjennetegner denne typen refleksivitet, er at vi bruker kunnskap for å vite hvordan vi skal handle. Vi kan lese i kokebøker for å finne ut hvordan vi skal lage middag, og se på værmeldingen for å finne ut hva slags klær vi bør pakke til hytteturen. Vi har muligheten til å lagre informasjon, og finne den frem når vi trenger det for å få ny kunnskap. Ved å få ny kunnskap kan vi reflektere over hvordan vi skal utføre en handling.

Grunnen til at denne sistnevnte typen refleksivitet er særegen for moderniteten, er at man tidligere ikke hadde mulighet til å lagre informasjon på samme måte som i dag (Giddens 1997). Man lagret ting i hukommelsen, noe som la begrensninger for hvor mye man klarte å huske. Nå kan man oppsøke og finne ny informasjon, reflektere over den, og velge hvordan man skal handle ut i fra dette.

Disse dynamiske aspektene er med på å gjøre globaliseringsprosessen mulig. Med globalisering mener Giddens (1997: 52):

”(..) intensivering av verdensomspennende sosiale relasjoner som knytter fjerne lokaliteter sammen på en sånn måte at lokale begivenheter formes av ting som skjer milevis unna og omvendt.”

Med dette mener Giddens at vi kan danne sosiale relasjoner med mennesker som befinner seg et annet sted, og som vi kanskje ikke noen gang kommer til å møte. Hendelser som finner sted i en annen del av verden kan påvirke vår hverdag. Jeg vil bruke terrortrusselen som et eksempel her. At to fly krasjet inn i World Trade Center i New York den 11. september 2001 har også hatt innvirkning på oss her i Norge. Som følge av denne terrorhandlingen har internasjonale regler for flysikkerhet blitt innført på alle flyplasser verden over, noe som har ført til at man nå må gjennom en sikkerhetskontroll selv om man bare skal fly fra en nordnorsk by til en annen.

2.3 Reising

Historisk sett betydde det å reise at man bega seg ut på noe ukjent, uten å vite om man noensinne kom til å returnere igjen (Kane og Tucker 2004: 218-219). Etter hvert som det ukjente ble kjent, og oppdagelsesreisende ga ut sine erindringer fra reisene, ble reising og fritidsreiser mer og mer vanlig, og begrepet turist oppsto. I begynnelsen var denne typen aktiviteter kun forbeholdt eliten, men på 1800- tallet ble også andre samfunnsklasser inkludert. Denne økningen i reisende skyldtes ikke bare mer informasjon om det tidligere ukjente, men også det faktum at ny teknologi innenfor transport gjorde reisetiden kortere og mer behagelig (ibid.).

2.3.1 Hvorfor reiser man i dag?

Når man reiser forflytter man seg fra et sted til et annet. Feriereiser er ikke den eneste formen for reise som finnes. Noen reiser fordi de ikke har noe valg. På grunn av krig eller naturkatastrofer kan folk bli tvunget til å dra fra stedet de bor på. Det riktige begrepet for denne typen mennesker er ikke lystreisende eller turister, men flyktninger. Andre reiser av jobbmessige årsaker. De kan enten ha fått jobb et nytt sted, eller reiser på kortere turer for å være med på møter eller konferanser. I tillegg finnes det mange mennesker som reiser i forbindelse med utdanningen sin, både innenlands og utenlands. Som følge av globaliseringens muligheter kan man nå velge studiested på grunnlag av egen interesse, ikke bare ut i fra beliggenhet. Det er mulig å ta hele eller deler av utdanningen sin ved universiteter eller høyskoler i andre land og man kan også – slik som mine studentinformanter – ta praksisdelen av utdanningen i utlandet. Innenfor utdanningsfeltet er det et utstrakt internasjonalt samarbeid. Utdanningsinstitusjoner verden over gir studentene sine muligheten til å studere i et annet land. Flere ulike samarbeidsavtaler, som for eksempel Erasmus- programmet¹ i Europa, har blitt opprettet. Dette gjør det enklere å tilrettelegge utenlandsoppholdet som en del av utdanningen man holder på med. De ulike utvekslingsprogrammene tilbyr dessuten også stipender av varierende størrelse som kan være med på finansiere utenlandsoppholdet.

¹ Se kapittel 2. 5 Studier i utlandet

Poenget mitt med å nevne jobbreiser og studiereiser er å vise at det er mange grunner til at folk reiser fra et sted til et annet. En annen type reiser som jeg vil nevne her, og som jeg vil fokusere på videre i avsnitt 2.4, er ferieturer eller fritidsreiser. Målet for disse reisene kan være mange. Det kan være et ønske om å slappe av, komme seg bort fra hverdagen eller oppleve noe nytt. Ferieturens varighet kan også variere, fra bare noen dager til flere år. Alt avhenger av hva den som reiser ønsker å få ut av reisen sin.

Hvilke steder folk velger som reisemål kan også variere. Noen reiser til kjente steder for å besøke familie og venner. Andre reiser til stadig nye steder for å utvide sin horisont. Man kan høre om nye steder gjennom bekjente som har vært der tidligere, eller få inntrykk gjennom media som gir en lyst til å prøve ut nye reisemål. I dagens samfunn er mulighetene for hvor man kan reise og hva man kan gjøre på reisen så mange at bare fantasien kan sette grenser.

2.4 Studier i utlandet

Som følge av globaliseringen har også utdanningssystemet blitt mer internasjonalisert. Det er flere ungdommer som tar høyere utdanning enn før, noe som også gir flere muligheter for å studere på universiteter i andre land. Her i Norge er det helt vanlig med engelsk pensum på universitetene, og det opprettes stadig flere emner og studieprogram der undervisningen foregår på engelsk. Dette gjør det enklere for utenlandske studenter å studere i Norge uten å ha forkunnskaper i det norske språket.

For å gjøre det enklere for studenter å kunne ta *deler av* studiet sitt i utlandet er det opprettet flere internasjonale samarbeidsavtaler mellom studiesteder. Universitetet i Tromsø tilbyr for eksempel utveksling gjennom avtaler som Nordplus (for land i Norden), North2North (Universiteter i subarktiske land) og Erasmus (land i Europa)². Dette gir studenter ved Universitetet i Tromsø muligheten til å reise til mange ulike land alt ettersom hva de studerer og hvor de er interessert i å reise. Det er også mulig å ta et utvekslingssemester til universiteter utenom disse avtalene, eller ta hele utdannelsen sin i utlandet, men dette må studentene ofte finne informasjon om og organisere på eget initiativ. Samarbeidsavtalene er med på å gjøre søknadsprosessen enklere, samt sikre kvalitet og tilrettelegging på de ulike universitetene.

² <http://uit.no/studieavd/studenter/9#2>

Flere av disse samarbeidsavtalene deler ut stipender til studentene som velger å reise ut. Størrelsen på stipendene varierer mellom 1000 kroner måneden til 10.000 kroner per semester. Norske studenter kan i også få ekstra stipend fra Statens Lånekasse til å dekke både reiseutgifter og eventuelle språkkurs. Når Norge i tillegg er et høykostnadsland sammenlignet med svært mange andre land i verden, kan norske studenter i utlandet leve godt på et vanlig studielån. På denne måten er det mulig for norske studenter å studere i utlandet uten å bekymre seg over at man ikke vil klare seg økonomisk (Wiers- Jenssen 2003).

2.4.1 Hvorfor studere i utlandet?

Wiers- Jenssen (2003) har gjort en studie av norske studenter i utlandet. I 2000 var det 13 prosent av den norske studentpopulasjonen som studerte i utlandet, og antallet er stadig økende. I Wiers- Jenssens studie kom det fram at det er flere grunner til studentstrømmen ut av Norge. En av grunnene er at det er flere studier som ikke finnes her i landet. Forfatteren nevner blant annet kiropraktorutdanning og ulike studier innenfor kunst som eksempler på dette. Økonomisk støtte, som nevnt ovenfor, samt tidligere studenters positive erfaringer fra utenlandsstudier, er også med på å påvirke dette. I tillegg nevnes det i artikkelen at små land er mer tilbøyelige til å være internasjonalt orientert enn store land. Norge er som kjent et lite land globalt sett, og nordmenn generelt snakker godt engelsk, reiser mye og får også innblikk i andre kulturer gjennom media. Dette kan være med på å engasjere norske studenter til å studere i utlandet.

Studien til Wiers- Jenssen bygger på en spørreundersøkelse gjort blant norske studenter som har studert i utlandet i et år eller mer. Blant disse studentene var hovedgrunnen til utenlandsoppholdet at de fant det interessant å studere i utenlandske omgivelser. De var eventyrlystne og hadde et ønske om å oppleve en ny kultur og lære et nytt språk. Noen nevnte et sterkt ønske om å tre inn i en bestemt profesjon, og muligheten for en internasjonal karriere ble også nevnt. Selv om disse årsakene nok ikke gjelder for alle norske studenter i utlandet, kan de likevel gi et innblikk i hvorfor det er slik at mange velger å studere i et annet land.

2.4.2 Tidligere forskning om studier i utlandet

Wiers- Jenssen har også forsket på utbyttet av utdanning fra utlandet (2005), med utgangspunkt i en spørreskjemaundersøkelse i regi av NIFU STEP³ om ulike sider ved overgangen fra høyere utdanning til arbeid (Wiers- Jenssen 2005:25). Artikkelforfatteren er interessert i å se om det er noen forskjeller mellom norske kandidater uteksaminert ved norske og utenlandske lærersteder, med tanke på blant annet sysselsetting og lønn. Deltakerne i undersøkelsen er kandidater med høyere utdanning fra utlandet og kandidater med tilsvarende utdanning fra Norge. Alle kandidatene var ferdigutdannet 3,5 til 5 år tidligere.

Resultatene av denne undersøkelsen viser blant annet at andelen som har studert i utlandet har større vanskeligheter med å få innpass på det norske arbeidsmarkedet enn de som har studert i Norge (ibid. s. 80). De sender flere søknader og bruker lengre tid på å få seg jobb. Dette kan tyde på at utdanning fra utlandet ikke er like verdsatt som utdanning fra Norge. En annen grunn til at utenlandskandidatene har vanskeligere for å få seg jobb kan være at de ved å studere i utlandet ikke har klart å opparbeide seg et faglig nettverk i Norge. På den andre siden viser det seg at kandidater med utenlandsk utdanning ofte har høyere lønn enn sine kollegaer. Dette tolker Wiers- Jenssen som *”en indikasjon på at utenlandskandidater oppfattes som dyktige og produktive medarbeider- når de først kommer over barrieren det er å bli rekruttert inn i en relevant jobb”* (ibid. s. 80). Det skal likevel sies at forskjellen mellom de ulike kandidatgruppene ikke er spesielt stor. Utdanning fra utlandet kan stort sett benyttes på det norske arbeidsmarkedet.

2.5 Turisme

Det er gjort flere studier på reisevaner, turisme og turister. Disse studiene har blant annet fokusert på både kjennetegn ved turister og turisme (McCabe 2005), hva som er forskjellen mellom turisme og migrasjon (O’ Reilly 2003) og ulike typer turisme (Novelli 2005). Urry (2002:2) beskriver turisme som:

”a leisure activity which presupposes its opposite, namely regulated and organised work.”

³ Stiftelsen Norsk institutt for studier av forskning og utdanning Senter for innovasjonsforskning

Videre sier Urry at turisme forutsetter at man reiser fra et sted til et annet, oppholder seg på stedet en periode, for så å reise hjem igjen. Stedet man reiser til og de aktivitetene man gjør der, er meningen å skille seg fra hverdagen og arbeidet man har hjemme.

Berger (2004:8) sier det ikke finnes noen universell akseptert definisjon av turisme. Ulike forskere på temaet turisme definerer dette på ulike måter. Begrepet turisme har for mange en negativ betydning, da det ofte forbindes med overfladiske pakketurer og forbrukerkultur. Berger tolker turisme som en type fritidsopplevelse der målet er glede, underholdning og læring. Ved å reise til et annet land lærer man noe nytt på flere områder. Man kan lære hvordan folk lever i en annen kultur, og hvordan man kan bestille middag på et fremmed språk. Det går også an å lære noe om hvorfor landskapet i landet man besøker er som det er, og man kan lære den beste måten å prute når man er på et marked. Den viktigste lærdommen man kan få av å reise er ydmykhet. Fussell (sitert i Berger 2004:14) sier: *"They learn, if they are lucky, humility. Experiencing on their senses a world different from their own, they realize their provincialism and recognize their ignorance"*.

Hvem som regnes som turister kan være vanskelig å definere. McCabe (2005:87) sier det kan diskuteres om turister eksisterer i det hele tatt ut over Hunziker og Krapfs definisjon som *"a person who travels outside of his normal environment for a period of more than 24 hours."* . Selvfølgelig finnes det mange aktører som passer inn i denne definisjonen, men i forhold til de involvertes egne tanker omkring begrepet turist, er det ikke alle som mener de er turister. Det er mange som reiser, men ingen som har lyst å bli assosiert som turist. Både lokalbefolkningen på feriestedet og andre som er på reise beskriver turister "negativt" (McCabe 2005). Lokalbefolkningen kan synes turister er late og dumme på grunn av de aktivitetene de gjør. Mens turister ligger på stranda hele dagen og soler seg, vil lokalbefolkningen heller være inne der det er skyggefullt og behagelig eller gjøre mer nytte enn å bare ligge i ro hele dagen. Andre typer reisende, de McCabe kaller "travelers", ser på turister som en gruppe mennesker som reiser i flokk, bor på dyre hoteller og følger guideboken til punkt og prikke. "Travelers" derimot, ønsker å gå sine egne veier. De besøker steder som ikke er nevnt i guideboken, spiser lokal mat og kommer i kontakt med lokalbefolkningen. McCabe (2005:97) beskriver et skille mellom turister og "travelers", der de to gruppene er forskjellige på bakgrunn av opplevelsene de ønsker å få med seg. "Travelers" ønsker å komme nærmere inn på lokalbefolkningen og landet de besøker, mens turister ønsker å oppleve et "home away from home".

Det er ikke alle som faller inn under kategoriene til McCabe. Selv om man ikke har lyst til å reise rundt på egen hånd som en ”traveler”, trenger det ikke bety at man har lyst til å feriere som pakketurist på Kanariøyene heller. Det går an å ha lyst til å gjøre noe midt i mellom, eller ville gjøre noe nytt. Man kan ha lyst til å oppleve lokal mat, lære et nytt språk og se andre ting enn akkurat det guideboken sier, men likevel foretrekke å bli hentet på flyplassen av reiseselskapet og bo på et dyrt hotell. Nye og ulike reiseopplevelser etterspørres, og reiseoperatørene ser muligheter i å lage reisepakker som møter disse ønskene.

2.5.1 Nisjeturisme

I en globalisert verden der vi stadig blir mer like, er såkalt nisjeturisme en måte å få feriereiser til å bli unike og særegne (Novelli 2005). Ideen bak nisjeturisme stammer fra forretningsverdenen, der ulike firmaer kan spesialisere seg innenfor ulike produkter og tjenester. Med andre ord: Finne sin nisje å drive forretninger innenfor. Forutsetningen for at dette skal lykkes, er at markedet etterspør produktet som skal selges. Novelli (2005:5) beskriver nisjemarkedet som *”(...) a more narrowly defined group whereby the individuals in the group are identifiable by the same specialized needs or interests and are defined as having a strong desire for the products on offer.”* Det er med andre ord snakk om en gruppe individer som har interesse av å kjøpe et spesielt produkt.

Innenfor nisjeturisme er det ulike typer feriereiser som er produktet som skal selges. Her lager turoperatører reisepakker til mennesker med ulike typer interesser. Det finnes turisme for mennesker med interesse for mat eller fotografering, såkalt ”special interest” turisme. En annen type nisjeturisme dreier seg om tradisjon og kultur, der man for eksempel kan besøke museer eller gamle byggverk. Den siste typen nisjeturisme som Novelli (2005) nevner, er aktivitetsbasert turisme, der man reiser et sted for å drive med en form for aktivitet. Dette kan være alt fra elvepadling og fjellklatring, til å jobbe frivillig på et barnehjem.

Det er særlig to typer turisme, slik de er kategorisert i Novellis bok, jeg vil fokusere på. Disse er det Novelli kaller ”Youth tourism” – ungdomsturisme, og ”Volunteer Tourism”-

frivilligturisme. Disse turismetypene kan begge knyttes til mitt prosjekt og være med på å forklare fenomenet utdanningspraksis i utviklingsland, noe jeg vil gå nærmere inn på.

2.5.2 Ungdomsturisme

Tidligere ble ungdomsturisme sett på som relativt ubetydelig i internasjonal sammenheng. Ungdommer hadde ikke de samme mulighetene som i dag, og det var stort sett velstående, voksne mennesker som hadde råd til å reise. Hva som blir definert som ungdommer i forhold til ungdomsturisme kan variere, men i hovedsak gjelder det ungdommer i alderen 15 til 26 år (Richards og Wilson i Novelli 2005). I en studie gjort av European Travel Commission i 1995 ble det europeiske markedet for ungdomsreiser undersøkt, med fokus på 26 land. Resultatet av undersøkelsen viste at ungdommer i den overnevnte aldersgruppen reiste rundt 80 millioner ganger og krysset grenser 100 millioner ganger i løpet av et år (Horak og Weber 2000, i Novelli 2005:40). Dette er en femtedel av alle de internasjonale reisene og en fjerdedel av alle feriereisene i dette området (ibid.).

Det er flere grunner til at stadig flere ungdommer reiser. En av grunnene er at reising ikke lenger er forbeholdt de høyere samfunnslag. Flyreiser og pakketurer er blitt billigere, noe som gjør at flere har råd til å reise. I tillegg er det enklere for ungdommer å få seg arbeid, samt kunne kombinere arbeid med ønsket om å reise. Det er mange som arbeider mye i en periode, for så å bruke alle pengene de har tjent på å reise. Andre benytter seg av tilbudene til blant annet Kilroy, som gir muligheten til å kunne tjene penger mens man reiser, såkalt Working Holiday (Kilroy 2008).

En av reiseformene som er særlig populær blant ungdom er det som kalles backpacking. Det som kjennetegner denne reiseformen er at man reiser med ryggsekk (derav navnet backpacking) og besøker flere steder i løpet av reisen sin, i motsetning til for eksempel charterturer der man er på samme sted flere uker i strekk. Backpackere reiser dessuten over en mye lengre periode en "vanlige" turister, ofte i månedsvis og til og med over år. Når man er på reise så lenge har de færreste råd til å leve like godt som på kortere feriereiser. Hoteller blir byttet ut med billige ungdomsherberger, og restaurantmat blir erstattet med mat fra det lokale supermarkedet. Blant noen backpackere går det faktisk sport i å bruke minst mulig penger (Scheyvens 2001). Backpackere kan gå inn under McCabes (2005)

kategori ”travelers”, da de ofte har lyst går sine egne veier og ønsker andre opplevelser enn ”vanlige” turister.

Simpson (2005) sier det har blitt et stadig økende antall ungdommer som tar et såkalt ”gap year” – friår – fra arbeid eller studier. Mens slike handlinger tidligere ble forbundet med ungdomsopprør og et ønske om å bryte ut av fastsatte normer, er dette nå blitt akseptert av allmennheten. Årlig tar rundt 200.000 britiske ungdommer i alderen 18- 25 år seg et friår for å gjøre noe annet (ibid.). Slike friår kan inneholde flere forskjellige typer aktiviteter. Det vanligste er at ungdommene gjennomfører lønnet eller frivillig arbeid, i tillegg til at de ofte kombinerer dette med å reise. Denne veksten i ungdommer som tar et friår har skapt et økende antall reiseopplevelser spesielt rettet mot denne aldersgruppen.

En reiseform som er rettet mot ungdom er deltakelse i frivillige prosjekter. Flere av selskapene som arrangerer slike reiser beskriver dem som en nødvendighet for ungdommer (Simpson 2005). Reisene blir beskrevet som noe ungdommene kan lære av og som kan gi dem nyttig erfaringer. Et slikt friår har blitt et vilkår for å gjøre suksess, og er i for mange Storbritannia nå blitt nesten like viktig som en universitetseksamen og annen arbeidserfaring (ibid.).

2.5.3 Frivilligturisme og frivillig arbeid

Frivilligturisme er, som tidligere nevnt, en form for aktivitetsbasert turisme og faller inn under nisjeturisme (Novelli 2005). Aktivitetsbasert turisme passer for folk som vil gjøre noe i ferien sin, i stedet for å tilbringe dagene med å for eksempel slappe av på stranden. Det finnes utallige former for aktiviteter man kan kombinere med ferie. Noen aktiviteter er avhengige av årstiden, mens man i andre trenger spesielle ferdigheter eller kunnskaper for å kunne delta.

Frivilligturisme er et av de områdene innenfor dagens turisme som vokser mest (Callanan og Thomas i Novelli 2005). Der 1990- tallets turisme var preget av kultur, spenning og opplevelser, er 2000- tallet tiåret for frivillighet. Wearing sier at frivilligturister *“(…)[they] are seeking a tourist experience that is mutually beneficial, that will contribute not only to their personal development but also positively and directly to the social, natural and/ or economic environments in which they participate.”* (Wearing 2002:1)

Det dreier seg med andre ord om en turistopplevelse som både en selv og stedet man besøker kan dra nytte av. Frivilligturisme har sin opprinnelse i frivillig arbeid. Frivillighet Norge, samarbeidsforum for frivillige organisasjoner og virksomheter i Norge, sier følgende om frivillighet:

”Frivillig virksomhet skal være en arena for enkeltmennesker og grupper som har lyst og vilje til å bruke av egen tid og/eller egne penger for å skape et bedre liv for seg selv eller andre og arbeide for det de selv tror på, av egeninteresse eller ut fra samfunnsansvar – egenorganisert, selvstyrt og uten tanke på fortjeneste.”

(Frivillighet Norge 2008)

Det kan dreie seg om aktiviteter innenfor sosialt og humanitært arbeid, idrett, musikk eller innenfor andre typer organisasjoner. Det vesentlige er at aktøren gjør en frivillig innsats for en sak som han eller hun mener er verdt å arbeide for, der fortjenesten er resultatet av arbeidet som blir gjort og ikke en sum som kan måles i kroner og øre. Foruten om frivillig arbeid i lokalsamfunnet finnes det også organisasjoner som fokuserer på ulike typer frivillig arbeid internasjonalt, NGOer⁴. Slike organisasjoner øker stadig i innflytelse og omfang, og bruker omtrent halvparten av alle milliardene som settes av til konfliktrelatert nødhjelp hvert år (Winters i Barrow og Jennings 2001:40). NGOer finnes over hele verden og er en del av både sivilsamfunnet og det internasjonale samfunnet. Antall NGOer i verden som opererer internasjonalt er rundt 40.000. Legger man til nasjonale NGOer stiger antallet til flere millioner. Bare India alene har mellom en og to millioner NGOer. (Wikipedia 2008). Eksempler på NGOer kan være Redd Barna⁵, Amnesty International⁶ og Leger Uten Grenser⁷. Disse tre organisasjonene arbeider blant annet med menneskerettigheter og humanitært nødhjelpsarbeid verden over.

NGOer kan være veldig effektive og får mye oppmerksomhet i samfunnet. Kampanjen mot landminer ble ledet av en NGO, NGOer setter fokus på både miljøproblemer og feminisme (ibid.) Winters (i Barrow og Jennings 2001) mener likevel at NGOer kan ha sine svakheter.

⁴ Non- governmental organisations

⁵ www.reddbarna.no

⁶ www.amnesty.no

⁷ www.leger-uten-grenser.no

Ved hyppig utskiftning av personale må mye tid brukes til ny opplæring. Ungt og uerfarent personale kan på grunn av kulturelle forskjeller fornærme lokalbefolkningen på arbeidsstedet, ofte uten å være klar over det selv. Winters (ibid. s. 41) sier:

"To witness the humanitarian invasion is sometimes to be ashamed of Western arrogance, ignorance and insensitivity."

Den første bevegelsen som startet med veldedighet og velferdstjenester for mennesker utenfor Europa var den protestantisk- evangeliske bevegelsen på 1800- tallet (Barrow og Jennings 2001: 10). Dette var opphavet til misjonsbevegelser som fokuserte på både religiøs omvendelse så vel som sosialt arbeid i lokalsamfunn. Misjonsbevegelsene bygde blant annet skoler og fikk i stand helsestasjoner der dette ikke fantes. Internasjonale frivillige organisasjoner har dermed sine røtter i misjonsbevegelsen. Den første sekulære organisasjonen, Røde Kors, ble startet i 1864. Denne organisasjonen arbeidet uavhengig av religion og politikk og fokuserte på humanitære aspekter. Selv om Røde Kors i dag ikke regnes som et medlem i NGO- samfunnet, blir organisasjonen likevel sett på som opphavet til slike organisasjoner (ibid.).

Årsaken til at mange velger å bruke tiden sin på frivillig arbeid kan variere. Bussell og Forbes (i Novelli 2005:194) sier at frivillige må ha et altruistisk motiv. Det vil si at de i stedet for å være egoistiske og bare tenker på seg selv, er altruistiske og tenker på andre. Det kan likevel diskuteres om den frivillige virkelig er så altruistisk som man skulle tro. Elster (i følge Rotvold 1995) stiller spørsmål om hvorvidt altruisme er en høyere form for egoisme. Å gjøre en innsats for andre kan også gi den frivillige god samvittighet og høyere status innad i lokalsamfunnet, noe som kan være en motivasjon for frivillig arbeid.

Engasjementet for frivillig arbeid er utgangspunktet for utviklingen av frivilligturisme. For noen gir det kanskje ikke nok mening å gjøre en innsats i eget lokalsamfunn, men de vil heller ut i verden og hjelpe til med aktiviteter andre steder der dette synes mer nødvendig. Selv om konseptet frivilligturisme først har blitt populært de siste ti årene (Callanan og Thomas i Novelli 2005), arbeidet mennesker fra Vesten frivillig i andre deler av verden allerede for 30- 40 år siden. De reiste blant annet på arbeidsbrigader til Nicaragua eller arbeidet frivillig på kibbutzer i Israel. (Klassekampen 2003, Rosmer 2007). Vestlige samfunn er mer preget av "skyldfølelse" over egen velstand, og oppfordrer til å gi av tid eller penger til de som er dårligere stilt. Resultatet av dette er at det er et økende antall

frivillighetsprosjekter man kan delta på rundt om i verden, som spiller på selvutvikling og god samvittighet til de som deltar (Callanan og Thomas i Novelli 2005).

Innenfor frivilligturisme finnes det store variasjoner både når det gjelder type arbeid, varighet og hvilke kvalifikasjoner som kreves. Det finnes frivillighetsprosjekter innenfor både humanitært arbeid, miljøvern og kultur. Noen prosjekter har deltakere som bare er der et par uker, mens andre prosjekter krever deltakelse i over et år. Noen prosjekter, for eksempel på sykehus, krever visse kvalifikasjoner og erfaring fra deltakerne. Andre prosjekter krever ikke mer fra sine deltakere enn at de er over en viss alder.

En av organisasjonene som tilbyr frivillighetsprosjekter rundt om i verden er AFS Norge. Med programmet 18+ har man mulighet til å delta på humanitære prosjekter i både Afrika, Latin- Amerika og Asia (AFS Norge 2008). AFS vektlegger at det forventes at man arbeider frivillig på ulike prosjekter, men at man samtidig har muligheten til å lære et nytt språk og lære en ny kultur å kjenne. 18+ programmet varer i 5- 6 måneder og det koster 39.500 kroner å delta. Deltakeravgiften dekker utgifter som flybilletter, kost og losji, men ikke lommepenger og eventuelle vaksiner. Dette viser at unge er nødt til å spare opp ganske mye penger for å ha råd til å arbeide frivillig i utlandet. Det finnes flere reiseguides spesielt beregnet på denne gruppen av mennesker som ønsker å drive med frivillig arbeid i et annet land. Et eksempel på dette er World Volunteers (Ausenda og McCloskey 2006) som inneholder beskrivelser av nesten 200 frivilligprosjekter verden over.

Det kan diskuteres hvilken betydning arbeidet som blir gjort har for lokalsamfunnet. Når det i enkelte prosjekter ikke kreves noen kvalifikasjoner av deltakerne, er det ikke sikkert at arbeidet blir gjort riktig. Callanan og Thomas (i Novelli 2005:194) nevner for eksempel et prosjekt i Peru som omhandler arbeid med barn og unge, eldre, personer med hiv/aids, funksjonshemninger eller mentalt syke. Til dette prosjektet er ingen spesielle kvalifikasjoner eller erfaring påkrevd, noe Callanan og Thomas er kritiske til. Når man skal jobbe med for eksempel hiv/aids syke eller mentalt syke er det en fordel å kunne vite hvilken behandling som trenges og hvordan man bør tilnærme seg pasienten på best mulig måte. Også for deltakeren selv er det en fordel å ha erfaring fra lignende arbeid, eller ihvertfall ha gjennomført noen form for kurs for å vite hva man bør tenke på.

Selv om enkelte prosjekter ikke krever noen kvalifikasjoner fra deltakerne, kan de likevel ha et klart mål for arbeidet som skal gjøres. Et eksempel på dette er organisasjonen Cross-Cultural Solutions, som har et mål som er forenlig med filosofien til internasjonalt frivillig arbeid, nemlig altruistiske motiver. Organisasjonen legger vekt på at internasjonalt frivillig arbeid består av flere deler. I tillegg til å gjøre en frivillig innsats kan deltakerne lære en annen kultur å kjenne og bli kjent med nye mennesker. Deltakerne blir også oppmuntret til å delta i frivillige prosjekter når de kommer hjem. (ibid.).

2.6 Kulturell viten

Et ønske om å lære en ny kultur å kjenne kan være motivasjon både for turister og studenter for å reise til utlandet. Men hva ligger egentlig i begrepet kultur? Martinussen (2004:6) sier kultur i sosiologisk forstand er "*(...) det felles, grunnleggende meningsuniverset i et større eller mindre samfunn.*" Med dette menes de verdier, normer, meninger, virkelighetsoppfatninger og andre symboler som er felles for medlemmene i et samfunn. Mennesker i ulike samfunn har ulike måter å tenke og handle på. Man trenger ikke reise lenger enn til Sør- Europa før man finner andre skikker enn det vi nordmenn er vant til. Mens vi her i Norge håndhilser på hverandre, er det i Frankrike vanlig å kysse hverandre på begge kinn når man møtes. Møtet med en annen kultur kan by på både overraskelser og utfordringer, og det kan ta en stund før man forstår hvorfor lokalbefolkningen handler som de gjør. Hastrup (1992: 41) sier "*at mennesker lever deres liv så forskjellig, at der faktisk synes være tale om forskjellige verdener*". Ulike verdener har utgangspunkt i ulike typer kulturell viten. Men hva er egentlig kulturell viten?

Viten generelt sett har vært forbundet med kognitiv viten. Med dette menes viten som det går an å sette ord på (ibid.). Kulturell viten, på den andre siden, kan være vanskelig å beskrive med ord. Hastrup mener det normalt er slik at egen kultur er noe man ikke snakker *om*, kulturen er mer en posisjon man snakker *fra*. Man *ser* ikke kulturen, kulturen er det man *ser med*. Kulturell viten er implisitt. Det vil si at et individs kulturelle viten er noe underforstått eller selvfølgelig. Man tenker vanligvis ikke over hvorfor man handler som man gjør i hverdagen. Man ser verden med det kulturelle blikket man har lært i det samfunnet man lever i. Når antropologer gjennomfører lange feltarbeid i fremmede omgivelser, er det for å lære en annen måte å se på verden. Eller sagt på en annen måte: Lære hvordan man ser verden fra en annen kulturell posisjon. Kulturell viten læres gjennom erfaring snarere enn gjennom

lærebøker (Hastrup 1992:46). Selv om man leser om en fremmed kultur, er det noe helt annet å oppleve den på nært hold.

Før man får viten om en annen kultur vurderer man den ut i fra sin egen kulturelle posisjon. Det er derfor lett å trekke den slutningen at ens egen kultur er ”bedre”, og denne måten er den ”rette” måten å se på verden. Dette kalles etnosentrisme. Men, alle kulturer er likeverdige i forhold til troverdighet. De har like gode grunner til å forestille seg verden som de gjør (Hastrup 1992: 50). Selv om andre kulturer kan virke fremmede og uforståelige for oss, er de likevel ikke rangordnede i forhold til rasjonalitet (ibid.). Det er bare en annen måte å forstå verden på.

Hastrup legger vekt på at selv om møtet med en annen kultur finner sted på et bestemt tidspunkt, overskrider erfaringen det. Hun sier: *”Erfaringen er ikke blot en periode i etnografens liv, eller er fase i den professionelle karriere; den er et permanent grænseland, som man kan blive ved med at vende tilbage til. Det er i dette område, den etnografiske nutid blir til.”* (ibid. s. 66). Med dette menes at erfaringene man gjør seg i møtet med en fremmed kultur er noe man kan trekke frem og bruke ved en senere anledning. Om man som sykepleierstudent lærer seg skikker og normer ved et zambisk sykehus, vil man kunne bruke denne kunnskapen dersom man får en zambisk pasient i Norge. Når man vet at det eksisterer forskjeller mellom de to landene, kan man bruke denne kunnskapen til å forklare den zambiske pasienten hvilke skikker og normer vedkommende må forholde seg til under sykehusoppholdet.

KAPITTEL 3: UTDANNINGSPRAKSIS I UTVIKLINGSLAND

I dette kapitlet vil jeg kort beskrive hovedtrekkene til de to helsefagene studentinformantene mine studerer. Som kilde for data har jeg primært tatt i bruk fagplanene slik de er publisert på høgskolens nettsider. Siden det dreier seg om to forskjellige helsefagutdanninger sier det seg selv at innholdet i fagplanene ikke er likt, da spesielt med tanke på faglig innhold. Studiene er likevel bygd opp på samme måte og har flere fellestrekk. Der fagplanene har relevante forskjeller vil jeg spesifisere dette. Av innholdet i fagplanene vil jeg legge særlig vekt på praksisdelen av studiene, med fokus på hensikt, internasjonalisering og praksisperiodens læringsmål. Jeg vil også presentere deltakerne i utdanningspraksis i utviklingsland og samarbeidet dem i mellom. I tillegg vil jeg også si noe om tidligere forskning omkring temaet med utgangspunkt i noen utvalgte artikler.

3.1 Studienes oppbygging

Studentene tilhører helsefag som etter gjennomført og bestått tre års fulltidsstudium gir en bachelorgrad i henholdsvis sykepleie og ergoterapi. Innenfor hvert studieår skal studentene innom ulike tema, og hvert nytt tema forutsetter at man tar i bruk kunnskap fra tidligere gjennomførte temaer. Begge studiene veksler på teori og praksis, og studentene gjennomfører flere praksisperioder av ulik lengde i løpet av studietiden. Totalt er en tredjedel av studiet praksis. Sykepleierens arbeidsoppgaver er pleie av syke og hjelpetrengende mennesker. Ergoterapeuten på sin side skal hjelpe mennesker med å gjenoppbygge ulike typer tapte ferdigheter etter skade eller sykdom, og tilrettelegge for en ny livssituasjon.

3.2 Hensikten med praksisperioder

Praksisperiodene i løpet av studiet er knyttet til fagplanens ulike temaer. Dersom temaet for eksempel er psykiatri, skal studentene i praksisperioden arbeide på ulike psykiatriske institusjoner. Hensikten med praksisperiodene er blant annet at studentene skal kunne sette de teoretiske perspektivene fra lærebøkene i sammenheng med praktiske øvelser. Ved å delta i reelle praksissituasjoner som innebærer pleie og/eller behandling, kan studentene samhandle direkte med både pasienter og pårørende i ulike situasjoner, og dermed bli forberedt på

arbeidsoppgaver de kan møte i yrkeslivet. Under praksisperioden har studentene jevnlig kontakt med lærere og veileder på høgskolen. Studentene arbeider også med fagpersonell innenfor eget fagområde på praksisplassen, noe som gjør at de kan få tilbakemeldinger på arbeidet sitt mens de utfører det.

3.3 Internasjonalisering av helsefagutdanningene

I dag er det et økende fokus på internasjonalisering både i arbeidslivet og på utdanningsinstitusjonene. Dette gjelder også innenfor fagområdene mine informanter studerer og arbeider innenfor. Drevland (2006: 130) sier: *”Å ha et internasjonalt fokus på sosialt arbeid handler ikke bare om å arbeide utenlands, men også at sosialarbeideren har kunnskaper og ferdigheter til å arbeide med sosiale problem som oppstår i et flerkulturelt samfunn”* Høgskolen vektlegger viktigheten av internasjonalisering. I fagplanen for sykepleierutdanninga står det skrevet at hensikten med dette er *”å fremme studentenes kunnskap, respekt og forståelse for ulike kulturer gjennom internasjonalt samarbeid.”*⁸ Det tilrettelegges for at studentene kan ta deler av utdanningen i utlandet, samt at utenlandske studenter kan studere en periode ved Høgskolen. Avdeling for helsefag ved Høgskolen har samarbeidsavtaler med de nordiske landene, noen europeiske land, USA, Libanon, samt noen land i Afrika.

Utenlandsoppholdet kan gjennomføres i andre eller tredje studieår. I følge høgskolelæreren jeg intervjuet er dette for at studentene skal ha fått et innblikk i eget fagområde i Norge før de beveger seg over i ukjente omgivelser. Spesielt ved utenlandsopphold i utviklingsland der helsetjenestene ikke er like etablerte, er det viktig at studentene har en viss faglig tyngde hos seg selv de kan støtte seg til. Når praksisstedene i utviklingsland mangler avansert utstyr studentene er vant med fra praksisarbeid i Norge, må studentene bruke den kunnskapen de har tilegnet seg i løpet av studietiden på en annen måte.

3.3.1 Praksis i utviklingsland

Praksisperioden i et utviklingsland som mine informanter har gjennomført foregår det tredje og siste året av utdanningen. Studentene som vil reise må søke omtrent et år i forveien, og for å få lov til å reise må man ha bestått alle tidligere eksamener og ha en noenlunde stabil

⁸ Fra Fagplan for 3-årig sykepleierutdanning, Høgskolen.

livssituasjon. Før praksisperioden begynner går studentene gjennom mange forberedelser i regi av Høgskolen. Ikke bare forbereder de seg faglig sett på praksisperioden, men de må også forberede seg på hvordan det er å leve i et land så utrolig annerledes enn Norge og hva slags utfordringer de kan komme til å møte.

Som tidligere nevnt har Høgskolen samarbeidsavtaler med institusjoner i flere land, både i og utenfor Europa. Samarbeidet med sykehuset i det afrikanske landet mine informanter var i, ble etablert av ergoterapiutdanninga i 1995. Siden den gang har nærmere 40 studenter hatt praksis ved ulike institusjoner på dette stedet. Sykepleierstudentene jeg intervjuet var de første fra sin utdanning som reiste dit. Sykepleierutdanninga er likevel ikke ukjent med fenomenet utdanningspraksis i utviklingsland. Mange høgschooler tilbyr en slik praksis. Allerede i 1985 reiste noen studenter på et fem ukers studieopphold i Kenya, finansiert av Norges Røde Kors (Evensen 2003).

3.3.2 Deltakerne i Utdanningspraksis i utviklingsland

Fenomenet utdanningspraksis i utviklingsland har flere deltakere enn bare studentene. Også norske høgschoolelærere og afrikansk helsepersonell er deltakere i dette, og fenomenet blir til i samspill mellom disse tre kategoriene deltakere. Høgschoolelæreren og det afrikanske helsepersonellet samarbeider om å tilrettelegge et best mulig praksisopplegg for studentene. Før avreise til Zambia arbeider studentene sammen med høgschoolelæreren om praktiske og faglige forberedelser, og høgschoolelæreren er også veileder for noen av studentene underveis i praksisperioden. Under selve praksisoppholdet er to av de afrikanske helsearbeiderne kontaktpersoner for studentene, og noen av studentene arbeider også sammen med disse på praksisplassen. Deltakerne medvirker fra tre forskjellige sider. De kan ha ulike motiver for å delta, og likeledes sitte igjen med forskjellige erfaringer.

3.4 Praksisperiodens læringsmål

Før praksisperioden starter skal studentene utforme individuelle læringsmål i en lærekontrakt. Jeg har ikke hatt tilgang til disse lærekontraktene, men har i mine intervjuer med studentene

spurt hva de forventet å lære i løpet av praksisperioden.⁹ I det følgende vil jeg fokusere på læringsmål i forhold til *fagplanene*. Fagplanene inneholder ingen konkrete læringsmål for utenlandspraksis spesielt, men generelle læringsmål for den delen av studiet som praksisperioden inngår i.

3.4.1 Læringsmål for ergoterapistudentenes praksis

Praksisperioden som ergoterapistudentene gjennomførte i Afrika har tittelen *Utøvelse av ergoterapi*. I fagplanen står det:

*”Studenten skal ta ansvar for å innhente aktuell kunnskap og utvikle den kompetanse og ferdigheter som er nødvendig for å utøve ergoterapeutrollen på praksisstedet. Studentene skal beherske en ergoterapeutisk arbeidsprosess og skal vise dette gjennom at de i samarbeid med brukere vurderer og gjennomfører relevante tiltak på en kompetent og etisk god måte. I dette ligger også å evaluere de iverksatte tiltakene og egen kompetanse og holdninger i forhold til det arbeidet som er gjort.”*¹⁰

Det nevnes også at studentene skal arbeide relativt selvstendige, og ta initiativ i forhold til samarbeid med andre yrkesgrupper på praksisplassen. Studentene skal med andre ord lære seg å arbeide som en selvstendig ergoterapeut i reelle omgivelser.

3.4.2 Læringsmål for sykepleiestudentenes praksis

Fagplanen til sykepleierutdanninga er mer spesifikk i forhold til temaet praksisen skal knyttes til. Første praksisperiode for tredje studieår har tittelen *Eldreomsorg og omsorg for mennesker med funksjonshemming*. I løpet av denne tiden skal studentene blant annet:

- ”- Tilegne seg kunnskaper og ferdigheter i å utøve faglig og etisk forsvarlig sykepleie til mennesker med funksjonshemminger, psykiske lidelser og eldre mennesker*
- Utvikle en reflektert forståelse av hvilken betydning syke menneskers erfaringer,*

⁹ Se kapittel 4, Empiri

¹⁰ Fra Fagplan for 3-årig ergoterapiutdanning, Høgskolen.

vrderinger og prioriteringer vil kunne ha for utøvingen av sykepleien

- Utvikle evnen til tverrfaglig samarbeid, ledelse, undervisning og veiledning

- Bli i stand til å anvende ulike teoretiske perspektiver i refleksjon over komplekse faglige og etiske problemstillinger.”¹¹

I forhold til eldreomsorg skal studentene lære om forholdet mellom aldring og sykdom og de sykdommer og skader som følger med alderdommen. I tillegg vektlegges at man er klar over de utfordringer som knyttes til omsorg, pleie og behandling av mennesker som står ved slutten av livet.

3.5 Tidligere forskning om Utdanningspraksis i utviklingsland

Også andre høyskoler både i Norge og Europa har samarbeidsavtaler med helseinstitusjoner i utviklingsland. I det følgende vil jeg presentere noen erfaringer fra andre høyskoler i forhold til praksisopphold i utviklingsland.

Henriksen (2007) har skrevet en artikkel som fokuserer på ulike målsetninger for internasjonalisering av sykepleieutdanningen og bruker erfaringer fra studenters praksisopphold i Beirut, Libanon for å belyse dette. Denne praksisen ”(...) *er en form for internasjonalisering som legger vekt på solidaritet og økt forståelse for kulturelt mangfold.*” (Henriksen 2007:42). Studentene får lære en annen kultur å kjenne, og vil også lære hvordan det er å være ”den fremmede”. Forfatteren sier turisme og studieopphold i et fremmed land er to forskjellige ting. Når man oppholder seg i et fremmed land av studiemessige årsaker er man der ofte over en lengre tidsperiode enn ved feriereiser. Det kreves dermed mer av studentene i forhold til integrering i lokalsamfunnet, noe som gjør at man lærer mer.

Studentene i Henriksens studie hadde jevnt over positive erfaringer fra oppholdet i Libanon. Flere sa de følte seg privilegerte over å ha fått muligheten til å oppleve et annet land på denne måten. Studentene opplevde sterke inntrykk i møtet med fattigdommen i landet. Det var vanskelig å arbeide på en praksisplass med lite utstyr og det var en utfordring at både helsepersonell og pasienter hadde dårlige engelskkunnskaper. Dette var en nyttig og lærerik erfaring for studentene. De fant ut at med litt kreativitet kunne de klare seg uten teknisk

¹¹ Fra Fagplan for 3-årig sykepleierutdanning, Høgskolen.

utstyr, og på grunn av språkproblemene som oppsto fikk de selv oppleve hvordan det var å være den språklige minoriteten. Studentene vektla at de i løpet av oppholdet i Libanon fikk større perspektiv på ting, og fikk ny lærdom de kunne ha nytte av både som sykepleier og som menneske.

Studentenes erfaringer fra dette praksisoppholdet kan virke personlig utviklende og dannede (ibid.). Henriksen ser på utenlandspraksis som en form for dannelsesreise. Hun sier:

”Det ser ut som praksis i sør fremmer andreorientering og solidaritet, og at studentene gis anledning til å gjøre seg karakterdannende erfaringer. For at dette læringspotensialet skal innfris kreves en bevisst og gjennomarbeidet profil på studentutvekslingen. Det gjelder både i valg av steder og ikke minst i kvaliteten på opplegget. Slik kan internasjonaliseringen tjene dannelsen av studentene, og dermed fungere som en slags dannelsesreiser i vår tid.”

(Henriksen 2007: 58).

Sandin et al. (2004) beskriver erfaringene til svenske sykepleierstudenter som har hatt praksisstudier ved et sykehus i Tanzania. Hensikten med samarbeidet mellom den svenske høgskolen og det tanzanianske sykehuset er blant annet å utveksle ideer, erfaringer og kunnskap. Meningen med studentenes opphold i Tanzania, på den andre siden, er å få et innblikk i transkulturell sykepleie. Ved å observere i reelle situasjoner kan studentene utvikle sin kulturelle kompetanse.

For de fleste svenske sykepleierstudentene ble møtet med Afrika et skikkelig ”kultursjokk”. Alt rundt dem var så annerledes enn noe annet de hadde opplevd og forestilt seg, og det var vanskelig å vite hvordan de skulle handle i tråd med lokale normer og verdier. Studentene var overrasket over hvor lite ressurser som faktisk fantes på sykehuset, men ble også imponert over hvor mye arbeid som likevel kunne gjøres. Oppholdet i Tanzania gjorde at studentene lærte at det finnes flere måter å leve livet på og fikk dermed et nytt syn på egne verdier og egen levemåte.

Bøckmann (2002) har skrevet en hovedoppgave i sykepleievitenskap om norske sykepleierstudenters erfaringer fra praksis i en fremmed kultur. Studentene i denne studien reiste ikke bare til utviklingsland, men også til land som England og Australia. Disse studentene ville ha praksis i utlandet blant annet for å prøve noe nytt og utfordre seg selv, i

tillegg til at flere av dem hadde et ønske om å arbeide i utlandet etter endt utdanning. Før avreise brukte de mye tid på praktiske forberedelser, som for eksempel vaksiner og hva som var lurt å ta med seg. Noen av studentene tok seg også tid til faglige forberedelser, som å lære seg medisinske uttrykk på engelsk og lese om tropiske sykdommer. Når det kom til kulturelle forberedelser ble det ikke gjort så mye fra høgskolens side, men noen av studentene hadde på eget initiativ funnet informasjon om landet de skulle besøke. Andre studenter som hadde vært på utenlandspraksis tidligere ble brukt som kilde til informasjon om praksisstedet, noe som ble fremhevet som veldig nyttig. Studentene i Bøckmanns studie var tilknyttet flere høgskoler. Høgskolene ga studentene beskjed om at de var godkjent for utenlandspraksis på ulike tidspunkt. I noen tilfeller ble studentene informert bare et par måneder før de skulle reise, noe som ga dårlig tid til ordentlige forberedelser.

Studentene som hadde praksis i afrikanske land opplevde store kulturelle forskjeller. Noen av forskjellene de merket seg var blant annet lavere hygienisk standard og et annet syn på tid og tidsbruk. Mange opplevde det som vanskelig å møte en helt annen kultur og brukte tid på å finne seg til rette. I forhold til praksisen nevnte noen at de ikke hadde hatt en fast veileder i utlandet, men at de fikk mye hjelp fra lokale sykepleierstudenter. Praksisarbeidet var annerledes enn de hadde forventet. Studentene måtte ta ansvar for egen læring, og selv ta initiativet til å delta i arbeidet. De fikk mange sterke inntrykk og opplevelser i løpet av oppholdet som det tok tid å bearbeide.

Studentene reflekterte over hva de hadde lært i løpet av oppholdet. Det kom frem at de fleste mente denne praksisen ikke hadde gitt dem så mye faglig utbytte. Men de hadde lært mye om kultur og mye om seg selv, noe de kunne bruke i senere yrkesutøvelse. Utbyttet av utenlandspraksisen var heller på det personlige plan, der de følte de hadde vokst som mennesker og blitt mer selvstendige (Bøckmann 2002).

KAPITTEL 4: METODISKE REFLEKSJONER

I dette kapittelet skal jeg redegjøre for de valgene jeg har tatt i forbindelse med metode, utvalg av informanter, innsamling av data og analyse.

4.1 Kvalitativ metode

En av målsetningene med kvalitativ metode er å ”(...) oppnå en forståelse av sosiale fenomener.” (Thagaard 2003: 11). Dette kan oppnå både gjennom intervju, observasjon eller analyser av dokumenter og bilder (Thagaard 2003: 12). I mitt prosjekt er det nettopp forståelse jeg søker. Jeg ønsker å finne ut hva det sosiale fenomenet ”Utdanningspraksis i utviklingsland” er. Jeg er interessert i deltakernes *erfaringer*. For å få innblikk i disse erfaringene, finner jeg det best å benytte meg av kvalitativ metode. Deltakerne kan fortelle med egne ord hvordan de erfarer utdanningspraksis i Zambia.

4.1.1 Utvalget

Utvalget jeg har intervjuet kan deles inn i tre kategorier som alle er deltakere i utdanningspraksis i utviklingsland. Den ene kategorien er norske helsefagstudenter som har hatt utdanningspraksisen sin i Zambia.¹² Her har jeg seks informanter, to gutter og fire jenter. Informantene studerer ergoterapi eller sykepleie, og gjennomførte utdanningspraksisen sin i samme by i Zambia. Den andre kategorien er zambiske helsearbeidere som arbeider med de norske studentene under praksisperioden. I denne gruppa har jeg tre informanter, alle menn. Den siste kategorien består bare av én informant: en norsk høyskolelærer som blant annet arbeider med organisering av utdanningspraksis i ulike land.

I prosjektets tidlige planleggingsfase kontaktet jeg høyskolelæreren via e- post og fortalte om prosjektplanene mine. Vi avtalte et møte hvor hun fortalte om samarbeidet mellom høyskolen og institusjonen i Zambia. Vedkommende gav meg også e-postadressen til de av studentene hennes som skulle til Zambia ved neste praksisperiode, samt en av zambierne som skulle

¹² Jeg velger å ikke nevne by.

jobbe med de norske studentene. Jeg fikk e- postadressene til studentene ved det andre helsefaget via den ansvarlige for utenlandsopphold ved deres avdeling.

Jeg sendte en e- post til alle studentene der jeg presenterte meg selv, og la ved et informasjonsbrev om prosjektet. Det samme gjorde jeg til den ene zambiske informant. De to siste zambiske informantene kontaktet jeg ikke før jeg kom til Zambia. Jeg spurte informantene jeg allerede hadde (både norske og zambiske) om de visste om noen som kunne være aktuelle for meg å intervju.

Hvor mange informanter man trenger kan variere. Kvale (2006:58) mener man må ha så mange informanter at man får svar på det man ønsker å vite. Dersom man for eksempel vil vite hvordan en enkelt person oppfatter verden rundt seg, er det nok å bare intervju denne personen. I mitt prosjekt ønsker jeg å finne ut hva utdanningspraksis i utviklingsland er og hvordan deltakerne erfarer dette. Jeg finner det derfor hensiktsmessig å intervju aktører som er deltakere fra ulike sider. Hovedvekten vil likevel være på de norske studentene, da dette har størst innvirkning på dem. Det er de som reiser til et fremmed land for å gjennomføre praksisperioden og lærer en ny kultur å kjenne.

4.2 Kvalitative intervju

Meningen med kvalitative forskningsintervjuer er i følge Kvale (2006: 39) *"å innhente beskrivelser av intervjupersonens livsverden, særlig med hensyn til tolkninger av meningen med fenomenene som blir beskrevet."* Ved å intervju studenter som gjennomfører sin utdanningspraksis i et utviklingsland, samt en norsk høyskolelærer og afrikansk helsepersonell som er med i dette samarbeidet, kan jeg få et innblikk i deres livsverden. De kan med egne ord fortelle meg hvordan de erfarer utdanningspraksis i utviklingsland som er en del av deres livsverden. Jeg søker å få ny kunnskap om et fenomen, og denne kunnskapen kommer frem gjennom samtaler mellom meg som forsker og informantene. Intervjuene jeg har gjennomført er *halvstrukturerte intervju* (Kvale 2006). Med dette menes at jeg har en rekke temaer og spørsmål jeg vil komme innom i løpet av intervjuene, men at rekkefølgen på spørsmålene kan variere ut i fra informantenes svar.

Studentene ble i hovedsak intervjuet i grupper på to eller tre personer. De resterende intervjuene med den norske høyskolelæreren og de zambiske informantene var

enkeltintervjuer. Jeg intervjuet studentinformantene tre ganger. Den første gangen var hjemme i Norge før avreise til Afrika. I disse intervjuene ønsket jeg å få frem noen av forventningene til oppholdet, samt hvorfor de hadde lyst til å ha praksisperioden i et utviklingsland. Det andre intervjuet med studentene var noen dager etter ankomst til Afrika. Hensikten med å intervjuer studentene på akkurat dette tidspunktet var å få et innblikk i hvordan de opplevde møtet med Afrika. Dette var i begynnelsen av oppholdet da de opplevde mye nytt og annerledes. Når de var midt oppi denne situasjonen var alle inntrykkene sterke, både på godt og vondt. Et intervju ville gi studentene muligheten til å sette ord på de erfaringene de gjorde seg. Erfaringene var ferske og beskrivelsene mer direkte når de nettopp var ankommet en ny verdensdel. Jeg regnet også med at de ville være mer engasjerte enn om de skulle fortelle om opplevelsene i ettertid. Det tredje og siste intervjuet med studentene var noen uker etter hjemkomst. I dette intervjuet kunne studentene reflektere over oppholdet. Jeg var interessert i å se hvilke erfaringer de trakk frem, og om disse var annerledes enn det de vektla i intervjuet like etter ankomst til Afrika.

4.2.1 Gruppeintervju

Intervjuene jeg har gjennomført med *studentene* er gruppeintervjuer, men bare i den forstand at jeg har intervjuet dem i grupper. Av totalt ni gjennomførte intervjuer med studentene var seks av disse gruppeintervjuer. Bakgrunnen for at jeg gjennomførte gruppeintervjuer med studentene i stedet for individuelle intervjuer var rent praktiske årsaker. Jeg hadde i utgangspunktet tenkt at alle studentene skulle delta på kun et gruppeintervju hver, men fant det hensiktsmessig å ha flere gruppeintervjuer. Dette var fordi studentene var ganske opptatte med både forberedelser, skolearbeid og praksis og derfor gjerne hadde en åpning i timeplanen på akkurat samme tidspunkt. Det var kun én av studentene som ikke deltok på noen gruppeintervjuer, også av praktiske årsaker for studentens del.

Gruppeintervju og fokusgruppeintervju har noe ulik definisjon. I fokusgruppeintervjuer er det flere personer som kommer sammen for å samtale om et tema styrt av forskeren. Wibeck (2000: 9) sier:

”Att arbeta med fokusgrupper innebär att man samlar en grupp människor som under en begränsad tid får diskutera ett givet ämne med varandra. Gruppen leds av en samtalsledare –

moderator- som initierar diskussionen och introducerar nya aspekter av ämnet i den mån det behövs.”

I fokusgruppeintervjuer er det deltakerne som diskuterer, mens forskerens hensikt er å gripe diskusjonene og det som skjer i disse. Brandth (1996:145) har en lignende definisjon. Hun sier: *”Gruppeintervju er en kvalitativ forskningsmetode som går ut på at flere mennesker sammen diskuterer et tema med en forsker som leder og ordstyrer.”* Denne definisjonen er nokså lik Wibecks definisjon, men Brandth kaller denne intervjuformen for gruppeintervju. Brandth skiller mellom fokusgruppeintervju og gruppeintervju og sier at diskusjonen i fokusgruppeintervju *”(...)er fokusert på et relativt avgrenset tema”* (Brandth 1996: 147). Slik jeg forstår denne forskjellen mellom fokusgruppeintervju og gruppeintervju, er diskusjonen i førstnevnte intervju enda mer spesifikk med tanke på tema. Jeg har heller ikke lagt vekt på gruppedynamikk i analysene, noe som ville vært et mål ved fokusgruppeintervju (ibid.).

Ut fra dette benytter jeg meg strengt tatt ikke av fokusgruppeintervjuer, men gruppeintervjuer. Grunnen til at jeg valgte gruppeintervjuer var praktiske, ikke metodiske årsaker. Der målet for fokusgruppeintervju er diskusjon mellom deltakerne, var mine gruppeintervju lagt opp på samme måte som individuelle intervju, bare med flere deltakere.

I både fokusgruppeintervju og grupperintervju har deltakerne muligheten til å diskutere med hverandre, og ulike meninger kan komme frem. Når deltakerne diskuterer kan det være nødvendig for dem å komme med en nærmere forklaring av hva de egentlig mener. På denne måten kan deltakerne reflektere over temaet og egne synspunkter, og forskeren får et bedre innblikk temaet som diskuteres.

Størrelsen og sammensetningen av gruppen kan variere ut i fra det forskeren finner hensiktsmessig i forhold til tema. Det er også viktig å ta prosjektets tema i betraktning før man velger å bruke gruppeintervju. Temaer av personlig art bør unngås, da det kan være vanskelig å få deltakerne til å åpne seg og dele sine erfaringer (Brandth 1996). Ved gruppeintervju med personer som kjenner hverandre fra før, er det lettere for deltakerne å relatere til hverandre og det er mulig å diskutere situasjoner de har opplevd sammen. På denne måten blir diskusjonene mer knyttet til virkeligheten i stedet for at de bare omhandler et tenkt scenario (Warr 2005). I mine gruppeintervjuer kjente informantene hverandre fra før. De var ikke redde for å snakke foran hverandre, og fortalte åpent om sine erfaringer. Når de i tillegg

hadde felles opplevelser fra praksisplassen fikk jeg grundige beskrivelser av det de hadde erfart der.

Når man skal analysere gruppeintervju er det viktig å ta hensyn til konteksten (Wibeck 2000:94). Er det slik at deltakerne snakker om det samme, og hva slags type eksempler brukes? En anbefaling er å se på eksemplene deltakerne kommer med. Eksempler basert på egne erfaringer bør gis større betydning enn eksempler som er rent hypotetiske eller erfart av andre (ibid.). Studentene jeg intervjuet hadde en del felles erfaringer, noe som gjorde det interessant å bruke gruppeintervju.

4.2.2 Kunnskapsproduksjon i forskningsintervju

Hvordan blir så kunnskap produsert i et forskningsintervju? Kvale (2006:73) sier:

”Forskningsintervjuet er en mellommenneskelig situasjon, en samtale mellom to partnere om et tema av felles interesse. Det er en bestemt form for menneskelig interaksjon hvor kunnskapen fremkommer gjennom dialog.” I slike intervju er både forsker og informant med på kunnskapsproduksjonen. Jeg som forsker har bestemt et tema – Utdanningspraksis i utviklingsland- som jeg ønsker å studere nærmere. For å få mer kunnskap om dette temaet er det derfor hensiktsmessig for meg å snakke med aktører som har relevante erfaringer om akkurat dette. Det er likevel ikke bare informantene som produserer kunnskapen. Jeg har også hatt en rolle i denne prosessen ved å bestemme hvilke spørsmål jeg vil stille informantene. Noen av spørsmålene mine omhandler kanskje temaer informantene i utgangspunktet ikke hadde tenkt over. Ved å stille disse spørsmålene kan informantene reflektere over egne erfaringer, og sammen er vi med på å produsere ny kunnskap. Å intervju studentene i grupper kan være med på å produsere ytterligere kunnskap. Jeg kan dra nytte av at de følger opp hverandre ved å for eksempel kommentere hverandres utsagn og slik kommer videre i diskusjonen.

Også måten prosjektet er lagt opp på er med på å produsere ny kunnskap. Med dette tenker jeg hovedsakelig på at jeg intervjuet studentinformantene tre ganger: før, under og etter oppholdet i Afrika. Jeg kunne selvfølgelig ha valgt å bare intervju studentene etter oppholdets slutt. Da kunne de ha fortalt meg om alle erfaringene de gjorde seg i forbindelse med utenlandsoppholdet. Men ved å intervju dem på forskjellige tidspunkt i denne fasen kan jeg få frem endringer i deres synspunkter om egen situasjon og egne erfaringer. Ved at jeg

selv er tilstede når studentene opplever møtet med Afrika får de muligheten til å reflektere over situasjonen mens de opplever den, i stedet for flere måneder senere når inntrykkene ikke lenger var like ferske.

Andre kilder til kunnskap er fagplanene til de to helsefagene. Disse er benyttet for å få bakgrunnsinformasjon om studienes oppbygning, samt hensikt og læringsmål for praksisperiodene. Jeg har i tillegg tilbrakt to uker i Zambia, der jeg foruten om å gjøre intervjuer også kunne observere fenomenet på nært hold. Selv om jeg ikke fikk besøke praksisstedene og observere selve arbeidet som ble gjort¹³, fikk jeg et innblikk i noen av de utfordringene studentinformantene opplevde i møtet med Afrika. Ved hjelp av disse kildene for kunnskap skal jeg forsøke å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene.

4.2.3 Ethiske vurderinger

Før prosjektstart sendte jeg meldeskjema til Norsk Samfunnsvitenskapelig Database (NSD) angående godkjenning av prosjektet. I løpet av sommeren 2007 fikk jeg brev fra NSD om at prosjektet var meldepliktig og godkjent¹⁴.

I forkant av intervjuene fikk alle informantene et informasjonsbrev om prosjektet¹⁵. I dette informasjonsbrevet opplyste jeg om informantenes rettigheter i forhold til deltakelse i prosjektet. Jeg forsikret dem om at det var frivillig å delta, at de kunne trekke seg fra prosjektet når som helst og at all data ville bli behandlet konfidensielt. Denne informasjonen ga jeg også muntlig til informantene like før intervjuene startet.

Alle informantene ble anonymiserte og gitt et annet navn under transkriberingen. Det vil ikke være mulig for utenforstående å kjenne igjen noen av informantene. Studentinformantene kan likevel være i stand til å kjenne igjen hverandre. Dette er fordi de fleste av intervjuene med denne informantgruppen er gruppeintervjuer der flere av dem har deltatt samtidig.

¹³ Jeg reiste til Zambia samtidig som studentene, og de begynte i praksis allerede tre dager etter ankomst. Det tar tid å finne seg til rette på et nytt praksissted uansett land, og av hensyn til både studenter, helsepersonell og brukere valgte jeg å ikke være med til praksisplassen.

¹⁴ Se vedlegg 1

¹⁵ Se vedlegg 2

4.2.4 Digital opptaker

Alle intervjuene ble tatt opp ved hjelp av en digital lydopptaker. Jeg hadde på forhånd spurt informantene om det var greit at intervjuet ble tatt opp, noe alle samtykket til. Fordelen med å ta lydopptak av intervjusamtaler er at intervjueren slipper å notere alt som blir sagt, og i stedet kan konsentrere seg om intervjuet og informanten(e). Jeg noterte likevel noen stikkord underveis dersom informantene nevnte noe jeg ville komme tilbake til senere. En ulempe med dette hjelpemiddelet kan være om informantene føler seg usikre ved å vite at det de sier blir tatt opp, og derfor ikke tør å snakke like åpent som de kunne ha gjort. Jeg merket heldigvis ikke noe til akkurat dette.

4.2.5 Transkribering

Etter intervjuene la jeg de digitale lydfilene inn på pc. Transkriberingen ble gjennomført ved at jeg hørte gjennom lydfilene mens jeg skrev ned det som ble sagt. Med de norske intervjuene gikk dette problemfritt siden lydkvaliteten på filene var god. Intervjuene som foregikk på engelsk var litt mer problematiske. Å ha intervjuer på engelsk var i utgangspunktet ikke noe problem. Jeg snakker forholdsvis godt engelsk, og hadde ikke problemer med å finne de engelske ordene. Den zambiske engelsken, på den andre siden, er det verre med. Selv om engelsk er det nasjonale språket i landet, snakket de en litt annen variant enn det jeg er vant med. Transkriberingen av disse intervjuene tok litt lengre tid enn de norske intervjuer, da jeg måtte høre gjennom enkelte sekvenser opptil flere ganger for å få med meg hva som egentlig ble sagt, og i noen tilfeller fikk jeg det rett og slett ikke med meg. Jeg mener likevel jeg har fått med meg det viktigste som ble sagt i disse intervjuene.

4.3 Analyse

Når man i en kvalitativ undersøkelse har samlet inn data - det være seg gjennom for eksempel observasjon eller intervju – sitter man igjen med et høyt antall sider med råmateriale. I mitt tilfelle hadde jeg over hundre sider med transkriberte intervjuer. Dette intervjumaterialet skulle danne grunnlaget for å svare på problemstillingen og forskningsspørsmålene jeg stilte

innledningsvis.¹⁶ Ikke alt som ble sagt i intervjuene var like relevant for prosjektet mitt, så for å kunne analysere materialet mitt var jeg derfor nødt til å redusere datamengden.

Coffey og Atkinson (1996:26) sier :”*All researchers need to be able to organize, manage and retrieve the most meaningful bits of our data*”. Med andre ord gjelder det for forskeren å trekke ut de delene av datamaterialet som er av betydning for fenomenet han eller hun ønsker å undersøke. For å kunne gjøre dette er det hensiktsmessig å begynne med å kode materialet. Jeg benyttet meg av det Richards (2005:88) kaller *topic coding* – temakoding. Ved å bruke intervjuguidene som utgangspunkt hadde jeg på forhånd funnet ut hvilke tema jeg trengte å samle data om. Ved koding samler man materialet etter kategorier (Richards 2005). Dette er med på redusere datamengden betraktelig, og gir en bedre oversikt over hva slags materiale man egentlig har. Jeg leste gjennom de transkriberte intervjuene mine og merket av for kategorier etter hvert som ulike tema fra intervjuguiden ble diskutert. Etter dette organiserte jeg de ulike kategoriene i et eget dokument.

For å kunne gå videre i analysen er det nødvendig å finne ut hva man egentlig søker etter med prosjektet (ibid.). Jeg måtte derfor spørre meg selv hva jeg ville ha svar på. Et raskt blikk på forskningsspørsmålene mine hjalp meg i riktig retning. Jeg var interessert i å forklare fenomenet utdanningspraksis i utviklingsland med utgangspunkt i de ulike deltakernes erfaringer. Ut i fra materialet mitt så jeg at det var mange erfaringer som gikk igjen, og jeg bestemte meg for å la erfaringene være analyseenheter. For å enklere kunne analysere erfaringene valgte jeg å lage nye kategorier. I forhold til forskningsspørsmålet om hvorfor studentene valgte å ha praksis i Afrika skiller jeg mellom *personlige* og *faglige* begrunnelser. Studentenes erfaringer i møtet med Afrika har jeg delt inn i *utfordrende* og *positive* erfaringer. Jeg ville også se på hva slags kunnskap studentene tilegnet seg i praksisperioden, og skiller mellom *faglig* og *personlig* kunnskap. Mottakerinstitusjonenes erfaringer kaller jeg *positive* og *utfordrende* erfaringer.

Hva slags resultat skal prosjektet så ende ut i? Richards (2005:130) legger vekt på flere elementer som er nødvendig for at resultatet av et prosjekt skal være tilfredsstillende. Resultatet skal blant annet svare på forskningsspørsmålene og legge frem en analyse, ikke bare en beskrivelse. I tillegg bør resultatet si noe mer enn det deltakerne i prosjektet kunne ha

¹⁶ Se kapittel 1.2 Problemstilling

rapportert. For å få dette resultatet er det nødvendig for meg å arbeide meg gjennom analyseenhetene og finne ut hva som passer sammen og hva som ikke gjør det. En analyseenhet kan passe sammen med en annen analyseenhet, som igjen passer sammen med en tredje. Til slutt kan jeg ende opp med et nettverk av sammenhengende analyseenheter, som sammen med andre teorier kan danne en forståelse av det jeg ønsker å studere (Richards 2005:150).

4.3.1 Validitet

Validitet dreier seg om kunnskapens gyldighet og kvaliteten på undersøkelsen (Kvale 2006). Richards (2005:192) legger vekt på at man som forsker må redegjøre for at de data man har er gyldige og velbegrunnede, samt at man har brukt pålitelige metoder for å komme frem til resultatet. Jeg har beskrevet og begrunnet hvert ledd i metoden jeg har brukt, slik at utenforstående kan se hvilke valg jeg har tatt i forhold til undersøkelsen. Når det gjelder dataenes gyldighet kan man spørre om det kan tenkes at andre informanter har lignende erfaringer. Ved å se på tidligere undersøkelser om utdanningspraksis i utviklingsland finner jeg at også andre studenter opplever kultursjokk og synes det er vanskelig å arbeide uten teknisk utstyr. Intervju med de zambiske informantene bekrefter at det er ikke bare denne gruppen studenter som har problemer med å finne seg til rette på det lokale internatet.

4.3.2 Hva kan kunnskapen brukes til?

I dette prosjektet har jeg søkt etter kunnskap om utdanningspraksis i utviklingsland, sett fra de ulike deltakernes ståsted. Hovedvekten har vært studentenes erfaringer fra oppholdet i Zambia. Men hva kan egentlig denne kunnskapen brukes til?

I avsnitt 1.1.1 nevnte jeg både akademiske og sosiale motiver for å forske på dette temaet. Kunnskapen som blir produsert i dette prosjektet kan brukes innenfor flere områder. Akademisk sett kan den være med på å gi en sosiologisk forståelse av et moderne fenomen. På den andre siden kan kunnskapen være nyttig både for Høgskolen og studenter. For Høgskolen kan min studie være med på å evaluere utdanningspraksisen. Selv om studentene skal skrive evalueringsrapporter etter hjemkomst, kan det hende at jeg har fått frem kunnskap om temaer studentene ikke nevnte i disse rapportene. I tillegg kan de zambiske informantenes

erfaringer være av interesse for Høgskolen. De neste gruppene med studenter som skal delta i utdanningspraksis i utviklingsland kan bruke kunnskapen til å forberede seg på oppholdet som venter dem.

4.3.3 Refleksjon over egen rolle

Hvilken rolle har så jeg hatt i denne prosessen for å forstå fenomenet? Jeg reiste selv til Zambia og var der i to uker. Jeg fikk dermed også oppleve møtet med en fremmed kultur og fikk en forståelse for hvordan det var. Mye av tiden i Zambia tilbrakte jeg sammen med sykepleierstudentene, noe som gjorde at jeg fikk se dem i situasjoner utenom intervjusituasjonen. Jeg avtalte med dem på forhånd at jeg ikke ville bruke noe av det de sa eller gjorde utenom intervjuene. Men det at jeg var mye sammen med dem i Zambia har likevel hatt betydning for de to siste intervjuene. Siden vi hadde blitt bedre kjent, merket jeg at intervjuene hadde en mer uformell og vennskapelig tone, noe som gjorde at studentene åpnet seg enda mer.

At jeg - en sosiologistudent - har studert helsefaglig utdanningspraksis i utviklingsland, kan også være av betydning. Det kan hende jeg ser dette fenomenet med nye øyne og finner andre problemstillinger enn personer med helsefaglig bakgrunn ville ha gjort.

I

KAPITTEL 5: UTDANNINGSPRAKSIS I AFRIKA

5.1 Hvorfor utdanningspraksis i Afrika?

Å dra til Afrika for å ha utdanningspraksis er ikke det samme som å ha praksis hjemme i Norge. Man befinner seg i fremmede omgivelser, og må tilpasse seg en annen kultur, andre mennesker og en arbeidsplass som er helt annerledes enn det man er vant til. Det er en reise som krever mange forberedelser og er ikke noe man bare kan gjennomføre på impuls. Praksisen kan også være en lærerik opplevelse, men utfordringene står i kø slik at det heller ikke blir en feriereise (Henriksen 2007). Jeg er derfor interessert i å finne ut av hvorfor de norske helsefagstudentene valgte dette alternativet. Hva slags motivasjon og begrunnelser ligger bak valget om å ha en praksisperiode i et utviklingsland? Jeg ønsker også å se på meningen med denne type utdanningspraksis sett fra den norske høgskolelærerens side. Hvorfor vil Høgskolen gi studentene muligheten til å ha praksis i et utviklingsland? I tillegg vil jeg få med afrikanske helsearbeideres synspunkter omkring dette, både i forhold til hvorfor de tror norske og andre vestlige studenter har lyst til å ha praksis i landet, samt hvorfor de selv ønsker å ha et samarbeid med den norske høgskolen. Jeg er også interessert i å se etter fellestrekk og ulikheter mellom de ulike institusjonenes betraktninger omkring hensikten med fenomenet utdanningspraksis i utviklingsland.

5.1.1 Studentenes begrunnelser

Jeg spurte studentinformantene mine før de reiste om hvorfor de hadde lyst til å dra to måneder til Afrika for å ha praksis. En ting som går igjen i svarene deres er at de har lyst til å prøve noe nytt og annerledes. Ingen av studentene hadde reist så veldig mye tidligere, og så på praksis i Afrika som en mulighet til å se en annen del av verden.

Anders sier:

”Nei, jeg har vært veldig lite ute og reist faktisk. Det er en av grunnene til at jeg hadde lyst til.. Ja, jeg har veldig lyst å reise, og jeg har ikke hatt tid til det før nå, og tenkte jeg skulle gjøre det når jeg var ferdig på skolen, men så fikk jeg muligheten til å gjøre det mens jeg var på skolen - i tillegg til å kunne lære noe - så det passet jo perfekt! ”

Også Frida har den samme begrunnelsen:

”Nei, det var fordi jeg hadde lyst til å prøve noe nytt. Og jeg har jobbet en del i Norge så jeg tenkte det ville være en grei erfaring å ha, og jeg har lyst til å reise og ha muligheten til å bli kjent med en annen kultur uten å være turist.”

Informantene vektlegger altså reiseopplevelsen som en grunn til å ville ha praksis i et utviklingsland. Oppholdet i Afrika innebærer ikke bare praksisarbeid, men også en mulighet til å se og lære om et annet land.

Reiselyst er ikke den eneste grunnen til at studentene ønsker å reise til Afrika for å ha praksis. Også personlig utvikling og kulturkunnskap blir nevnt i denne sammenhengen. Studentene kommer til å oppleve et land med mye fattigdom og lite ressurser, noe de mener kan være nyttig å ha med seg senere i livet, både faglig og personlig sett.

Bente sier:

”Jeg tenker at det har noe med at man kan utvikle seg selv også, på en annen måte enn om man hadde vært i Norge. Man får se andre ting, man får lære litt om kultur.. Så det er utrolig mange ting man vil få i tillegg om man reiser dit enn om man hadde vært her i Norge”.

Christian nevner også personlige årsaker:

”Det blir jo personlig. Jeg tror man får øynene opp litt når man kommer ned dit, og så tenker man at man tar alt som en selvfølge her i Norge, her har man alt. Ting går automatisk. Og får man ikke det av den helsetjenesten (...) Ja, det går liksom som en selvfølge for oss. Mens der nede.. De har nesten ingenting. (...) Jeg tror det kommer til å sette store spor i oss.”

Informantene ønsker en annerledes opplevelse som de også kan lære noe av, og er klar over at møtet med en annen type samfunn kan gjøre store inntrykk på dem.

5.1.2 Høgskolens begrunnelser

Både i Fagplan for 3-årig sykepleierutdanning og på Høgskolens nettsider nevnes viktigheten av internasjonalisering. Der sies det at studenter som tar deler av utdanningen sin i et annet land får ny innsikt, økt kulturforståelse og internasjonal erfaring, noe som kan være nyttig å ha med seg videre både i hverdagen og arbeidslivet. Jeg synes likevel ikke dette sier nok om

selve hensikten med *utdanningspraksis i et utviklingsland*. Jeg er interessert i å vite mer om hva studentene skal lære under dette praksisoppholdet og hvorfor Høgskolen finner det gunstig å tilby studentene denne muligheten. Jeg valgte derfor å også intervju Karin, en av drivkreftene bak samarbeidsavtalen mellom Høgskolen og sykehuset i Zambia. Hun er lærer ved Høgskolen, og har også selv tilbrakt mye tid i Afrika.

Karin kom til Zambia for første gang i 1994 for å besøke en venninne som arbeidet for Fredskorpset. Under besøket var Karin med venninnen på jobb. Hun fattet interesse for arbeidet som ble gjort og bestemte seg for at dette var noe studentene hennes kunne være med på. Arbeidet var innenfor hennes og studentenes fagområde, og de kunne få brukt kunnskapene sine på en ny måte. Samtidig kunne studentene bidra med kunnskap og arbeidskraft i et samfunn der dette var mangelvare.

Hun sier:

”Ja, og det er helt andre ting de får her, og det tenker jeg handler mye om, ja det å kunne bruke de kunnskapene de har fra før, å kunne bruke de på en helt annen måte.(...) Og det går ikke bare på det materielle, det går jo også på det å snakke om de kulturelle forskjeller, et annet verdisyn og sånne ting.”

Karin vektlegger også at studentenes innsats har stor betydning for helsepersonellet og brukerne av institusjonene de arbeider på:

”Og studentene har noen kvalifikasjoner. De har en kunnskap som de kan bidra med, og de har et engasjement de kan bidra med (...). Det tror jeg har så stor betydning for de som jobber her og som på en måte står og sliter og ikke blir verdsatt for det de gjør, og har problemer med å skaffe til veie materiale å få ting til å gå rundt.(...) Det tror jeg betyr så mye for brukerne og for de som jobber med dem.”

Studentene som har praksis i et utviklingsland får både brukt den faglige kunnskapen sin på en ny måte og bidrar til bedring av helsetjenestene på praksisstedet. I tillegg nevner Karin egen personlige utvikling som noe lærerikt for studentenes del. De får innblikk i en annen type samfunn og en annen måte å leve livet på. Menneskene der er fattige på økonomi og ressurser, men rike på sjenerøsitet og livsglede. Studentene får erfaringer de ikke kunne ha fått ellers. Hun sier:

”Det synes jeg er en av utfordringene for meg som lærer, den balansen. Veldig mange, når de skal i forberedelsene, så er det på en måte at de skal ned å bidra med noe. Og så er det veldig lite fokus på hva de selv kan lære (...) Man tenker at Norge er et veldig rikt land, og de har ikke det helsepersonellet og den kunnskapen vi har, og så skal vi ned å lære dem noe. Også tenker jeg at det er så viktig å prøve å snu dette, og prøve å få, ihvertfall forstørre og løfte frem det fokuset om hva det er vi kan lære i fra dem.

Karin mener det er viktig at studentene reflekterer over sin egen situasjon under oppholdet, og faktisk ser at de også kan lære noe nytt av lokalbefolkningen. Begge partene drar nytte av dette samarbeidet. Studentene får ulike typer kunnskap og nye opplevelser.

Mottakerinstitusjonene får arbeidskraft og økonomiske bidrag, samt tilgang til ny helsefaglig kunnskap via studentene.

5.1.3 Zambiske helsearbeideres begrunnelser

Jeg intervjuet også tre zambiske helsearbeidere om temaet utdanningspraksis i utviklingsland. Sykehuset de arbeidet på hadde ikke bare samarbeidsavtale med Høgskolen, men også flere skoler i Norge, samt andre vestlige land. De afrikanske informantene mine arbeidet derfor med vestlige studenter stort sett hele året, ikke bare den korte perioden denne Høgskolens studenter var der. To av disse tre, Henry og Gary, arbeidet administrativt med lokal tilrettelegging av praksisplassene til de norske studentene, og var kontaktpersonene til Høgskolen i forhold til dette samarbeidet. Gary, og den tredje informanten, John, var ansatt på den ene institusjonen der noen av de norske studentene (dog ingen av mine informanter) hadde praksisplass, og arbeidet med dem til daglig. Alle disse tre hadde arbeidet med både norske og internasjonale helsefagstudenter i en årrekke. Bakgrunnen for at jeg ville intervju dem var at jeg ønsket å høre deres egne erfaringer om dette samarbeidet. Det er gjort flere studier som fokuserer på *studentenes* erfaringer fra utenlandspraksis, men jeg har ikke klart å finne litteratur om *mottakernes* erfaringer med vestlige studenter. Det er derfor interessant å se hva slags erfaringer mottakerne gjør seg og om de erfarer fenomenet på en annen måte enn de norske deltakerne.

Alle informantene mente at internasjonale studenter ville arbeide i landet for å lære om nye sykdommer og behandlingsmåter. Zambia er blant annet preget av en del tropiske sykdommer

som ikke finnes i Norge, og ved et praksisopphold her kan studentene studere sykdommene nærmere. I tillegg nevnes at studentene får muligheten til å praktisere faget sitt uten det tekniske utstyret de har tilgjengelig i Norge. Henry mener det både er viktig og lærerikt for studentene å ha praksisperioden sin i andre land enn hjemlandet:

“And also, one of the beauties of the exchange is the cultural aspect. They tend to learn. You know, before you move out you are narrow- minded. You just have your environment. But once you go out, now you can open out and say “Oh, this is how they live!” You know, so the learning of culture is actually very good for students, because it makes them suit into every environment they are given.”

Videre forteller han om viktigheten av at man i dagens flerkulturelle samfunn har kunnskap om ulike kulturer og at man vet at det finnes ulike måter å tenke om verden på. Han fortsetter:

” Because patients, I know even abroad, there you are seeing different races now. So they are able to handle that, because they know that cultures are not the same. There are different aspects of culture. The diseases, the taboos, all that. So they get it as they are coming here, it’s broadening their way of looking at things.”

De zambiske informantene mener også at *de selv* kan lære fra vestlige studenter. Studentene har med seg nye lærebøker, og sitter også inne med mye kunnskap selv. Dette er veldig kjærkomment i et samfunn med mye sykdom og lidelser, men lite fagutdannet helsepersonell. Denne informantgruppen finner også det interessant å lære andre kulturer å kjenne. Henry har selv vært i Sverige og besøkt en av samarbeidsinstitusjonene der, og noe han synes var en veldig lærerik opplevelse. Dette ga han et nærmere innblikk i det svenske utdanningssystemet, og han fikk mer kunnskap om hva de svenske studentene egentlig skulle lære i løpet av studiet. På denne måten kan han bedre tilrettelegge for de svenske studentene som kommer. Henry skulle også gjerne ha reist til Norge i et lignende ærend, da dette kan heve kvaliteten på de norske studentenes praksisperiode.

At de zambiske helsearbeiderne kan lære av å ha vestlige studenter i praksis på arbeidsplassen sin er en av grunnene til at de ønsker dette samarbeidet. Samtidig er lokalsamfunnet preget av dårlig økonomi og lite ressurser, noe samarbeid med utenlandske institusjoner kan være med

på å forbedre. Mottakerinstitusjonene får 200 kroner i uka per student som har praksisplass der, i tillegg til at mange studenter tar med seg gaver fra hjemlandet.

Gary sier:

“The only thing I can say, is that we are also benefiting from the students that come. I can give an example, like this morning, I had this book that I used for school, about occupational therapy for physical dysfunction. The edition I have is from the 1990s, I think it was written in 1996. The students came with a similar book, but the latest one, that is 2006. That has the latest information.”

Selv om samarbeidet med Høgskolen førte til noe administrativt arbeid for både Henry og Gary, mente ingen av dem at dette var tidkrevende ekstraarbeid. De mente det var verdt det og at de dro nytte av samarbeidet. John vektlegger viktigheten av at studentene er ekstra arbeidskraft:

“We don’t have a lot of manpower. So if the students come, they increase the number of manpower. They are lessening our work. Our work becomes very easy because we are more people.”

Henry synes også det er positivt med alle fordelene vestlige studenter bringer med seg. De er både ekstra arbeidskraft, og bringer med seg økonomiske goder:

“Yeah, they do a lot of work. They do a lot of work, actually. They really help. They do a lot of work which would not have been done.”

Henry forteller også om noen av gavene vestlige studenter har tatt med seg. Ved flere anledninger har utstyr til en verdi av mange tusen kroner blitt donert til sykehuset han jobber på. Også sykehusdirektøren er fornøyd med at internasjonale studenter har interesse av å ha praksis på sykehuset. Henry sier:

“So the director is very happy with the international exchange program, and he’s very supportive and says we have to see to it that the students that are coming to the institution get as much learning as they want.”

Dette viser at samarbeidet gagnar mottakerinstitusjonene og at de arbeider for at de internasjonale studentene skal trives. Henry forteller at det største problemet er innkvartering for studentene. De har rom tilgjengelige, men det er få av de internasjonale studentene som

velger å bo der. Grunnen til dette er at standarden på disse rommene er såpass mye dårligere enn det studentene er vant til hjemmefra. De velger derfor å ta inn på lokale ungdomsherberger eller pensjonater i stedet, da bostandarden er betraktelig bedre der. Henry og hans kolleger mener sykehuset bør kunne tilby de internasjonale studentene et bedre alternativ, og har lyst til å bygge et eget internat for dette formålet. Han fremhever at på grunn av sykehusets dårlige økonomi er dette noe som må finansieres med hjelp av de internasjonale samarbeidspartnere, men at det i det lange løp vil være gunstig for alle parter. Studentene vil trives bedre og anbefale utenlandspraksis for andre studenter. Sykehuset og andre lokale helseinstitusjoner vil på den andre siden fortsette å samarbeide med internasjonale høyskoler og dra nytte av de ekstra ressursene som følger med.

De afrikanske informantenes erfaringer med utdanningspraksis i utviklingsland er både positive og utfordrende. Både Henry, John og Gary var positive til et slikt samarbeid, hovedsakelig fordi de dro nytte av det både på faglige og økonomiske områder. Det utfordrende var å tilrettelegge for et best mulig opphold for de internasjonale studentene.

5.1.4 En sammenligning av deltakernes begrunnelser

Alle informantene la vekt på at det å ha utdanningspraksis i Zambia var en positiv og lærerik erfaring for studentene på flere områder. Dina sier:

”Det er jo kjempebra at vi får muligheten, det synes jeg absolutt! Få se andre ting, få erfare andre ting, få møte andre kulturer. Ja, det skal bli veldig interessant! ”

Ved å ha praksis i Afrika kunne studentene tilegne seg ny kunnskap på både faglig og personlig plan som kunne være nyttig å ha med seg senere i yrkeslivet og i hverdagen. Karin fremhevet også *verdien* studentenes arbeid har for institusjonene de arbeider på. Studentenes innsats bidrar til en bedring i helsetjenestene på praksisplassen. Hun sier:

”Det er jo derfor vi sender studenter. Vi sender delvis studenter for å være og støtte opp om de aktivitetene og det som foregår her, og være med i en sånn utvikling av rehabilitering og det som skjer her. ”

Også mine zambiske informanter så internasjonale studenter som en viktig ressurs. De strevde selv til daglig med å kunne hjelpe alle pasientene på sykehuset med det lille de hadde av utstyr. Når internasjonale studenter kom dit for å ha praksis fikk de ikke bare mer arbeidskraft

– ofte fikk de også gaver av ulike slag som de kunne bruke i arbeidet sitt. Studentene på sin side nevnte *ikke* i disse første intervjuene at de ønsket å reise til Zambia for å kunne gjøre en innsats i et fattig lokalsamfunn. Det er reiseopplevelsen og det de kan lære i løpet av oppholdet som står i fokus. Men hva skyldes dette?

Det var kun én av studentene som hadde vært i et afrikansk land tidligere, dog i en helt annen anledning. Man kan derfor trygt si at studentene hadde minimal erfaring fra utviklingsland og få forestillinger om det de kunne treffe der. Selv om de på forhånd hadde fått relativt god informasjon fra Høgskolen om det zambiske samfunnet og landets dårlige økonomiske situasjon, virket det ikke som om de var inneforstått med hvor underbemannet helseinstitusjonene virkelig var. De hadde ikke hatt muligheten til å erfare hverdagen på et afrikansk sykehus med egne øyne, og hadde derfor ikke tenkt igjennom at de selv kunne være en viktig ressurs. Studentene reiste til Zambia på grunn av egne interesser i forhold til læring og reiseopplevelser, og ikke ut i fra et idealistisk motiv om å hjelpe andre.

5.2 Studentenes møte med Afrika og praksisplassen

Å ha praksis i Afrika er helt annerledes enn å ha praksis i Norge. Man må ikke bare gjøre seg kjent med en ny praksisplass, men også med et helt nytt samfunn. Møtet med Afrika bød på både vanskelige utfordringer og positive opplevelser. Selv om studentene hadde fått informasjon fra Høgskolen før avreise om utfordringer de kunne møte og ting de måtte huske på, viste det seg imidlertid at ikke alt gikk som planlagt. Bare reisen til Zambia var en utfordring i seg selv. Den ene gruppa opplevde togproblemer, mens den andre gruppa hadde trøbbel med både fly og bagasje. Etter en så lang og vanskelig reise så studentene frem til å endelig kunne slappe litt av før de begynte i praksis.

I tillegg måtte den ene studentgruppa fylle ut papirer de ikke trodde de trengte. Etter ankomst fikk de beskjed fra den zambiske kontaktpersonen at de måtte endre visumet sitt siden de ikke var der som ”vanlige” turister, og i tillegg måtte de gjennom en helsesjekk før de fikk lov til å starte i praksis. Mye av dette var papirarbeid de kunne ha gjort på forhånd, i stedet for å bruke mye tid på dette før de kunne starte i praksisarbeidet.

5.2.1 Utfordringer med boplass

Høgskolen hadde avtalt med sykehuset i Zambia at studentene kunne få bo på et internat sammen med zambiske studenter. Dette internatet lå inne på sykehusets område, noe som var hensiktsmessig i forhold til praksisarbeidet. Å bo sammen med lokale studenter kunne også gi de norske studentene en mulighet til å komme nærmere innpå det zambiske samfunnet. Men det som møtte studentene da de ankom dette internatet, var ikke det de hadde forventet.

Internatet viste seg å være i svært dårlig forfatning, og studentene ga beskjed om at de ikke ønsket å bo der. De måtte derfor finne et annet sted å innkvartere seg. Den ene studentgruppa sjekket inn på et ungdomsherberge i byen. Den andre studentgruppa ble tilbudt et rom på et annet internat sammen med afrikanske sykepleiestudenter, og takket ja til dette.

Standarden på dette andre internatet var bedre enn det opprinnelige alternativet. Studentene ble i tillegg utstyrt med eget kjøleskap og egen kokeplate, noe de zambiske studentene på internatet ikke hadde. Studentene var likevel ikke helt fornøyde med sitt nye hjem. Jeg intervjuet dem like etter at de hadde flyttet inn på dette rommet, og de uttrykte sterk misnøye over situasjonen. Rommet var skittent og varmt, og de sanitære fasilitetene var langt under norsk standard. Det virket som om studentene ikke hadde innstilt seg på at boforholdene kom til å være annerledes i Afrika enn i Norge, og så på det som en utfordring å skulle bo slik resten av oppholdet.

5.2.2 Utfordringer i møtet med Afrika

Da jeg intervjuet studentene like etter ankomst til Zambia, spurte jeg dem om førsteinntrykket av byen og stedet var slik de hadde forventet. Studentene sa det var litt vanskelig å svare på akkurat dette. De hadde fått informasjon om landet, byen og praksisplassen på forhånd, og hadde gjort seg opp et bilde av hvordan det kom til å være der. Det var imidlertid vanskelig å si om forventningene stemte overens med virkeligheten.

Studentene sa likevel at møtet med Afrika hadde gitt dem noen uventede utfordringer. Det var erfaringer de opplevde i hverdagen som de ikke hadde regnet med kom til å bli så vanskelige. En av disse utfordringene var det tropiske klimaet i Afrika. Studentene opplevde varmen som veldig intens og den tappet dem for mye energi. De hadde ikke tenkt på varmen som noe

negativt. Nordmenn reiser jo som kjent stadig vekk til sydligere strøk for sol og varme. Men når man arbeider på praksisplassen hele dagen på et sted uten ordentlig air- condition, i stedet for å ligge i ro under en parasoll med mulighet for å kjøle seg ned i et basseng eller sjøen, er det ikke rart man merker varmen bedre. Noen av studentene bodde dessuten på et internat uten air- condition, og hadde dermed problemer med å få sove i den stekende varmen. De hadde vært i sydligere strøk før og så frem til to måneder med varme, men de hadde ikke sett for seg at varmen kom til å bli et problem.

En annen faktor som studentene nevnte som anstrengende i begynnelsen av oppholdet, var mageproblemer. Selv om de passet på hva de spiste, fungerte ikke magen som normalt, noe informantene syntes var veldig vanskelig.

Dina sier:

”Man blir jo veldig opptatt av sånne ting når man er vant til at det går greit hjemme. At man har ikke sånne problemer, for det er jo klart, at det har med velvære å gjøre. Det der med varmen, også er du enten dårlig fordi du ikke får til å gå på do, eller du springer på do hele tiden og blir dehydrert og mister matlysten og er kvalm og...”

Disse utfordringene har ikke direkte noe med kulturforskjeller å gjøre, men handler om at kroppen må tilpasse seg nye omgivelser. Det som var en selvfølge hjemme i Norge, å føle seg frisk, ble et problem i Zambia.

Før studentene reiste ned var de veldig spente på hvordan de, som europeere i Afrika, kom til å bli mottatt av lokalbefolkningen. De visste de kom til å skille seg ut og regnet med de kom til å få en del oppmerksomhet. En annen ting de nevnte var møtet med fattigdom og hvordan de kom til å reagere når de så all elendigheten.

Studentene fikk raskt mye oppmerksomhet i byen. Som oftest var det bare hyggelig, men samtidig var det uvant at folk de ikke kjente hilste på dem. Om dette sier noen av informantene:

Dina: *”Man får så utrolig mye oppmerksomhet.”*

Frida: *”Ja, de pikker hverandre på skulderen og sier ”Se, der er en hviting!”.”*

(...)

Elise: *"Det er en ting som jeg aldri hadde tenkt meg, eller forespeilet meg at det skulle bli. Det er mye mer annerledes."*
Dina: *"Vi blir som på utstilling."*

Oppmerksomheten i seg selv var ikke direkte vanskelig, den var bare uvant. Hjemme i Norge ble de ikke beglodd når de var ute og gikk i gatene. Også Anders forteller etter hjemkomst om dette med oppmerksomhet som noe han la veldig merke til i Afrika:

"Det er veldig rart å ikke ha den oppmerksomheten man får der nede, i og med at man er tre hoder høyere enn mannfolkene der nede og lys som ei sol."

Det som var vanskelig med all oppmerksomheten, var de menneskene som skulle selge noe eller tigge om penger. Hver gang de var ute og gikk i sentrum av byen ble de oppsøkt av mennesker i et slikt ærend. Noen ganger kjøpte de armbånd og lignende, men det var ofte de ikke stoppet fordi det kom så altfor mange. Spesielt én gang var det ille å bare gå videre. Frida fortalte at de en dag hadde vært på butikken og handlet inn kjøkkenutstyr og andre ting de trengte til internatet. På veien hjem hadde de ikke noen god følelse inni seg når de tenkte på alle pengene de hadde brukt den dagen. Sett med norske øyne var det kanskje ikke så mye, men sammenlignet med inntekten til lokalbefolkningen hadde de nok brukt en hel månedslønn. Fattigdommen i landet gjorde inntrykk på dem, men samtidig hadde de verken mulighet eller lyst til å hjelpe alle som ba om penger.

Dina forklarer situasjonen:

"Man blir liksom ikke kald direkte, for det gir jo inntrykk, men det blir så mye av det, så man blir så sliten av det. Ihvertfall blir jeg det. Man klarer ikke helt å engasjere seg i deres situasjon."

Intervjuer: *"De fattige som tigger?"*

Dina: *"De fattige som tigger, ja. Det står en på hvert gatehjørne, med hver sin tragiske historie, og på mange måter så stemmer det. Mens i andre tilfeller så gjør det ikke det. Da blir det etter hvert vanskeligere å engasjere seg, det blir som når man ser bilder på tv hver dag fra krigen i Irak, at til slutt blir det bare hverdagslig."*

Det var vanskelig for studentene å se fattigdommen på nært hold, spesielt når de ble oppsøkt av folk som ba om penger. De skulle gjerne ha hjulpet, men samtidig kunne de ikke det, for da kom det enda flere tiggere bort. De hadde ikke mulighet til å hjelpe alle sammen, og valgte

derfor etter hvert å heller ikke gi penger til noen i det hele tatt. Slike situasjoner kan være vanskelig å takle, kanskje spesielt om man er i et omsorgsyrke og er lært opp til å hjelpe de som trenger det.

5.2.3 utfordringer i møtet med praksisplassen

Å begynne på ny praksisplass kan være en utfordring i seg selv, uavhengig om man er i Norge eller i utlandet. Man må lære institusjonen å kjenne, både i forhold til arbeidsrutiner og i forhold til hvor utstyr, rom og lignende befinner seg. I tillegg trenger man tid til å bli kjent med personalet og beboerne / brukerne av institusjonen. Mine studentinformanter opplevde flere utfordringer i møtet med sin afrikanske praksisplass, og det første de nevnte var mangelen på informasjon. Det var enkelte uklarheter om hvor de skulle ha praksis, og de ble sendt mellom flere instanser for å finne ut av dette.

Den utfordringen som kanskje kom mest uventet, var i forhold til språk og kommunikasjon. Informantene hadde på forhånd fått vite at alle i vertslandet snakket engelsk og at det derfor gikk greit å kommunisere med lokalbefolkningen, men i flere tilfeller viste det seg å ikke stemme. Informantene arbeidet med mennesker i ulike aldergrupper og med flere typer lidelser, og engelskkunnskapene varierte veldig fra praksisplass til praksisplass.

Christian sier:

”Vi trodde jo at de kanskje kunne litt engelsk, i og med at det er det offisielle språket, og vi trodde at de kunne prate, ihvertfall sånn noen lunde. Men det er svært få av dem som det går an å prate med, så vi må ha med en av de andre der til å oversette til språket deres. Så det er litt vanskelig å kommunisere med dem.”

Også Dina og Elise, som hadde praksis en annen plass, opplevde lignende problemer i forhold til språket. De sier:

Dina: *”Det var ikke så mange av de eldre som snakket engelsk. For engelsk er jo noe de lærer på skolen. Så det var litt sånn... Det var veldig rart å ikke kunne gå rett bort til en person og kommunisere og forstå hverandre, på en måte. For de fleste rundt omkring snakket jo ihvertfall en eller annen form for engelsk.”*

Elise: *”Ja, det var helt uventa, for min del ihvertfall”.*

Dina: *"Min også, for vi fikk jo vite at engelsk er det offisielle språket. Så da tenkte vi at ja, da snakker jo folk engelsk. (...)Men så tenker man ikke at det er det offisielle språket som de lærer på skolen, i tillegg så er det 72 andre språk i landet. Det var veldig merkelig. Man får ikke den samme kontakten som man får hjemme. For noe av informasjonen blir på en måte borte i dette tredje leddet."*

Det var ikke bare tungvindt og tidkrevende å kommunisere ved hjelp av tolk. Med dette mellomleddet mistet de også noe av den kontakten de vanligvis fikk med beboerne / brukerne av institusjonen de jobbet på. I tillegg var det vanskelig å ikke skjønne hva som ble sagt rundt dem – det var med på å gi dem en følelse av å være enda mer "utenfor".

Studentene arbeidet på tre ulike praksisplasser med ulike arbeidsoppgaver. Det som var felles for alle praksisplassene var at de hadde stor mangel på alt av ressurser og de hadde ikke fagutdannet helsepersonell.¹⁷ Det var dermed stort sett opp til studentene selv å finne ut hvilke arbeidsoppgaver de kunne gjøre, og hvordan de kunne ta i bruk de få ressursene som fantes.

Den første utfordringen ble å finne ut hva som trengtes å gjøre og hva de kunne bidra med. På praksisplassen var det ikke forberedt noen plan eller oversikt over studentenes arbeidsoppgaver, det ble deres eget ansvar.

Bente og Christian sier:

Bente: *"Vi kan jo si at først brukte vi kjempelang tid for å finne oss selv, hva vi kunne bidra med."*

Christian: *"Hva vi egentlig var der for. Til å begynne med så var det veldig overfladisk. Vi hadde lyst å hjelpe alle som var der, og det ble veldig sånn... Når det er så mange så blir det bare bittelitt overfladisk på alle, liksom."*

Bente: *"Så det faglige arbeidet, vi klarte ikke helt å finne oss selv. Hva skal vi bidra med?"*

Det var vanskelig å finne ut hvor de skulle begynne arbeidet sitt og hva som måtte gjøres. En annen ting som gjorde arbeidet vanskelig var at det, i motsetning til institusjoner i Norge, ikke fantes noen organisert oversikt over de ulike beboerne/ brukerne og deres helsetilstand. Uten

¹⁷ Unntaket her var en av praksisplassene, der det også arbeidet en norsk fysioterapeut fra Fredskorpset.

en slik oversikt er det vanskelig å vite hva slags behandling eller medisiner man skal gi. For flere av studentene gikk derfor den første tiden på praksisplassen med til å kartlegge helsetilstanden til beboerne/brukerne. Hjemme i Norge var de vant til at det var legene som tok seg av diagnostiseringen, så de måtte virkelig ta i bruk den kunnskapen de hadde om sykdommer og symptomer for å kunne stille en diagnose og finne behandlingsform.

Under tidligere praksisperioder i Norge arbeidet studentene i nær kontakt med utdannet helsepersonell som de kunne støtte seg til underveis. De kunne stille spørsmål og få kommentarer på om de gjorde ting riktig eller galt. Siden det ikke var utdannet helsepersonell på praksisplassen i Afrika, måtte de lese seg til informasjon selv og støtte seg til hverandre. Noen ganger var de usikre på om de gjorde ting rett, og skulle gjerne ha hatt annet helsepersonell å støtte seg til. Mer veiledning underveis var også noe studentene savnet. Noen av studentene beskriver situasjonen:

Bente: (...) *"Jeg håper bare de kan fortsette med å sende studenter dit vi var, for det var absolutt en veldig bra praksisplass. Det var det. Men det de burde tenke mer på, tenker jeg, i forhold til det, er at de også sender ned veiledere, hvis du ikke har en veileder der."*

Christian: *"Eller prøve å få utdannet en som kan jobbe der nede."*

(...)

Bente: *"Vi hadde jo selvfølgelig en person som vi kunne støtte oss til, men det var så begrenset."*

5.2.4 Positive opplevelser i møtet med Afrika

Møtet med Afrika førte ikke bare med seg utfordringer og vanskelige erfaringer. Det var også en positiv opplevelse. Ikke bare var det spennende å være i en helt annen del av verden, men studentene syntes også lokalbefolkningen virket åpen og hyggelig.

Christian sier:

"Nei, jeg var kanskje litt spent på mottakelsen og sånn når vi kom hit. Det var jeg kanskje. Ikke på selve praksisplassen, men ellers i byen. Jeg synes vi har blitt tatt veldig godt i mot her, som hvit liksom. Det er jo mange andre hvite her ellers i byen, det ser jeg jo."

(...) *Jeg er positivt overrasket. Jeg synes det er en fin by å være i."*

Også noen av de andre studentene er enige i dette:

Dina: *"Det er jo sånn at folkene er veldig åpne og trivelige og lette å komme i kontakt med. Og det er jo positivt."*

Elise: *"Og de bryr seg, eller det virker i hvert fall som om de bryr seg, selv om vi er strangers."*

Bare det å føle man blir tatt godt i mot i byen med én gang, lover bra for det videre oppholdet. Flere av informantene var spente på akkurat denne mottakelsen, i og med at de visste de kom til å skille seg ut i mengden. Når man reiser så langt og skal være borte så lenge, er det veldig godt når man føler seg velkommen.

5.2.5 Positive opplevelser i møtet med praksisplassen

Før de reiste til Zambia var studentene var spente på hvordan møtet med praksisplassen kom til å bli. De var spesielt opptatte av hvordan de kom til å bli mottatt på praksisplassen, både av annet helsepersonell og av brukerne/beboerne av institusjonene. Det viste seg at også dette var en positiv opplevelse.

Frida sier:

"Det var liksom sånn, jeg var litt usikker på hvordan vi ble å bli tatt i mot i og med at vi er hvite. Jeg tenkte at de kanskje var skeptiske, de der eldre, men herregud, vi ble tatt i mot med åpne armer som noen guder. Det ble nesten for voldsomt, egentlig."

Også Bente og Christian har positive erfaringer fra møtet med praksisplassen. De sier:

Christian: *"Jeg er veldig glad for at vi valgte den plassen, og ikke noen av de andre plassene her. Det er jeg veldig glad for. I og med at vi aldri har hatt det før, det er nytt for oss. Det er en utfordring, rett og slett."*

Bente: *"Og de søstrene som er der nede på senteret er fantastiske, og veldig inne på dette med mennesker og det at alle skal bli behandlet likt, uansett om du har en skavank eller ikke."*

Slike positive førsteinntrykk gjorde at studentene så frem til resten av oppholdet, og de gledet seg til å sette i gang med arbeidsoppgavene sine.

5.2.6 Refleksjoner i etterkant av oppholdet

Da jeg intervjuet studentene like etter ankomst til Afrika var de preget av mange nye inntrykk. Til tross for forberedelser i regi av Høgskolen bød møtet med Afrika på flere overraskelser og utfordringer, noe som ble fremhevet i intervjuene. I den siste intervjurunden hjemme i Norge var jeg interessert i å høre hvordan oppholdet hadde vært. Var utfordringene like under hele oppholdet, eller hadde ting endret seg underveis?

Mens de oppholdt seg i Zambia uttrykte den ene studentgruppa stor frustrasjon i forhold til bosituasjonen sin. Dette var en av utfordringene jeg var spent på hvordan de hadde taklet. I det siste intervjuet med disse studentene etter hjemkomsten sa de at de i ettertid ikke var så opptatt av akkurat dette. Når de skulle fortelle venner og familie om oppholdet i Afrika, var ikke boforholdene det første de trakk frem. Det var heller andre opplevelser de valgte å vektlegge. Frida sier:

”Jeg føler at de fleste lurer, eller mange lurer på hvordan vi bodde. Veldig opptatt av det. Og det var vi veldig opptatt av i begynnelsen. Men akkurat nå, så ”Ja, vi bodde der og der”, og det var jo ikke alltid like artig når vannet gikk om kveldene. Men vi oppdaget jo at vi kunne gå ut å pusse tennene og vaske koppene.”

Det skal likevel nevnes at de ikke bodde på dette internatet under hele oppholdet. Etter fire uker flyttet de over til et av byens små hoteller. Hovedgrunnen for dette var mangelen på air-condition på internatet. Selv etter fire uker i tropevarme var det vanskelig å få sove om nettene. Dette viser at Henrys bekymringer angående innkvartering for vestlige studenter var reelle.

Da studentene først kom til Zambia merket de straks at de fikk mye oppmerksomhet fra lokalbefolkningen. Anders forteller blant annet at den første tiden følte han seg veldig annerledes fordi alle stirret på han da han gikk i gatene. Dette endret seg i løpet av oppholdet. Han ble vant til å få denne oppmerksomheten og forteller:

”Men etter hvert så følte man seg veldig normal, selv om folk fortsatte å stirre uansett hvor mange ganger de hadde sett oss. ”

Da jeg intervjuet studentene i Zambia hadde de akkurat kommet i gang med praksisarbeidet og utfordringene stod i kø. Praksisplassene hadde ikke forberedt noen spesielle arbeidsoppgaver til studentene, så dette var noe de organisere selv. De så det var mye som kunne gjøres, men lite å gjøre det med. Det var også så mye å ta tak i at de brukte tid for å finne ut hvor de skulle begynne. I løpet av oppholdet fikk studentene gjort en del, både i forhold til kartlegging av sykdommer hos beboere og brukere, samt tiltak til behandling av disse. Det var krevende å ikke ha alt utstyr de trengte tilgjengelig, men de mente likevel de fikk satt den kunnskapen de hadde ut i praksis. Selv om det var krevende å arbeide der var det også en positiv og lærerik opplevelse.

Anders sier:

”Ja, jeg forventet å se en del forskjeller fra hjemme. Jeg forventet å se hvor godt vi har det hjemme, og det har jeg absolutt sett, selv om det ikke er mulig å sette seg inn i deres situasjon. Det hadde jeg også forestilt meg, at man ikke kan sette seg inn i andres situasjon, selv om man skal være to måneder. Men jeg har fått litt bedre innsikt da, om hvordan folk har det der nede da, og det er noe helt annet. ”

I ettertid av oppholdet spurte jeg studentene om deres tanker omkring senere arbeid i utlandet. Kunne de tenke seg å reise tilbake til Zambia for å arbeide? Hadde de lyst til å arbeide i andre land? Hva tenkte de om å arbeide i katastrofeområder, for eksempel under krig eller etter naturkatastrofer?

Dina, Elise og Frida var alle fornøyde med oppholdet i Zambia, både med praksisen og hele opplevelsen. De sier:

Dina: *”Jeg tror alle skulle hatt seg et opphold i Afrika, en eller annen gang i løpet av livet! Det er virkelig et kontinent man bør stifte bekjentskap med!”*

Frida: *“The worst bug you can get is the African bug.”*

Dina: *”Det er den som gjør at du ikke vil dra hjem.”*

Elise: *”Jeg tenker på det hele tiden.”*

Frida: *”Jeg vil dra tilbake.”*

Dina: *”En eller annen gang. Jeg vet ikke når det blir.”*

Frida: *”Så snart som mulig.”*

Oppholdet hadde gjort sterkt inntrykk på dem. De hadde mange positive opplevelser, men også fått et større perspektiv på verden og sin egen plass i den. De ville gjerne reise tilbake til Zambia ved en senere anledning. Ikke nødvendigvis for å arbeide – det kunne de godt gjøre i et annet land- men bare for gleden av å dra tilbake. Anders var også fornøyd med oppholdet og ville anbefale andre å gjøre det samme om de hadde sjansen til det. Han kommenterte at han faktisk ikke skjønnte hvorfor folk *ikke* ville ha en slik opplevelse når mulighetene var der. Christian var så fornøyd med oppholdet at han uttrykte: *"Jeg hadde gjort det igjen, både en og to og tre ganger!"*. Bente ville også gjerne ha dratt tilbake om hun hadde hatt muligheten. Hun skulle ønske de hadde hatt to praksisperioder i Zambia i stedet for én, slik at de kunne bli enda mer forberedte og visste hva som ventet dem. På denne måten kunne de fått enda mer utbytte av praksisperioden.

Anders var interessert i å reise mer og se andre deler av verden, men når det kom til fremtidig arbeid ville han helst arbeide i Norge eller andre vestlige land. Han hadde sett sine begrensninger, og innsett at han ikke kunne arbeide i ressursfattige land over lengre tid. Det var en for stor forskjell fra det han var vant til hjemmefra at han ikke kunne ha gjort det for en lengre periode enn den han hadde i Zambia. Bente var usikker på om hun ville arbeide i utlandet senere, mens Christian sa han godt kunne arbeide i utlandet, dog et annet land enn Zambia. Dette var mest for hans egen del, slik at han kunne få se et nytt sted.

I forhold til arbeid i katastrofeområder var det delte meninger blant studentene. Bente sa det hadde vært en stor utfordring å arbeide i Zambia selv om dette var et land som verken var rammet av krig eller naturkatastrofer. Om hun skulle begi seg ut på en større utfordring enn dette måtte hun ha tenkt seg nøye om først, og kanskje vite at hun hadde muligheten til å reise hjem dersom det skulle bli for vanskelig. Også Christian var enig i dette. Elise, på den andre siden, kunne tenke seg å arbeide i katastrofeområder, selv om det kunne være farlig. Hun sier: *"Men en annen ting er det at man på sånne plasser at man føler man virkelig får gjort noe også. (...) Man får gjort helt konkrete ting som gjør en forskjell, at man hjelper folk. Selv om det kanskje blir en dråpe i havet, da."*

Frida var litt mer skeptisk. Hun ville ha foretrukket naturkatastrofer fremfor krig. Å reise til krigsrammede områder ble altfor risikabelt. Dina var enig med Frida her. Hun tenkte ikke bare på egen sikkerhet i slike situasjoner, men også på den bekymrede familien hjemme. De

hadde ikke vært overbegeistret da hun sa hun skulle til Zambia, selv om de også gjerne ville at hun skulle få sjansen til en slik opplevelse. Familien hennes ville nok ha syntes det var mye verre om hun skulle reise til et land med mye uroligheter.

5.3 Helsefagstudentenes rolle under oppholdet i Afrika

Studentene jeg intervjuet var i Zambia for å gjennomføre en praksisperiode i forhold til utdanningen sin. Meningen med utenlandsoppholdet var fagrelatert, selv om de personlige motivene for å reise kanskje var noe annet. De var studenter i praksis som var der for å arbeide. Dette visste de selv, og de ansatte på institusjonene de arbeidet på var også informert om dette. Samtidig ble de også tildelt andre roller under oppholdet sitt. Som europeer i Afrika skiller man seg ut utseendemessig, og det var lett å se studentene ikke var derifra. Når byen i tillegg var et yndet reisemål for både europeere og amerikanere, var det ikke rart at lokalbefolkningen så på studentene som turister.

Jeg spurte studentene om de selv følte seg som turister under oppholdet.

Christian sier:

”Ja, halvt om halvt kanskje. Når du.. Eller, når du var på jobb der så følte du deg ikke som en turist, sant. Da var du i en jobbsituasjon, og de visste at du var der kun for det. Men når du gikk i byen, handlet, så skjønner man jo at de tror du er en turist, de som bor der. Det er jo ikke vanskelig å skjønne.”

Anders sa han i begynnelsen av oppholdet følte seg som en turist, men at dette endret seg underveis i oppholdet. Han forklarer:

”Nei, for det første så var det jo det at man ble så vant med å være i byen der. Og for det andre så begynte folk å kjenne oss igjen der, fordi vi var der så lenge at de ville kjenne oss igjen og ikke behandle oss som turister. For eksempel, i begynnelsen så var det noen som skulle selge de der armbandene og kom bort og skulle gi deg en god pris og aldri gav seg, så da følte man seg som en turist når man gikk der. Mens etter hvert så kunne man bare si nei og så gikk de, eller så kom de ikke bort i det hele tatt.”

Elise og Frida mente det varierte om de følte seg som turister eller ikke. De sier:

Elise: *"Både/og."*

Frida: *"Når vi gjorde turistting, men ellers. Jaja, selvfølgelig følte vi at vi var turister."*

Elise: *"Men jeg følte ikke at jeg var "turist-turist" på en måte, i hverdagen. Det var jo, vi trodde jo aldri så klart at vi var innfødte (ler). Vi merket jo at vi skilte oss ut og sånn."*

I forholdt til turistspørsmålet viser sitatene ovenfor at turistfølelsen varierer mellom ulike situasjoner og hvilke roller det ble forventet de skulle spille. På praksisplassen var de studenter som skulle gjøre en jobb, og det var dette som ble forventet av dem. I andre situasjoner, som for eksempel i butikken, var det ikke like greit for andre å vite hvem de egentlig var og hvorfor de var der. Byen informantene bodde og arbeidet i var preget av mange europeiske og amerikanske turister, men informantene identifiserte seg ikke direkte med de som kun var der for en kortere ferietur. Det som skilte dem fra disse "vanlige" turistene var at de var der for å arbeide. De skulle også være der over en periode på to måneder, og ble dermed også bedre kjent i området og med lokalbefolkningen. Selv om de i begynnelsen syntes alt var nytt og ukjent, endret dette seg etter hvert som tilværelsen ble mer rutinepreget

5.4 Utdanningspraksis i utviklingsland i et læringsperspektiv

5.4.1 Faglig kunnskap

Studentene reiste til Afrika som en del av utdanningen sin. Hensikten med å ha praksisarbeid som en del av helsefagutdanningen er blant annet å knytte sammen teori og praksis, samt delta i reelle arbeidssituasjoner de kan møte på i yrkeslivet. I følge fagplanene¹⁸ skal ergoterapistudentene blant annet lære å gjennomføre en ergoterapeutisk arbeidsprosess, arbeide selvstendig og finne tiltak til behandling. I tillegg skal de ta initiativ til samarbeid med andre yrkesgrupper. Sykepleierstudentene på sin side skal arbeide med eldreomsorg og utøve etisk og forsvarlig sykepleie til eldre mennesker. De skal lære om forholdet mellom aldring og sykdom, og oppfordres også til tverrfaglig samarbeid.

¹⁸ Se kapittel 3.5 Praksisstudienes læringsmål

Jeg var interessert i å vite om studentene hadde lært under praksisoppholdet i Afrika, og hva de faktisk hadde lært. Hva slags kunnskap tilegnet studentene seg under oppholdet?

Anders sier:

”Jeg føler ikke at det var noe faglig utbytte, sånn sett. Det var det absolutt ikke. Det hadde vært et mye bedre faglig utbytte hvis jeg kunne ha vært i Norge rundt masse fagpersoner som kan mer enn meg som kunne ha lært meg en ting eller to. Jeg føler jo at sytti ganger mer av de praksisene jeg har hatt i Norge, men jeg har jo lært mye mer på personlig basis. Lært mye om meg selv, hvordan jeg forholder meg til andre mennesker i en annen kultur. Det er mest det personlige det går på.”

Også Christian har lignende erfaringer;

”Jeg tror.. Eller, vi var mer selvstendige der nede, vil jeg påstå i forhold til hvis vi hadde hatt praksis her i Norge. Men det å lære noe nytt faglig kanskje, hadde nok kanskje vært bedre i Norge. Om vi hadde hatt en med vår utdanning som veileder der nede, noe vi ikke hadde der. Vi kunne ha tatt opp ting, han kunne ha pushet oss litt til å lære nye ting.”

Begge disse informantene vektlegger mangelen på annet fagpersonell som et hinder for å lære ny faglig kunnskap. I tidligere praksiser i Norge har de arbeidet med utdannet fagpersonell som de kunne stille spørsmål til underveis. Fagpersonellet kom også med kommentarer eller spørsmål som fikk studentene til å reflektere og lære av sitt eget arbeid.

Også noen av de andre studentene mente at akkurat den helsefaglige læringsdelen ikke var like til stede i denne praksisperioden.

Frida: *”Vi har jo lært masse, men hovedvekta er jo menneskelig, samfunnsfaglig, kulturelt. Ikke sånn direkte helsefaglig.”*

Elise: *”Vi har kanskje ikke lært så mye av det vi trodde vi skulle lære”.*

Selv om studentene kanskje ikke lærte det de hadde forventet helsefaglig sett, mente de likevel at de hadde lært noe i løpet av oppholdet. Ved å bo to måneder i Afrika ble de kjent med en annen kultur og en annen måte å leve på. Når de så hvor lite ressurser som fantes både på praksisplassen og i byen generelt, lærte de seg å sette pris på de små ting og var

takknemlige for det de hadde. På grunn av mangel på teknisk utstyr på praksisplassen, måtte de være kreative og finne andre måter å gjennomføre behandlingen på.

5.4.2 Personlig kunnskap

Også på det personlige planet hadde studentene lært noe nytt. Ved å bo en periode i et land så forskjellig fra Norge innså de hvor godt de egentlig hadde det hjemme, og lærte også hvordan de selv taklet nye typer utfordringer. Studentene mente de hadde lært hvordan det var å være den som var annerledes og den som ikke forsto. Også samhandling med mennesker fra en fremmed kultur er noe studentene mente de hadde lært.

Anders sier:

”Jeg har lært mye om meg selv, hvordan jeg forholder meg til andre mennesker i en annen kultur. (...) Jeg føler vel at jeg klarer å interagere med personer fra en annen kultur på en lik basis som med pasienter her hjemme i Norge, bare at man må gå frem på en annen måte, i og med at de har andre syn på sykdom og man må lære en del.”

Elise sier:

”Ihvertfall jeg har lært kjempemye om meg selv. Eller sånn, personlig. Som kanskje er vanskelig å si, egentlig, med ord. Men jeg har bare forandret meg litt. (...) Hvis man skal si det med ord så at jeg har fått mer perspektiv, større perspektiv på ting.”

KAPITTEL 6:

MOT EN NÆRMERE FORSTÅELSE AV FENOMENET

I dette kapitlet skal jeg diskutere ulike tema i forhold til egen empiri. Jeg vil først diskutere kultur som utfordring og læring, med utgangspunkt i hva studentene mener de har lært og hva de mener de ikke har lært i løpet av oppholdet i Afrika. Deretter vil jeg ta for meg selve praksisen og se om det er noen endringer mellom før, under og etter oppholdet med tanke på studentenes forventninger og erfaringer. Til slutt vil jeg diskutere praksisoppholdet med utgangspunkt i reiseopplevelsen.

6.1 Kultur som utfordring og læring

Møtet med en fremmed kultur er en spesiell opplevelse. På den ene siden kan kulturen virke fremmed og uforståelig. Man føler man ikke passer helt inn og skjønner ikke hvordan man skal opptre. Andres ord og handlinger er ubegripelige, og ting gir ikke mening (Hastrup 1992). Det er en utfordring å finne ut hvordan man best skal tilpasse seg og integrere seg i samfunnet i forhold til lokale normer og skikker. På den andre siden kan en fremmed kultur være kjempespennende. Selv om man i utgangspunktet ikke forstår alt som skjer, kan det være interessant og lærerikt å oppleve andre skikker og andre måter å leve livet på. I det følgende skal jeg fokusere på kultur i tilknytning til egen empiri. Hvordan opplevde studentene møtet med afrikansk kultur og hvorfor reagerte de slik som de gjorde? Hva lærte de ved å ha praksis i en annen kultur?

6.1.1 Å lære kultur

Møtet med Afrika var en utfordring for studentene. Det var som å komme til en annen verden der nesten alt var forskjellig fra det de var vant til hjemmefra. Selv om de var innstilt på at ting skulle være annerledes, fortalte de likevel om ting de hadde erfart som ikke var som forventet.

Den ene utfordringen som jeg skal diskutere nærmere i det følgende, er møtet med internatet som den ene studentgruppa skulle bo på. Sett med norske øyne var standarden på dette dårlig,

og studentene syntes det var vanskelig å finne seg til rette. Dette skyldes blant annet dårlig renhold, dårlig sanitære forhold og en vifte som ikke fungerte.

Disse erfaringene kan knyttes til det Hastrup (1992) kaller kulturell viten. I denne sammenhengen kan det være snakk om mangelen på kulturell viten. Disse studentene hadde aldri vært i Afrika før og visste ikke hvordan det kom til å være der. De hadde fått noe informasjon om både landet og praksisplassen før avreise, men dette var ikke tilstrekkelig til å fullstendig forstå hvordan ting kom til å være. Selv om man leser om fattigdom og ser bilder og tv-reportasjer om fattigdom, er det vanskelig å få et inntrykk av hvor ille fattigdommen virkelig er. Da studentene så stedet de skulle bo på, var de ikke forberedte. De hadde ikke lært nok om hvordan levestandarden i Afrika egentlig var sammenlignet med det de var vant til hjemme i Norge. Dette førte til frustrasjon blant studentene. De kunne ikke skjønne hvordan de skulle klare å bo der under hele oppholdet.

Da jeg intervjuet disse studentene i etterkant av oppholdet var jeg spent på hvordan de hadde taklet denne utfordringen. Ble det så vanskelig som de hadde fryktet, eller gikk det greit å bo på et slikt sted? Studentene fortalte at de i begynnelsen av oppholdet syntes bosituasjonen var vanskelig. Det var uvant å ikke ha de samme fasilitetene som hjemme. Men etter hvert som de ble kjent med de zambiske studentene på internatet, og fikk se hvordan de gjorde sine daglige gjøremål, innså de at det ikke var så ille likevel.

Denne endringen kan skyldes at studentene har fått *erfare* på nært hold hvordan lokale studenter i Zambia bor under studietiden. Denne erfaringen har gitt dem mer kunnskap om livet i en annen type samfunn – de har fått mer kulturell viten. De har åpnet øynene for en ny kulturell posisjon og lært at det går fint an å bo under andre forhold enn hjemme. De har fått forståelse for andre menneskers situasjon, noe som kan karakteriseres som en form for kulturell læring.

Men til tross for denne innsikten i zambiske studenters levemåte, valgte disse studentene å bytte boplass etter halve oppholdet. De maktet ikke å bo på et sted uten air- condition. Det ble for varmt og ubehagelig, og de klarte ikke å sove om nettene. De zambiske studentene på internatet hadde heller ikke air- condition på rommene sine. Selv om man får kunnskap om og forståelse for andres situasjon, trenger det ikke bety at man klarer å tilpasse seg denne

situasjonen selv. Man har sitt kulturelle ståsted og sin vante levemåte iboende i seg selv, og dette er ikke noe man bare bytte ut når det passer.

En annen utfordring i møtet med en fremmed kultur var møtet med fattigdommen i landet. Dette var noe de møtte overalt, både på praksisplassen og i byens gater. Zambia er et av verdens fattigste land der over halvparten av innbyggerne lever i ekstrem fattigdom og en stor del av befolkningen er rammet av hiv og aids (Norad 2008). Denne ekstreme fattigdommen stod i sterk kontrast med den norske rikdommen. Det var, slik Hastrup (1992) sier, som å komme til en annen verden. Det gjorde inntrykk på studentene å treffe mennesker som ikke hadde noe som helst, og samtidig vite at man selv hadde så utrolig mye mer.

Siden de skilte seg ut i byen ble de til stadighet stoppet i gatene av folk som ville selge dem noe eller be om penger. I intervjuet jeg hadde med Dina, Frida og Elise like etter ankomst til Zambia var de veldig opptatt av akkurat dette. De var ikke vant til å bli oppsøkt av fremmede på denne måten, og syntes det var vanskelig å vite hva de skulle gjøre.

Dina sier:

”(...)du føler ingen god følelse når det kommer en med et kort og sier han er døv. Så kan man ikke gi til én, for da kommer alle. Jeg tenker at jeg har lyst til å gi mat til noen, men så blir det liksom ikke noe bedre.”

Det vanskelige med dette var å finne ut hvordan de skulle handle i slike situasjoner. Var det best å gi en hjelpende hånd eller var det bedre å ikke blande seg inn? Dette var en problemstilling de ikke hadde vært borti før og som de ikke visste hvordan de skulle håndtere. Studentene fikk se at fattigdommen var tilstede overalt og ville gjerne bidra med noe. Dette springer ut av et altruistisk motiv og et ønske om å hjelpe sine medmennesker (Bussell og Forbes i Novelli 2005). Men samtidig var det vanskelig å skulle hjelpe. Frida fortalte de raskt oppdaget at dersom de stoppet opp for én person, kom det straks mange flere til. Det gikk ikke an å dele ut penger til alle som ville ha eller kjøpe ting hos alle som hadde noe å selge- da hadde de nok ikke fått gjort annet under oppholdet. Denne oppmerksomheten ble derfor mer ubehagelig enn hyggelig. De måtte derfor reflektere over hvilke andre løsninger som fantes, og kom frem til at det beste var å ikke engasjere seg i akkurat dette. I stedet for å stoppe for alle som oppsøkte dem, valgte de å heller bare gå videre. På denne måten ga de beskjed om at de ikke var interessert og fikk gå i fred.

Slik tigging på gata er utbredt flere steder i verden. Kassah (2005) har gjort en studie av tiggere i Ghanas hovedstad, Accra. Her beskrives tigging som en samhandling mellom giver og mottaker der begge partene er gjensidig avhengige av hverandre. Begge partene har hver sine forventninger til samhandlingen. Giveren forventer å bli spurt om penger, mens mottakeren forventer å få noe tilbake. Begge partene synes å oppnå noe eller få en form for tilfredshet ut av samhandlingen (Kassah 2005:15). Giveren er fornøyd med å ha noe å tilby den andre, mens mottakeren er glad for å ha fått noe. Dette er en såkalt vinn – vinn situasjon der begge parter er fornøyde med utfallet. Det er likevel ikke slik at all samhandling omkring tigging oppfattes på denne måten. Kassah sier enkelte situasjoner kan ende med at begge parter føler samhandlingen som et tap. Dette kan skje om giveren føler seg tvunget til å gi bort penger når han egentlig ikke har lyst, mens mottakeren kan få stygge bemerkninger fra giveren på grunn av tiggingen. Da blir samhandlingen noe begge parter skulle ha vært foruten. Det kan også oppstå samhandlingssituasjoner der den ene parten føler et tap, mens den andre parten er fornøyd med utfallet av situasjonen. Et eksempel på dette kan være om giveren angrer på sin donasjon, mens mottakeren er tilfreds med å ha fått penger.

Studentenes opplevelser med tigging kan forstås på denne måten. I de første møtene med tiggerne ville de gi. De ga litt penger, eller kjøpte armbånd og andre suvenirer hos de som hadde noe å selge. Dette gjorde at de fikk god samvittighet ved å kunne hjelpe fattige mennesker. Også tiggerne var fornøyde med samhandlingen, da den førte til at de fikk ekstra penger. Etter hvert ble denne samhandlingen noe negativt for studentene. De følte de måtte gi noe, men hadde egentlig ikke lyst. Å gi var ikke lengre glede, men heller bryderi. Dette endret situasjonen slik at studentene følte et tap, mens tiggerne fortsatt følte tilfredshet med resultatet. Til slutt bestemte studentene seg for at de ikke orket å stoppe for tiggerne lengre. Bryderiet ble erstattet med tilfredshet over å få gå i fred, og de klarte i tillegg å distansere seg fra situasjonen slik at de ikke fikk dårlig samvittighet. Studentene gikk vinnende ut av samhandlingen mens tiggerne var det tapende part, de fikk ikke det de ville ha.

Ved å tilbringe tid i en fremmed kultur vil man etter hvert skjønne bedre hvorfor andre tenker og handler som de gjør (Hastrup 1992). Når man ser slik fattigdom på nært hold skulle man tro man klarer å se verden fra andres kulturelle ståsted. På den ene siden er dette mulig. Studentene hadde ingen problemer med å forstå hvorfor de ble oppsøkt av tiggere og selgere på gaten. De visste de skilte seg ut, og i afrikanernes øyne var studentene rike og hadde penger i overflod. Det var derfor en selvfølge at lokalbefolkningen så på dem som en gruppe

mennesker med mye penger å avse. Men på den andre siden er det vanskelig å virkelig sette seg inn i denne situasjonen. Uansett hvor lang tid studentene hadde tilbrakt i Afrika ville de aldri kunne føle på kroppen hvordan det er å være så fattig. De har et annet hjem i Norge og kunne reise tilbake. De hadde muligheten til å forlate denne virkeligheten, og gjorde det også etter endt praksisopphold.

Dina sa at møtene med tiggerne i gatene gjorde inntrykk, men etter hvert ble det noe hverdagslig. Å møte disse menneskene hver dag var ikke lengre noe overraskende og nytt, men ble en del av studentenes hverdag under oppholdet i Afrika. Studentene klarte å distansere fra de fattiges virkelighet, noe Drevland (2006) mener er svært viktig når man arbeider tett opp mot mennesker som er rammet av fattigdom og lidelser. Hun sier:

”Vår egen og andres sårbarhet blir tydelig og skremmende. På den ene siden er vi nødt til å beskytte oss mot sterke opplevelser og inntrykk. (...) Nøden kan være så overveldende at vi må stenge av for å ikke bli handlingsrammet. Vi er der for å arbeide, men samtidig må vi ta vare på oss selv” (Drevland 2006: 132).

For mange kan det være utfordrende å distansere seg på denne måten. Man kan føle seg kald og følelsesløs fordi man ikke bryr seg nok. Men samtidig mener Drevland man bør opprettholde denne distansen og ikke bli for følelsesmessig involvert. Ved å holde hodet kaldt i slike situasjoner kan man best utføre arbeidsoppgavene sine (ibid.). Det at studentene lærer å kontrollere alle inntrykkene de får i løpet av denne praksisperioden kan være en nyttig erfaring og lærdom for den senere yrkesutøvelsen som helsearbeider.

6.1.2 Å lære fagrelaterte ting

Praksisoppholdet i Afrika er en del av studentenes utdanning, og de var der for å lære. Hva mener studentene de lærte i løpet av oppholdet, og hvordan verdsetter de denne kunnskapen?

Siden det ikke var utdannet helsepersonell på noen av praksisplassene var arbeidet preget av mye selvstendighet, og studentene måtte stole på egne ferdigheter. Dette var noe som ble sett på som veldig lærerikt blant studentene. Anders sier:

”Jeg har jo utøvd en ergoterapeutrolle.. Jeg var jo fullstendig selvstendig i den rollen, og det har jeg ikke vært før. Ikke så selvstendig, i en rolle i tidligere praksiser eller andre plasser jeg har jobbet. Det har jeg jo lært, hvordan det er å være fullstendig avhengig av egne ferdigheter og kunnskap.”

Også Bente og Christian fremhevet dette som en lærerik erfaring. Ikke bare var de selvstendige i arbeidet sitt, de måtte også stole på at de beslutningene de tok var rett og at de valgte riktig behandlingsform. Dette var noe de ikke hadde vært vant til fra tidligere praksiser, og som de så på som positivt for senere arbeid hjemme i Norge.

Jentene på sykepleierutdanninga mente også de hadde lært masse i løpet av praksisperioden. Elise fremhevet at de hadde lært mye om kommunikasjon og relasjoner mellom mennesker, noe Frida mente kanskje var enda viktigere en teknisk / medisinsk kunnskap. Siden vi lever i et flerkulturellt samfunn er det viktig å lære at det er ulike måter å tenke om mennesket på, og at det som er selvfølgelig for oss kanskje ikke er like selvfølgelig for andre. Dina vektla også viktigheten av å selv skjønne hvordan det er å være i en fremmed kultur. Hun sier:

”Jeg husker når jeg var i praksis, siste praksisen på sykehuset, så var jeg flere ganger borte i pasienter som snakket dårlig norsk og som hadde en annen kultur og en annen opprinnelse enn den norske da. (...) Det er en utfordring hvordan man skal tilnærme seg dem. Jeg føler jeg er litt mer beredt på dette nå når jeg har vært i deres sko litt. Siden vi var de som kom med en helt annen kultur.”

Selv om studentene sa de lærte andre ting enn de trodde de skulle lære, syntes de ikke at oppholdet i Afrika hadde vært forgjeves. De så nytteverdien i den kunnskapen de hadde tilegnet seg, og så mulighetene for bruk av denne kunnskapen i videre yrkesutøvelse. Ser man studentenes nye kunnskap i sammenheng med praksisens hensikt finnes det flere fellestrekk. Karin vektla blant annet at studentene skulle få bruke kunnskapene sine på en annen måte, noe studentene i høyeste grad har gjort ved å for eksempel stille diagnoser og finne behandlingsform selv. Samtidig har de vært nødt til å klare seg med de ressursene de hadde tilgjengelig, noe som har ført til en del kreative løsninger. Også det kulturelle aspektet både Karin og de afrikanske informantene nevnte, er noe studentene sa de har lært noe av. De mente de nå hadde en større forståelse hvordan det er å være språklig og kulturell minoritet,

noe som er en verdifull erfaring å ta med seg når samfunnet hjemme i Norge er blitt et flerkulturellt samfunn.

6.1.3 Å ikke lære noe faglig

Til tross for at studentene sa de hadde lært mye av praksisoppholdet i Zambia mente de likevel at læringsutbyttet ikke var like stort på alle områder. De hadde lært noe nytt i forhold til kultur, samfunn og det menneskelige, men sa de ikke hadde noe nytt i forhold til det *faglige*. Anders mente han ikke hadde fått noe *faglig* utbytte av oppholdet, og at han hadde lært mer om han hadde hatt praksis i Norge sammen med utdannet fagpersonell. Også Christian erfarte dette på samme måte. Frida sa også at de ikke direkte hadde lært noe nytt helsefaglig sett. Elise mente de hadde lært andre ting enn på tidligere praksiser. Hun sier: *”Men sånn som de to siste praksisene vi har hatt på sykehus, så har vi lært kjempemye sånne tekniske ting. Og det har vi jo ikke lært nå da.”*

Samtidig så studentene nytteverdien av den kunnskapen de hadde tilegnet seg, og kom med eksempler på hvordan de kunne bruke denne kunnskapen i senere yrkesutøvelse. Men om de kan bruke det de har lært i arbeidet sitt, hvorfor kaller de det ikke *faglig* kunnskap? Hva legger studentene i *faglig* kunnskap?

Studentene sa ikke eksplisitt hva de definerte som faglig kunnskap. Men de sa hva de hadde lært, og at de *ikke* så på dette som faglig kunnskap. Ut i fra dette tolker jeg faglig som *naturvitenskapelig* kunnskap. Med dette mener jeg kunnskap som handler om kroppen, sykdommer og behandling. Studentene så dermed naturvitenskapelig kunnskap som faglig kunnskap, mens det de hadde lært om kultur og samfunn ikke ble definert som faglig.

Nylenna (2000) sier medisinfaget opprinnelig tilhørte både den naturvitenskapelige og den humanistiske kultur. Helt frem til 1700- tallet hadde legene kunnskap innenfor flere fagområder i tillegg til medisin, for eksempel innenfor teologi og filosofi. Men med utviklingen av den moderne vitenskapen på 1800- tallet ble legerollen endret. Legene i dag ser på seg selv først og fremst som naturvitere, da de bruker naturvitenskapelig forskning for å diagnostisere og behandler sykdommer.

Mye av sykepleie – og ergoterapifaget bygger på det naturvitenskapelige. I Fagplanen for sykepleie står det at studentene skal lære om eksempelvis patologi (sykdomslære) og biologi (læren om levende organismer), som begge har sitt utgangspunkt i naturvitenskapen. Også Fagplanen for ergoterapi nevner slike naturvitenskapelige emner som relevant for utdanningen. Utøverne av disse fagene må ha kunnskap om kroppen og sykdommer for å vite hvordan de skal utføre behandling av pasienter/brukere. Slik jeg forstår det er det er denne typen kunnskap studentene mener er *faglig* kunnskap, og det er dette de mener manglet i praksisperioden i Zambia. I tidligere praksisperioder jobbet studentene tett med fagpersonell som underveis i arbeidet stilte spørsmål og kom med kommentarer. På denne måten fikk de ny kunnskap om sykdommer og ulike behandlingsmåter. Under praksisen i Zambia fikk de ikke disse tilbakemeldingene av fagpersonell. De måtte i stedet bruke den kunnskapen de allerede hadde for å kunne utføre arbeidet sitt, i stedet for å lære ny naturvitenskapelig kunnskap.

Bakgrunnen for at studentene mente de ikke hadde lært noe faglig sett ligger altså i helsefagenes naturvitenskapelige utgangspunkt. Dette kan forstås ut i fra Hydle (1997:11): *”Den eller de grupper vi har rundt oss, har for eksempel stor innflytelse på måten vi velger å se på verden på og hvordan vi velger å tolke det som skjer”*. I den medisinske og helsefaglige fagtradisjonen er nok den naturvitenskapelige tankegangen den sterkeste. Undervisningen de har fått har hatt betydning for hva de selv definerer som faglig kunnskap. Det er likevel ikke sagt at kulturell og samfunnsfaglig kunnskap ikke vektlegges i disse helsefagene. Ifølge fagplanen for sykepleieutdanningen skal studentene også ha noe undervisning i samfunnsvitenskapelige fag som sosiologi og sosialantropologi. Karin nevner også det kulturelle aspektet som noe viktig å lære i løpet av ergoterapiutdanningen. Hovedvekten i fagplanene ligger imidlertid på de ulike naturvitenskapelige emnene, og det er dette studentene mener er faglig kunnskap. Det bør likevel understrekes at Høgskolen også prioriterer andre typer kunnskap, noe de viser ved å tilby studentene praksisopphold i et utviklingsland.

Studentene mente altså de ikke hadde lært det faglige de trodde de skulle lære, og at læringsinnholdet i praksisen var annerledes enn fra tidligere praksiser i Norge. De så relevansen av kunnskapen de hadde tilegnet seg i løpet av oppholdet, men det var likevel ikke kunnskap de kunne bruke i alle situasjoner. Sykepleierstudentene hadde for eksempel praksis innenfor samme arbeidsområde som resten av klassen sin, nemlig eldreomsorg. Da de kom

hjem merket de likevel at de hadde lært andre ting enn de som hadde praksis hjemme i Norge. Dina sier:

”For nå skriver vi hjemmeeksamen som de som har vært i Norge mer kan relatere til sin praksis. I den praksisen vi var i opplevde vi ikke sånne problemstillinger som man får ut av den casen. Så det er sikkert derfor man har det nå litt vanskelig å skrive fordi det er vanskeligere å relatere ting til det.”

6.2 En annerledes praksis

Praksisoppholdet i Afrika var helt annerledes enn noe studentene hadde opplevd tidligere. Det var både utfordrende og spennende, men også en fantastisk opplevelse. I det følgende vil jeg diskutere studentenes erfaringer fra denne praksisen. Jeg vil ta utgangspunkt i studentenes forventninger og de utfordringer de møtte underveis i oppholdet. Hva slags forventninger hadde de før de reiste? Hvordan opplevde studentene møtet med praksisplassen, og hva mente de var annerledes? Hvordan så studentene på praksisoppholdet i ettertid?

Utdanningspraksis i utviklingsland har flere fellestrekk med feriereiser. Man reiser et sted, er der over en kortere periode og driver med ulike aktiviteter, for så å reise hjem igjen. Selv om målet for reisen er noe annet enn ved feriereiser, kan både studenter i utenlandspraksis og turister ha like ønsker for å reise, og like opplevelser i møtet med noe nytt og fremmed. Jeg vil derfor analysere studentenes erfaringer hovedsakelig med utgangspunkt i litteratur om reising og turisme.

6.2.1 Forventninger og det første møtet

Da jeg spurte studentene hvorfor de ville ha praksis i Afrika, var reiselyst og møtet med en annen kultur viktige faktorer. (Berger 2004:7) sier reising er assosiert med eventyrlyst, uavhengighet og nysgjerrighet. Selv om studentene ikke hadde reist så mye tidligere, var de interessert i å reise til Afrika da de fant ut at Høgskolen hadde en slik samarbeidsavtale. Flere av dem, for eksempel Anders og Frida, fortalte at de lenge hadde hatt lyst til å reise til fjerne strøk. Frida sier:

”Jeg har alltid når jeg har sett noe fra Afrika på tv tenkt ”Ja, dette er spennende, dit vil jeg

også dra!” . Og jeg har tenkt på Leger uten grenser. Men jeg aner jo ikke hvordan jeg vil takle det, hvordan jeg kommer til å reagere. (...) Det er jo derfor jeg må prøve det. Og det er jo litt trygt å dra sammen med noen og ha oppfølging fra skolen og ha et opplegg.”

Eventyrlysten var allerede der, og på grunn av Høgskolens samarbeidsavtale med institusjonene i Afrika fikk de muligheten til å sette denne eventyrlysten ut i live.

Å være uavhengig vil si det samme som å være selvstendig. Når man sier at reising assosieres med uavhengighet forstår jeg det slik at man er fri til å bestemme når og hvor man vil reise, og man er fri til å disponere tiden sin slik man selv vil. Dette stemmer bare delvis med studenter i utenlandspraksis. På den ene siden har de muligheten til å reise, og er selvstendige til å bestemme selv om de vil gjøre det eller ikke. Men på den andre siden er det en del av utdanningen deres. Praksisen er obligatorisk og må gjennomføres uansett, enten i Norge eller i et annet land. Studentene som velger utenlandspraksis er heller ikke like selvstendige sammenlignet med turister når det kommer til friheten til å disponere tiden som de vil. De har et praksisarbeid de må gjennomføre og må forholde seg til visse rammer.

Berger (2004) sier reising også blir assosiert med nysgjerrighet. Dette forstår jeg som nysgjerrighet for det ukjente og nysgjerrighet for det nye de kan møte. Da jeg intervjuet studentene før de reiste ga de tydelig uttrykk for at de var nysgjerrige på hva som ventet dem. Dette med nysgjerrighet er med andre ord noe som er felles for både feriereiser og praksisreiser.

Før avreise til Zambia spurte jeg studentene om deres forventninger til oppholdet. De mente alle det kom til å bli en spennende opplevelse og gledet seg til å reise. Studentene så frem til å lære om en annen kultur og andre sykdommer, og i tillegg utvikle seg selv som person. Dette er et fellestrekk med studentene i Wiers- Jenssens studie (2003), som fremhevet at de ville studere i utlandet for å møte en ny kultur, få nye opplevelser og lære noe nytt. Selv om studentene ikke hadde vært i Zambia tidligere, hadde de en del forventninger om hva de kom til å møte. Disse forventningene ble skapt på bakgrunn av tidligere studenters og høgskolelæreres erfaringer med utenlandspraksis. Slike førstehåndserfaringer blir ofte sett på som den beste og mest pålitelige kilden til informasjon om reisemål (Berger 2004). De som selv har vært et sted har sett denne virkeligheten slik den er, og kan fortelle om den med egne ord. Studentene benyttet seg også av internett som informasjonsverktøy for å lære mer om

byen de skulle reise til. Gjennom informasjonen de fikk om praksisstedet ble studentene klar over at oppholdet kunne komme til å bli utfordrende, spesielt med tanke på møtet med mye fattigdom og sykdom. Til tross for dette valgte de likevel å reise til Afrika. Ønsket om å oppleve noe nytt stod sterkere enn frykten for utfordrende møter med sykdommer og fattigdom på praksisplassen.

Da studentene først kom til de ulike praksisstedene så de raskt at disse var i en helt annen forfatning enn helseinstitusjoner hjemme i Norge. Noe av dette var de forberedt på. De visste at de hadde kommet til et samfunn med lite ressurser. Likevel var det mye som var annerledes enn forventet. Dina sier:

”Jeg tror ikke jeg forventet at de skulle ha så lite som de hadde. (...) Det går ikke an å forestille det på forhånd at de plutselig ikke har et intravenøstsett. ”

Selv om de hadde fått informasjon om landets økonomiske situasjon før de reiste ned, klarte de likevel ikke å forestille seg fattigdommens utbredelse. Dette var noe de ikke skjønte fullstendig før de fikk erfare det selv og se det med egne øyne. Denne erfaringen kan kanskje ikke direkte kalles kulturell viten, men det kan likevel forstås i lys av Hastrup (1992): Enkelte ting kan man ikke forstå bare ved å høre eller lese om det, man er nødt til å erfare det.

Det var ikke bare intravenøstsett som manglet på praksisplassene. Sammenlignet med institusjoner i Norge hadde praksisstedene svært lite utstyr tilgjengelig, noe studentene la merke til med én gang. Dette var forskjeller som studentene merket seg fordi de var det Simmel (i Berger 2004: 48) kaller *strangers* – fremmede eller utenforstående. Når man som utenforstående kommer til et nytt sted ser man ting som lokalbefolkningen ikke legger merke til. I hovedsak gjelder dette kulturelle aspekter, som skikker eller normer, men også på andre områder kan utenforstående legge merke til forskjeller. Jeg merket meg for eksempel raskt at det var noe som manglet på de aller fleste kontorpulter på sykehuset, nemlig datamaskiner. Studentene på sin side merket seg en forskjell i forhold til tilgjengelige ressurser. Nå skal det likevel sies at to av zambierne jeg intervjuet, Gary og Henry, nevnte denne forskjellen – det var noe de også la merke til. Henry hadde faktisk vært i Sverige og sett på nært hold hvilke fasiliteter som fantes på sykehusene der. Men poenget mitt her er å vise et eksempel på at studentene som utenforstående raskt la merke til det som var *annerledes* på praksisplassen.

Et eksempel som kan belyse dette fra en annen side var fra sykepleierstudentenes første dag i praksis. Siden praksisplassene på gamlehjemmet ikke var helt tilrettelagt enda, ble de tatt med til en lokal klinikk. Der fikk de blant annet overvære flere fødsler, noe som var en spesiell opplevelse. Selv om de ikke hadde vært tilstede på fødsler i Norge tidligere, hadde de fått undervisning om dette og hadde et visst innblikk i hvordan dette gikk for seg. I intervjuet jeg hadde med dem denne dagen bemerket de at dette var helt annerledes enn i Norge:

Dina sier:

"Det er liksom sånn, det virker som om det bare er noe du må gjennom. I Norge er du kanskje mer sykeliggjort når du er gravid, selv om det er en helt naturlig prosess."

Elise fortsetter:

"(...)Jeg ble jo fryktelig rørt, men jeg oppfattet det sånn at de ikke syntes det var noe stort. "Ja, det var den ungen, nummer tre i rekka" på en måte."

Videre fortalte de at de syntes det var oppsiktsvekkende at de nyfødte barna ble lagt i en egen seng med én gang, uten at mødrene fikk mulighet til å holde dem. Dette viser at disse studentene som utenforstående bet seg merke i noe de syntes var annerledes. For de ansatte og pasienter på klinikken var det helt vanlig prosedyre. Det var ikke noe de tenkte over at de gjorde. Men for norske studenter i praksis var dette noe uvanlig og annerledes.

Som jeg har nevnt tidligere, var det som var annerledes med denne praksisen i Zambia at det ikke var annet fagpersonell på praksisplassene. Arbeidet studentene skulle gjøre var ikke tilrettelagt på forhånd, så de måtte selv finne ut hvilke arbeidsoppgaver de kunne gjøre med det utstyret de hadde tilgjengelig. Da de først startet i praksisen fant de dette veldig utfordrende. De så at mye måtte gjøres, men visste ikke helt hvor de skulle begynne.

Elise sier: *"Jeg gleder meg til ting kommer litt mer på plass."*

Dina fortsetter: *"Ja, at vi får en plan, og at vi får noe konkret å forholde oss til. Det er på en måte det vi har savnet nå i begynnelsen."*

I tillegg var det vanskelig å arbeide uten det tekniske utstyret de hadde hjemme i Norge. Til tross for dette så alle studentene frem til det videre arbeidet på praksisplassen. De gledet seg til å sette seg bedre inn i hva som måtte gjøres, slik at de kunne sette i gang med arbeidet sitt.

6.2.2 Refleksjoner i ettertid

I ettertid av oppholdet var jeg interessert i å vite hvordan praksisen hadde gått. Hadde arbeidet gått bra, eller hadde det vært vanskelig? Hva syntes studentene om å ha en slik annerledes praksis? Hadde oppholdet stått til forventningene?

Oppholdet i Afrika hadde vært en utfordrende praksisperiode. Studentene hadde arbeidet med lite ressurser og måtte finne kreative løsninger for å kunne gjennomføre behandlingen. Et eksempel på dette var når Bente og Christian, som arbeidet med funksjonshemmede barn og unge, lagde en egen lekeplass for å kunne aktivisere barna. De kjøpte inn tau som de festet mellom to trær slik at barna kunne øve seg på å balansere, og snekret også et gåstativ for barn som trengte gåtrening. De så hva slags type behandling og trening som var nødvendig og fant måter å gjennomføre dette på. Bente sier: *”Man behøver ikke bestandig å finne det som er flott og fjongt, man kan gå tilbake til små, enkle ting.”* Det hadde vært krevende å arbeide med lite ressurser. En annen utfordring i arbeidet med funksjonshemmede barn og unge var å få den andre parten til å forstå *hvorfor* de gjorde de ulike øvelsene. Siden barna ikke merket en forbedring der og da, var det vanskelig for dem å skjønne at øvelsene kunne hjelpe. Christian og Bente brukte derfor mye tid på å forklare barna og foreldrene deres viktigheten av å gjøre øvelsene.

Anders og hans medstudent brukte praksisperioden til å få i gang en psykiatrisk dagsenter. Dette senteret hadde vært stengt en stund på grunn av pengemangel, så studentene hadde fått litt støtte fra Høgskolen til å starte det opp igjen. I samarbeid med lederen for senteret kontaktet de klinikker i ulike bydeler for å få tips om personer med psykiatriske lidelser som kunne ha nytte av senterets tilbud. Etterpå dro de på hjemmebesøk til aktuelle personer og fortalte om tilbudene som snart skulle opprettes. De kontaktet også et annet senter i nærheten som hadde fasiliteter som kunne brukes til fysisk aktivitet, og avtalte at dagsenterets brukere kunne benytte seg av disse. I tillegg til dette lagde de informasjonsbrosjyrer om ulike sykdommer som de delte ut til brukere, pårørende og de andre som arbeidet på senteret.

Elise, Dina og Frida var innom tre ulike praksisplasser i løpet av oppholdet i Zambia. De første dagene arbeidet de på en lokal klinikk der de hjalp til under fødsler, vaksinerte barn og satte sprøyter med for eksempel penicillin på både barn og voksne. Størstedelen av oppholdet arbeidet de på et gamlehjem der det bodde mennesker i alderen 45 til 100 år. Hovedoppgaven

deres der ble å kartlegge beboernes helsetilstand og lage en oversikt over dette, samt hvilke medisiner hver beboer trengte. De tok del i den daglige driften av gamlehjemmet. Disse studentene dro også på hjemmebesøk til eldre i området som en del av den lokale hjemmetjenesten. I den siste uka av oppholdet ble disse studentene tatt med til en landsby et stykke utenfor byen de var i, der de ble satt til å dele ut medisiner og sette sprøyter på den lokale klinikken.

Alle de seks studentene hadde arbeidet uten annet helsepersonell å støtte seg til. Det hadde til tider vært vanskelig og utfordrende å ta på seg så mye ansvar, og i tillegg være fullstendig selvstendige i de beslutningene de tok vedrørende arbeidet. Til tross for disse utfordringene var studentene fornøyde med oppholdet. De ville gjerne ha gjort det igjen om de hadde fått sjansen. Verken den slitsomme reisen de måtte gjennom for å komme dit, eller utfordringene de møtte underveis satte en stopper for ønsket om nye opplevelser og inntrykk. Studentene la vekt på at de hadde lært mye på det personlige plan. De lærte noe om livet i et annen del av verden, og satte større pris på det de hadde. I tillegg lærte de at de kan takle utfordringer de ikke hadde vært borti tidligere, samtidig som de innså sine egne begrensninger. Dette var lærdom de nok ikke hadde fått om de hadde hatt praksis hjemme i Norge. Reisen til Afrika ble en reise de lærte noe av. Dette kan ses i lys av Wearing (2002:1) som sier: *"Travelling is a way to discover new things about ourselves and learn to see ourselves more clearly."*

6.3 Ferie som bonus

Å ha utdanningspraksis i et annet land gir mer enn bare det rent kunnskapsmessige man får i praksisperioder hjemme i Norge. Man får også sjansen til å se og oppleve nye steder og bli kjent med andre mennesker med en annen kulturell bakgrunn enn en selv. Både mine studentinformanter, samt litteratur om utenlandspraksis og utveksling, nevner disse godene som motivasjon for å ta deler av utdanningen i et annet land. Reiseopplevelsen blir vel så viktig som det faglige. I det følgende vil jeg diskutere utdanningspraksis i utviklingsland med utgangspunkt i turisme og reiseopplevelsen.

Det økende antall mennesker som reiser skyldes blant annet den stadige utviklingen av transportmidler som gjør det enklere og raskere å forflytte seg fra et sted til et annet. En reise som tidligere for eksempel tok flere uker eller måneder med båt kan nå gjennomføres på betraktelig kortere tid. Samtidig har globaliseringen ført til et økende samarbeid mellom

institusjoner og bedrifter i ulike land. Det var dette som førte Karin til Zambia for første gang. Et samarbeidsprosjekt mellom Fredskorpset og en institusjon i Zambia gjorde at venninnen hennes fikk muligheten til å arbeide der. Det er likevel ikke en selvfølge at folk reiser bare fordi transportmidlene er tilrettelagt – det ligger en videre forklaring bak.

Ønsket om å reise kan ses som en trend i tiden vi lever i. I dagens moderne samfunn får man til stadighet nye inntrykk gjennom massemedia. Det kan være nyheter, reportasjer eller filmer som finner sted andre steder i verden. Inntrykk fra andre siden av kloden finner veien inn i vår livsverden. Disse inntrykkene og den informasjonen vi får om andre steder gjør noe med oss. Det skaper et grunnlag for refleksjon. Man blir bevisst på at verden er noe mer enn bare de omgivelsene man lever i til daglig, og man kan velge sine handlinger ut i fra dette. Har man interesse av å se mer av verden kan man velge å reise ut og oppleve den. Samarbeidet mellom Høgskolen og institusjonene i Zambia oppsto på bakgrunn av Karins nysgjerrighet og reiselyst. Hun ønsket å få mer kunnskap om hvordan venninnen bodde og arbeidet i Zambia. I løpet av dette besøket fant hun ut at praksisarbeid i et utviklingsland kunne være lærerikt for studentene hennes. Ikke bare for reiseopplevelsen og ny kunnskap om landet, men også i forhold til faglig utøvelse i nye omgivelser.

Studentinformantene mine hadde ikke vært noe særlig ute og reist tidligere. Reiseerfaringene deres begrenset seg til europeiske land, med unntak av en av dem som hadde besøkt det afrikanske kontinentet tidligere. Studentene hadde dermed lite erfaring fra kulturer veldig forskjellige fra vår egen. Men selv om de ikke hadde reist i fjerne strøk tidligere, var det noe de var interessert i, og reiseopplevelsen var mye av drivkraften bak valg av utenlandspraksis. Frida fortalte hun alltid har lyst til å ta et utenlandsopphold i løpet av studiet, og sjekket faktisk Høgskolens muligheter for dette før hun søkte på studieplass. Dette viser at hun er interessert i de nye opplevelsene som dette praksisoppholdet kan gi.

Men hvilke andre opplevelser var det studentene fikk i løpet av oppholdet i Zambia? Byen studentene var i befant seg i nærheten av en kjent turistattraksjon, så det var en del turister i området. Det var derfor mange aktiviteter å benytte seg av. Et besøk til turistattraksjonen var en selvfølge, og i tillegg fikk studentene muligheten til å dra på safari. Flere av dem lot seg friste til å delta i ekstremsportaktiviteter som fallskjermhopping og rafting, og Zambias tropiske klima ga muligheten for soling og bading. Dette er typiske ferieaktiviteter som

studentene fikk i tillegg til praksisarbeidet, og som de ikke hadde fått om de hadde hatt praksis hjemme i Norge.

Hva har så disse ferieaktivitetene å si for studentenes opplevelse av oppholdet? Jeg spurte ikke studentene om dette direkte, men ut i fra flere av utsagnene deres forsto jeg det slik at disse aktivitetene hadde mye å si for trivselen under oppholdet. Safariturene var en opplevelse utenom det vanlige. Der fikk de oppleve ”Det ville Afrika” og se ulike dyr på nært hold i sine rette omgivelser. Soling og bading, på den andre siden, er typiske ferieaktiviteter for de fleste nordmenn på reise til sydligere strøk. Å ha muligheten til å gjøre dette mens de var i Zambia kunne være med på å gi en følelse av ferie. Praksisarbeidet var utfordrende og når det i tillegg var så varmt tok dette mye krefter. Disse ferieaktivitetene, som først og fremst ble gjennomført i helgene, var en kjærkommen avveksling fra en slitsom praksishverdag.

Studentene var ikke i Afrika på ferie, men likevel ble de sett på som en type turister av lokalbefolkningen. Urry (2002:2) sier turisme er en fritidsaktivitet som forutsetter organisert arbeid. Med dette menes at man skiller mellom arbeid og fritid, og at turisme er noe som tilhører fritiden. For at det skal kunne kalles turisme må man også reise fra et sted til et annet, bedrive aktiviteter man ikke gjør til vanlig, for så å reise hjem igjen. Studentene reiste fra Norge til Zambia og var der i en periode på to måneder før de returnerte hjemover. Om dette hadde vært det eneste kriteriet for turisme hadde utdanningspraksisen fint passet inn her. Men samtidig hadde studentene et program de måtte følge. De var der for å ha praksis, og hadde de ikke vært i Afrika hadde de hatt praksis hjemme i Norge. På den andre siden var tiden *utenom* praksisarbeidet noe helt annet enn ”vanlig” fritid. Studentene fikk oppleve nye ting og gjøre aktiviteter de ikke gjorde til daglig. Det organiserte arbeidet fra Urrys definisjon foregikk på dagtid, mens fritidsaktivitetene foregikk på ettermiddagene og i helgene. Utdanningspraksis i utviklingsland er ikke direkte en form for turisme da det er en del av studentenes utdanning. Men det er heller en kombinert utdannings- og reiseopplevelse som er et *alternativ* til turisme.

Det finnes mange definisjoner på turisme (Berger 2004), og det er derfor vanskelig å kun skulle basere seg på én av disse for å kunne forklare hva turisme egentlig er. I sammenheng med utdanningspraksis i utviklingsland er ikke selve definisjonen av turisme like viktig som det faktum at turisme eksisterer. Utenlandspraksis er en reiseopplevelse *på siden* av dette, som i tillegg kan gi studentene som deltar flere typer ferieopplevelser.

Selv om utdanningspraksis i utviklingsland ikke er det samme som turisme, ble studentene likevel oppfattet som turister av lokalbefolkningen. Den vanlige mannen i gata kunne ikke vite at studentene var der for å gjøre praksisarbeid, og tok det som en selvfølge at studentene var der på ferie. Turister i området fikk mye oppmerksomhet fra både gateselgere, tiggere og taxisjåfører, noe studentene også opplevde under hele oppholdet. De merket seg likevel at enkelte av selgerne etter hvert begynte å kjenne dem igjen og derfor lot være å oppsøke dem.

Studentene selv følte seg som turister i begynnelsen av oppholdet. De var på et fremmed sted og fikk nye inntrykk og opplevelser, noe som også er karakteristisk for turister på ferie. Men etter hvert som tiden gikk ble de kjent i området og fikk faste rutiner med praksisarbeid og hverdagslige gjøremål. Da følte de seg ikke som turister lengre. Elise sier:

”Vi fikk på en måte en hverdag. Jeg merket det på et tidspunkt at jeg ikke hadde så veldig følelse av å være i Afrika, sånn eksotisk, lengre. Men at jeg bodde der og hadde en hverdag. At ting var mer naturlig, sånn gå på butikken og gå på praksisen.”

Studentene var ikke turister i Zambia, men studenter i praksis. Som studenter i praksis kom de i en helt spesiell situasjon. De arbeidet på helseinstitusjoner tilhørende byen i samarbeid med lokalt personell. Selv om studentene selv måtte organisere arbeidet de skulle gjøre, mente de likevel de fikk erfare hvordan de zambiske helseinstitusjonene fungerte. Ved å være der i to måneder fikk de i tillegg et innblikk i det zambiske samfunnet og den zambiske levemåten. Dette gjorde at studentene fikk, slik Frida nevnte i det første intervjuet, muligheten til å bli kjent med en annen kultur uten å være turister. Studentene kom nært innpå lokalbefolkningen og fikk innsyn i kulturen på en måte ”travelers” (McCabe 2005) bare kan drømme om.

Selv om utdanningspraksis i utviklingsland ikke er en form for turisme, og studentene som reiser ikke er turister, har fenomenet likevel en del fellestrekk med frivilligturisme. I begge tilfeller reiser mennesker fra den vestlige delen av verden til et annet land¹⁹ for å arbeide. Men der studenter i praksis i hovedsak gjør det på grunn av reiseopplevelsen de kan få som en del av utdanningen sin²⁰, reiser frivillige på bakgrunn av altruistiske motiver. Wearing (2002:1) sier frivilligturisme er en turistopplevelse som er gjensidig fordelaktig for de partene som er involvert. Frivillige deltar i ulike prosjekter og gjør en innsats for lokalsamfunnet. Selv får de

¹⁹ Frivilligturisme foregår hovedsakelig i utviklingsland, men det finnes også frivillighetsprosjekter i den vestlige delen av verden (Ausenda og McCloskey 2006, Callanan og Thomas i Novelli 2005).

²⁰ Se kapittel 5.1.1 Studentenes begrunnelser

en ny turisterfaring og muligheten for personlig utvikling (ibid.). Studenter i utenlandspraksis kan i tillegg til ny faglig kunnskap også få oppleve et nytt land og en ny kultur. Institusjonene studentene arbeider på drar også nytte av et slikt samarbeid. Selv om studentene opprinnelig ikke nevnte at praksisarbeidet kunne være av verdi for mottakerne, kom det frem i ettertid at de merket arbeidet ble satt pris på av mottakerne. Anders sier:

”Jeg fikk veldig masse tilbakemeldinger fra de som jobbet der. Kanskje ikke alle sa det like direkte, men man merket at de ble interessert i det vi gjorde og de diskusjonene vi hadde, og at de lærte noe. Vi fikk også en del tilbakemeldinger fra han manageren at han syntes det var veldig bra, for eksempel de leksjonene og de fysiske aktivitetene vi har innført, implementert i behandlingsprogrammet. Så vi fikk en del bra tilbakemeldinger.”

KAPITTEL 7: AVSLUTNING

I dette kapitlet skal jeg svare på problemstillingene og kommentere de viktigste funnene. De ulike problemstillingene gjenspeiles i underoverskriftene.

7.1 Hensikten med utdanningspraksis i utviklingsland

For å finne hensikten med utdanningspraksis i utviklingsland har jeg først tatt utgangspunkt i fagplanene i ergoterapi og sykepleie. Her sies det at studentene skal delta i praksisstudier for å praktisere faget sitt i en reell arbeidssituasjon. Studentene skal lære seg å arbeide selvstendig i samarbeid med andre yrkesgrupper, og sette fagkunnskapene sine ut i live. Fagplanene legger også vekt på internasjonalisering. Ved å gjennomføre et utenlandsopphold kan studentene få kunnskap og forståelse for andre kulturer. Hensikten med slik utenlandspraksis er med andre ord å drive faglig utøvelse i andre kulturelle omgivelser, noe som kan gi studentene nyttige og lærerike erfaringer.

Høgskolelæreren, Karin, legger også vekt på det kulturelle aspektet ved utdanningspraksis i utviklingsland. Ved å ha praksis i en annen kultur får studentene se en annen virkelighet, noe som kan gi et større perspektiv på egen livssituasjon. Karin gir også uttrykk for et personlig idealistisk motiv for praksisopphold i Zambia. Hun har selv arbeidet i landet i en årrekke, og kjenner helseinstitusjonene fra innsiden. Hun vet det er knapt med ressurser og arbeidskraft, og ser praksissamarbeidet som en måte å hjelpe til med å forbedre noen av helseinstitusjonene i byen.

7.2 Hvorfor vil studentene ha utdanningspraksis i Zambia?

Studentene jeg intervjuet ønsket å gjennomføre en praksisperiode i Zambia fordi de så dette som en mulighet til å få nye inntrykk på flere områder. Ingen av studentene hadde reist spesielt mye tidligere, men de hadde likevel en reiselyst og et ønske om å se andre deler av verden. Ved å være hele to måneder i Zambia kunne de få oppleve landet på en annen måte enn ved et kortere ferieopphold, noe som kunne gi dem et nærmere innblikk i livet i en annen del av verden. Studentene ønsket å oppleve et annet land og en annen kultur, og så

utdanningspraksis i utviklingsland som en mulighet til å få en reiseopplevelse integrert i praksisperioden.

Gruppen med studenter så også denne utenlandspraksisen som en mulig arena for læring. De ønsket ikke bare å lære kulturkunnskap, men mente oppholdet i Zambia også kunne gi dem lærerike erfaringer på det personlige plan. Ved å se livet i et fattig samfunn på nært hold ville de nok lære å sette bedre pris på det de hadde hjemme. Det var dermed ikke bare selve reiseopplevelsen som var motivasjonsfaktor for å ha praksis i et utviklingsland. Studentene var likevel ikke like idealistiske som Karin, og nevnte ikke at de ønsket å ha praksis i Zambia for å bidra med noe i et fattig lokalsamfunn. Dette er antageligvis fordi de ikke hadde vært i et utviklingsland tidligere og derfor ikke innså at de selv kunne være verdifulle ressurser.

7.3 Hvordan erfarer zambiske helsearbeidere det å ta i mot vestlige studenter i praksis?

De zambiske helsearbeiderne har både positive og utfordrende erfaringer med vestlige studenter i praksis. De er alle positive til et slikt samarbeid, da de drar nytte av dette på flere punkter. Studentene innehar mye kunnskap innenfor fagområdet sitt, noe som kommer godt med i et samfunn der det er stor mangel på fagutdannet helsepersonell. Vestlige studenter er også ekstra arbeidskraft som blir høyt verdsatt. En annen positiv erfaring de zambiske informantene trekker frem er samarbeidets økonomiske gevinst. Sykehuset i Zambia mottar penger fra Høgskolen for hver student i praksis, i tillegg til at mange av studentgruppene som kommer – både fra Norge og andre land – har med seg gaver i form av utstyr til sykehuset.

Utfordringen med å motta vestlige studenter i praksis ligger i å få studentene til å trives under oppholdet. Henry sier han og hans kolleger er klar over at studentene kommer fra rike land og har tilgang på flere fasiliteter hjemme. Siden Zambia er et ressursfattig land er det vanskelig å skulle gi studentene bosted etter vestlig standard. Henry håper derfor det er mulig at de kan samarbeide med de vestlige høgskolene med å bygge et internat for de vestlige studentene. En annen utfordring er den faglige kvaliteten på de vestlige studentenes praksis. For at dette skal bli optimalt mener Henry det er nødvendig at de får en bedre innsikt i de vestlige fagplanene og deres læringsmål. Han skulle derfor gjerne hatt muligheten til å besøke høgskoler i vestlige land for å se hvordan utdanningssystemene fungerer.

7.4 Hvordan erfarte studentene møtet med Afrika?

Studentenes møte med Afrika førte med seg både utfordringer og positive opplevelser. En av utfordringene den ene studentgruppa la vekt på, var at de skulle bo på et internat med lavere bostandard enn det de var vant til hjemmefra. Dette var vanskelig i begynnelsen, men etter hvert som de fikk erfare dette, innså de at de klarte seg helt fint uten mange fasiliteter. Det som var vanskeligst var den stekende varmen, noe som gjorde at de etter halve oppholdet flyttet fra internatet til et hotell med air- condition.

En annen utfordring denne studentgruppa nevnte var møtet med fattigdommen i landet. De fikk mye oppmerksomhet fra tiggerne i byen og syntes det var vanskelig å vite om de skulle gi penger til dem eller ikke. Ved å stoppe for tiggere fikk de enda mer oppmerksomhet, og de fant derfor ut at det beste var å ikke stoppe for noen. I begynnelsen syntes de det var vanskelig å ikke gjøre noe for å hjelpe, men etter hvert ble dette så dagligdags at de klarte å distansere seg fra det.

En uventet utfordring på praksisplassen var alle språkproblemene som oppsto. Studentene hadde på forhånd fått vite at de fleste i landet snakket engelsk, men det viste seg at engelskkunnskapene var heller varierte, Christian syntes det var vanskelig å kommunisere med barna når de alltid måtte ha hjelp av tolk. Dina mente at bruk av tolk til å kommunisere gjorde at de mistet noe av kontakten de vanligvis fikk med pasientene.

Ingen av praksisplassene hadde utdannet fagpersonell, og det var heller ikke forberedt noe program for hva studentene skulle gjøre der. Studentene måtte derfor selv finne ut hva slags arbeidsoppgaver de kunne gjøre og hvordan de kunne gjennomføre dem. Dette var en helt ny erfaring som studentene mente hadde vært utfordrende.

Møtet med Afrika hadde også sine positive sider. Det var spennende å være i en helt annen del av verden og mye nytt å se og oppleve. Studentene var på forhånd spente på hvordan de ville bli mottatt i byen, men dette viste seg å være en unødvendig bekymring. Både lokalbefolkningen i byen og de ansatte og brukerne på praksisplassene tok i mot dem med åpne armer, og studentene følte seg straks velkommen. Dette var en positiv opplevelse som gjorde at studentene så frem til det videre oppholdet i Zambia.

7.5 Var studentene turister under oppholdet i Afrika?

Studentene var i Zambia som studenter i praksis. Den første tiden i Zambia følte de seg mer som turister enn som praksisstudenter. Dette var fordi alt var nytt og fremmed, og det tok tid å finne seg til rette og få en hverdag. Men etter hvert som studentene ble mer kjent i byen og fikk faste rutiner, følte de seg ikke som turister lengre. De fikk en hverdag med praksisarbeidet.

Studentene benyttet seg godt av fritiden de hadde i Zambia. Helgene ble brukt til ulike ferieaktiviteter, som soling, bading og safari. Når de gjorde slike aktiviteter sa studentene at de følte seg som turister. En slik avkobling kom godt med når praksisarbeidet tok mye krefter. Selv om studentene ikke følte seg som turister i hverdagen, ble de likevel tatt for å være turister av lokalbefolkningen. Dette var fordi det var mange turister i området, og det ikke var lett for zambierne å se forskjellen mellom en ”vanlig” turist og en student i praksis.

7.6 Hva slags kunnskap tilegnet studentene seg under oppholdet?

I løpet av oppholdet i Zambia tilegnet studentene seg ny kunnskap innenfor flere områder. Først og fremst fikk de kunnskap om kultur og livet i en annen del av verden. De så at det fantes flere måter å leve livet på, og at mye kunne gjøres med lite ressurser. De lærte seg å takle møtet med fattigdom, samtidig som de satte pris på det de hadde hjemme. Studentene sa de lærte mye om seg selv og hvordan de taklet ukjente situasjoner. På praksisplassen måtte de selv ta ansvar for å finne arbeidsoppgaver, og lærte seg å arbeide selvstendig og stole på egne beslutninger. Dette var kunnskap de mente de kunne dra nytte av i hjemme i Norge, både i arbeid og i hverdagen.

Selv om studentene mente at den kunnskapen de hadde tilegnet seg i Afrika kunne brukes i senere yrkesutøvelse, kalte de det likevel ikke for faglig kunnskap. Dette kan komme av at de med sin helsefaglige bakgrunn fokuserte på det naturvitenskapelige. Siden de mente de ikke hadde lært noe nytt i forhold til naturvitenskapelige emner, var ikke det faglige utbyttet slik de hadde forventet.

7.7 Hvordan kan utdanningspraksis i utviklingsland forstås som et moderne fenomen?

For å forstå utdanningspraksis i utviklingsland som et moderne fenomen, ønsket jeg å se det i lys av teorier om det moderne samfunnet og trender som har oppstått innenfor dette. Jeg vil begynne med å ta utgangspunkt i Giddens' teori om globalisering. I følge Giddens (1997) teori om globalisering innebærer globaliseringsprosessen at verdensomspennende sosiale relasjoner binder fjerne lokaliteter sammen. I tilfellet med utdanningspraksis i utviklingsland er det sosiale relasjoner mellom en norsk høgskole og et zambisk sykehus. Den første kontakten ble opprettet da Karin bodde i Zambia for flere år siden, men kontakten mellom institusjonene har blitt opprettholdt gjennom kommunikasjon på tvers av tid og rom. Uten å møtes ansikt til ansikt kan det gjøres avtaler om når de norske studentene skal komme og hvor de skal arbeide i praksisen, slik at praksisplassene kan være klare når studentene kommer. Man kan si det har oppstått sosiale relasjoner som binder sammen en norsk høgskole og et zambisk sykehus.

Det har altså skjedd en utleiring (Giddens 1997) i den forstand at sosiale relasjoner ikke er begrenset til det lokale, men kan oppstå og opprettholdes på tvers av kontinenter. I forhold til utleiringsmekanismer er det først og fremst ekspertsystemer som blir benyttet i denne sammenhengen. For å kunne kommunisere med hverandre mellom Norge og Zambia benytter aktørene seg av ekspertsystemer innenfor kommunikasjonsteknologi. Også reisen fra Norge til Zambia blir mulig på grunn av ekspertsystemer. Der de første europeerne brukte flere måneder på sin reise til Afrika, kan man nå reise med fly fra Norge på under ett døgn. De norske helsefagstudentene kan ingenting om hvordan fly fungerer og hvordan flytrafikken organiseres, men de vet hva de må gjøre for å kunne kjøpe billett og komme seg på rett fly. De har derfor muligheten til å kunne reise til Afrika uten store vanskeligheter.

Utdanningspraksis i utviklingsland kan også ses i lys av modernitetens refleksive karakter (Giddens 1997). Frida sjekket for eksempel Høgskolens utvekslingsavtaler før hun søkte på studiet. Da hun så at Høgskolen kunne gi henne muligheten til å ta et praksisopphold i utlandet, bestemte hun seg for å søke om studieplass der. Før avreise fikk studentene mye informasjon om Zambia fra Høgskolen. Dette var både informasjon om landet generelt, samt andre ting de måtte huske på i forhold til blant annet kultur, klima, helse og sikkerhet. Studentene fant også slik informasjon via reisehåndbøker eller internett. Informasjonen de

fikk ga grunnlag for refleksjon over hvordan de skulle handle. Ved å få informasjon om klimaet i Zambia kunne studentene se nytteverdien av å ta med seg sommerklær, solkrem og myggspray. Kunnskap om sykdommer de kunne få, gjorde at studentene fikk tatt nødvendige vaksiner. Studentene fikk vite at oppholdet i et utviklingsland kunne blir utfordrende og krevende, men etter refleksjon over hvilke andre alternativer som fantes – praksis hjemme i Norge eller andre vestlige land – bestemte de seg likevel for å reise.

Reising er en stadig økende trend i dagens samfunn, og et trekk ved globaliseringen (Giddens 1997). På grunn av utvikling innenfor teknologi og kommunikasjon er det mulig å reise over lange avstander på relativt kort tid. Det finnes flere årsaker til at man reiser i dag. Man kan reise på grunn av jobb eller utdanning, eller fordi man har lyst på en ferie med nye opplevelser. Studentene som deltar i utdanningspraksis i utviklingsland reiser på bakgrunn av begge disse faktorene. De reiser til Zambia for å gjennomføre en del av utdanningen sin. Samtidig reiser de fordi de ønsker en ny reiseopplevelse. Utdanningspraksis i utviklingsland er dermed et fenomen som kombinerer reise og utdanning.

Frivilligturisme er en reisetrend som har blitt veldig populær de siste ti årene (Callanan og Thomas i Novelli 2005). Denne typen turisme har sitt utspring i frivillig arbeid, og bygger på et uegennyttig motiv og et ønske om å gjøre en innsats for andre. Etter flere år i Zambia fant Karin ut at sykehuset hun var tilknyttet der kunne være en aktuell praksisplass for studentene hennes hjemme i Norge. Ikke bare kunne studentene lære av å ha praksis i et annet land, men et slikt samarbeid kunne være en måte å hjelpe det zambiske sykehuset med ressurser, kunnskap og arbeidskraft. Karin sender fortsatt studentene sine til Zambia med denne ideologien i bakhodet, og utdanningspraksis i utviklingsland kan derfor også forstås som et fenomen med den hensikt å gi et bidrag til et fattig lokalsamfunn.

Alt i alt vil jeg si utdanningspraksis i utviklingsland kan knyttes til flere aspekter ved globalisering. Det har skjedd en endring i utdanningssystemet ved at utdanning er blitt mer internasjonalisert. Universiteter samarbeider på tvers av kontinenter, og studenter kan selv velge hvor de har lyst å studere eller ha praksis. Veksten innenfor turisme gjør at man kan få den ferieopplevelsen man ønsker, det være seg strandliv, elvepadling eller safari. Ulike frivillighetsprosjekter verden over gir engasjerte mennesker en mulighet til å gjøre en innsats for saker de brenner for. Utdanningspraksis i utviklingsland inneholder alle disse elementene.

Det er en reiseopplevelse, en del av utdanningen og en form for frivillig innsats. Dette gjør at en utdanningspraksis i utviklingsland kan forstås som et moderne fenomen.

LITTERATURLISTE

Ausenda, Fabio og Erin McCloskey (2006): World Volunteers. The World Guide to Humanitarian and Development Volunteering. Green Volunteers Publications, Milano.

Barrow, Ondine og Michael Jennings (2001): The Charitable Impulse. NGOs and Development in East and North- East Africa. James Curry, Oxford. Kumarian Press, Bloomfield, CT.

Berger, Arthur Asa (2004): Deconstructing travel. AltaMira Press, Rowman and Littlefield Publishers, Inc., Lanham.

Blaikie, Norman (2006): Designing Social Research. Polity Press, Cambridge.

Brandth, Berit (1996): Gruppeintervju: perspektiv, relasjoner og kontekst. I Holter, Harriet og Ragnvald Kalleberg (red.): Kvalitative metoder i samfunnsforskning. Universitetsforlagets Metodebibliotek, Oslo. 2. utgave.

Bøckmann, Sissel (2002): Praksisstudier i sykepleie i møte med en fremmed kultur. En utforskende studie om norske sykepleiestudenters individuelle opplevelser med praksisstudier i utlandet. Hovedoppgave i sykepleievitenskap, Det medisinske fakultet, Universitetet i Oslo.

Coffey, Amanda og Paul Atkinson (1996): Making sense of qualitative data. Complementary Research Strategies. Sage Publications, Thousand Oaks, London and New Dehli.

Drevland, Wenche (2006): Internasjonalt sosialt arbeid – utfordringer for utdanning og praksis. I Omre, Cecilie, Liv Schjelderup og Reidar S. Østerhaug (red.) (2006): Fasetter av sosialt arbeid. Tapir akademisk forlag, Trondheim.

Evensen, Birgit (2003): Fra Sykehusloftet til MH- bygget. Sykepleierutdanningens historie i Tromsø. Eureka Forlag, Tromsø.

Giddens, Anthony (1997): Modernitetens konsekvenser. Pax Forlag A/S, Oslo.

Hastrup, Kirsten (1992): Det antropologiske projekt om forbløffelse. Nordisk Forlag A.S Copenhagen, København.

Henriksen, Kirsti (2007): Å være den ”fremmede”. Praksis i en flyktningleir- en dannelsesreise i Nightingales spor? I Brekke, Mary og Tom Tiller (red.): Samklang. Nye læringsutfordringer i helsefaglig utdanning og yrke. Høyskoleforlaget, Kristiansand.

Hydle, Ida (1997): Antropologiske perspektiver på medisinen, trygden og retten. Tano Aschehoug, Oslo.

Kane, Maurice J. og Hazel Tucker (2004): Adventure tourism. The freedom to play with reality. I *Tourist Studies* 2004; 4; 217. Sage Publications, London.

Kassah, Alexander Kwesi (2005): Begging as a way of life. Publish America, Baltimore.

Kvale, Steinar (2006): Det kvalitative forskningsintervju. Gyldendal Norsk Forlag AS, Oslo.

Martinussen, Willy (2004): Kultursosiologi. Det Norske Samlaget, Oslo.

McCabe, Scott (2005): 'Who is a tourist?' A critical review. I *Tourist Studies* 2005; 5; 85. Sage Publications, London.

Moses, Jonathon W. og Anne Margrethe Brigham (2007): Globalisering i Norge. Politisk, kulturell og økonomisk suverenitet i endring. Fagbokforlaget, Bergen.

Novelli, Marina (2005): Niche tourism. Contemporary issues, trends and cases. Elsevier Butterworth- Heinemann, Oxford.

Nylenna, M. (2000): De ”to kulturer” i medisinen. I *Tidsskrift for Den Norske Lægeforening*, nr. 30 2000.

O' Reilly, Karen (2003): When is a tourist? The articulation of tourism and migration in Spain's Costa del Sol. I *Tourist Studies*, Dec 2003; vol. 3. Sage Publications, London, Thous

Richards, Lyn (2005): Handling qualitative data. A practical guide. SAGE Publications. London, Thousand Oaks and New Dehli

Rosmer, Tilde (2007): Myter og sannheter om israelske kibbutzer.
Finnes på nettsiden: <http://foreninger.uio.no/babylon/kibbutzer.pdf>
Sist besøkt 09.05.08 kl. 11.00

Rotvold, Gunn- Hilde (1995): Forpliktende frivillighet. En studie av det frivillige fellesskapet i Tromsø Bymisjon. Hovedoppgave i samfunnsvitenskap, Universitetet i Tromsø.

Sandin, Ingrid, Kristina Grahm og Ewa Kronvall (2004): Outcomes of Swedish Nursing Students' Field Experiences in a Hospital in Tanzania. I *J Transcult Nurs* 2004; 15; 225

Scheyvens, Regina (2002): Backpacker tourism and Third World development. I *Annals of Tourism Research*. Volume 29, Issue 1, January 2002.

Simpson, Kate (2005): Dropping Out or Signing Up? The Professionalisation of Youth Travel. I *Antipode*, Volume 37, Issue 3, 2005.

Thagaard, Tove (2003): Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode. 2. utgave. Fagbokforlaget, Bergen.

Urry, John (2002): The tourist gaze. SAGE Publications. London.

Warr, Deborah J. (2005): "It was fun.. but we don't usually talk about these things": Analyzing Sociable Interaction in Social Groups. I *Qualitative Inquiry*, Volume 11 Number 2, 2005.

Wearing, Stephen (2002):. *Volunteer Tourism : Experiences That Make a Difference*. CABI Publishing, Cambridge, MA, USA,

Wibeck, Victoria (2000): Fokusgrupper. Om fokuserade gruppintervjuer som undersøkingsmetod. Studentlitteratur, Lund.

Wiers-Jenssen, Jannecke (2003): "Norwegian Students Abroad: Experiences of Students from a linguistically and geographically peripheral European Country". I *Studies in Higher Education*. (October 2003) vol. 28, no. 4, (pp.391-411)

Wiers- Jenssen, Jannecke (2005): Utbytte av utdanning fra utlandet. Overgang fra utdanning til arbeid blant nordmenn med høyere utdanning fra utlandet. *Rapport 3/2005*. NIFU STEP, Norsk institutt for studier av forskning og utdanning. Senter for innovasjonsforskning

Nettsider:

AFS Norge:

<http://www.afs.no/18%2B/18+deltaker.asp>

Sist åpnet 01.04.08 kl. 13.40

CIA:

<https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/za.html>

Sist åpnet 14.05.08 kl. 12.15

Frivillighet Norge:

http://www.frivillighetnorge.no/Organer/Styret/Annet/Innspill_til_Soria_Moria-plattformen/

Sist åpnet 17. 03.08 kl. 12.58

Kilroy:

<http://www.kilroytravels.no/Australia/Working+Holiday.htm>

Sist åpnet 17.03.08 kl. 13.00

Klassekampen:

http://www.klassekampen.no/25224/mod_article/item/null

Sist åpnet 09.05.08 kl. 11.00

Lonely Planet:

<http://www.lonelyplanet.com/worldguide/zambia/>

Sist åpnet 14.05.08 kl. 12.45

Norad:

http://www.norad.no/items/1045/38/0091950477/zambia_01.pdf

Sist åpnet 08.05.08 kl. 20.15

Utdvekslingsavtaler ved Universitetet i Tromsø:

<http://uit.no/studieavd/studenter/9#2>

Sist åpnet 17.03.08 kl. 13.15

Wikipedia:

http://en.wikipedia.org/wiki/Non-governmental_organization

Sist åpnet 14.05.08 kl. 16.00

www.reddbarna.no

www.amnesty.no

www.leger-uten-grenser.no

Vedlegg 1: Svar fra Norsk Samfunnsvitenskapelig Database

Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS
NORWEGIAN SOCIAL SCIENCE DATA SERVICES

Sissel H. Eriksen
Institutt for sosiologi
Universitetet i Tromsø
Breivika
9037 TROMSØ

Harald Hårfagres gate 29
N-5007 Bergen
Norway
Tel: +47-55 58 21 17
Fax: +47-55 58 96 50
nsd@nsd.uib.no
www.nsd.uib.no
Org.nr. 985 321 884

Vår dato: 19.06.2007

Vår ref :16864/SF

Deres dato:

Deres ref:

KVITTERING PÅ MELDING OM BEHANDLING AV PERSONOPPLYSNINGER

Vi viser til melding om behandling av personopplysninger, mottatt 07.05.2007. Meldingen gjelder prosjektet:

16864	<i>Utdanningspraksis i humanitært arbeid i utviklingsland</i>
Behandlingsansvarlig	<i>Universitetet i Tromsø, ved institusjonens øverste leder</i>
Daglig ansvarlig	<i>Sissel H. Eriksen</i>
Student	<i>Elin Holm</i>

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen av personopplysninger er meldepliktig i henhold til personopplysningsloven § 31. Behandlingen tilfredsstiller kravene i personopplysningsloven.

Personvernombudets vurdering forutsetter at prosjektet gjennomføres i tråd med opplysningene gitt i meldeskjemaet, korrespondanse med ombudet, eventuelle kommentarer samt personopplysningsloven/-helseregisterloven med forskrifter. Behandlingen av personopplysninger kan settes i gang.

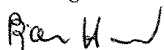
Det gjøres oppmerksom på at det skal gis ny melding dersom behandlingen endres i forhold til de opplysninger som ligger til grunn for personvernombudets vurdering. Endringsmeldinger gis via et eget skjema, <http://www.nsd.uib.no/personvern/endingsskjema>. Det skal også gis melding etter tre år dersom prosjektet fortsatt pågår. Meldinger skal skje skriftlig til ombudet.

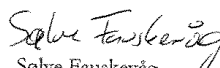

Personvernombudet har lagt ut opplysninger om prosjektet i en offentlig database, <http://www.nsd.uib.no/personvern/register/>

Personvernombudet vil ved prosjektets avslutning, 30.06.2008, rette en henvendelse angående status for behandlingen av personopplysninger.

Vennlig hilsen

Bjørn Henriksen

Solve Fauskevåg

Kontaktperson: Solve Fauskevåg tlf: 55 58 25 83

Vedlegg: Prosjektvurdering

Kopi: Elin Holm, Prestvannveien 3/E7, 9011 TROMSØ

Avdelingskontorer / District Offices:

OSLO: NSD, Universitetet i Oslo, Postboks 1055 Blindern, 0316 Oslo. Tel: +47-22 85 52 11. nsd@uio.no
TRONDHEIM: NSD, Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, 7491 Trondheim. Tel: +47-73 59 19 07. kyrre.svarva@svt.ntnu.no
TROMSØ: NSD, SVF, Universitetet i Tromsø, 9037 Tromsø. Tel: +47-77 64 43 36. nsdmaa@svt.uit.no

Personvernombudet for forskning

Prosjektvurdering - Kommentar

16864

Personvernombudet har vurdert prosjektet og finner at behandlingen kan hjemles i personopplysningsloven § 8, første ledd.

Ombudet finner informasjonsskrivet tilfredsstillende forutsatt at setningen der det står at intervjudata "vil bli anonymisert i det videre arbeidet" endres, dette fordi aidentifiserte data er det rette begrepet ved bruk av koblingsnøkkel, jf. e-post 13.06.2007.

Ved prosjektslutt 30.06.2008 skal datamaterialet anonymiseres. Anonymisering innebærer at direkte og indirekte personidentifiserende opplysninger slettes eller omkodes (grovkategoriseres), samt at lydopptak og koblingsnøkkel slettes.

Vedlegg 2: Informasjonsbrev

Elin Holm
Prestvannveien 3/E7
9011 TROMSØ

Tromsø 7. mai 2007

INFORMASJON OM PROSJEKTET "UTDANNINGSPRAKSIS I HUMANITÆRT ARBEID I UTVIKLINGSLAND"

Jeg er mastergradsstudent i sosiologi ved Universitetet i Tromsø. I min mastergradsoppgave vil jeg fokusere på studenter innenfor helsefag som gjennomfører praksisdelen av utdannelsen sin i et utviklingsland. Jeg har lyst å se på bakgrunnen for valg av denne typen praksis, og hva studentene ser på som meningen med utenlandsoppholdet. I tillegg til studentene, vil jeg også intervju ansatte på høgskolen der de studerer, samt ansatte på mottakerinstitusjonen i landet de besøker.

Jeg planlegger å gjennomføre tre intervjuer med dere studenter: Et før, et under og et etter oppholdet i utlandet. Et av disse intervjuene vil jeg gjennomføre som en gruppesamtale. Disse intervjuene kommer til å vare i omtrent en time og vil, dersom det er greit for dere, bli tatt opp på lydbånd. Kun opplysninger fra intervjuene vil bli brukt, selv om vi kanskje møtes i andre sammenhenger. Jeg har taushetsplikt, og alle opplysninger fra intervjuene vil bli anonymisert i det videre arbeidet med prosjektet. Alle opplysninger vil bli behandlet konfidensielt, og blir slettet når prosjektet avsluttes i juni 2008.

Dersom dere ønsker det, kan dere lese gjennom min bruk av intervjumaterialet og godkjenne det før oppgaven leveres inn.

Det er frivillig å delta i prosjektet. Du trenger ikke å svare på spørsmål om du ikke har lyst, og kan når som helst trekke deg fra prosjektet uten å oppgi noen grunn. Dersom du trekker deg vil alle opplysningene om deg bli slettet.

Prosjektet er godkjent av Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste AS, Personvernombudet for forskning.

Veileder ved Institutt for sosiologi, Universitetet i Tromsø, er førsteamanuensis dr. polit. Sissel H. Eriksen.

Spørsmål angående prosjektet kan stilles undertegnede via telefon eller e- post.

Med vennlig hilsen

Elin Holm

E-post: elinholm83@gmail.com
Telefon: 911 55 343

Vedlegg 3: Samtykkeerklæring

SAMTYKKEERKLÆRING

Jeg har fått skriftlig og muntlig informasjon om prosjektet ”Utdanningspraksis i humanitært arbeid i utviklingsland” og skriver herved under på at jeg er villig til å delta i prosjektet. Jeg har blitt informert om at det er frivillig å delta, at jeg kan trekke meg når som helst uten å oppgi grunn, og at jeg kan velge å ikke svare på spørsmål dersom jeg ikke ønsker det.

Sted og dato

Signatur

Vedlegg 4: Intervjuguide 1

INTERVJUGUIDE 1: ANSATTE VED HØGSKOLEN

Introduksjon

Takke for at de vil stille opp

Si litt om prosjektet mitt

Si litt om det praktiske rundt intervjuet, at de kan trekke seg når de vil osv

Personlig info / Arbeid

Hva er din stilling her på Høgskolen?

Arbeidsoppgaver

Arbeidsoppgaver i forhold til samarbeidsprosjektet Høgskolen/Zambia

Historie

Når og hvorfor begynte dette samarbeidsprosjektet?

Utvikling frem til i dag

Situasjonen i dag

Hvor stor del av utdanningen er praksis?

Studentenes arbeidsoppgaver

Hva forventer dere av studentene?

Valg av studenter

Hvor mange studenter ønsker å reise?

Hvor mange studenter sender dere hvert år?

Kriterier for valg av studenter?

→ er det noen som ikke får lov til å dra?

Hensikten

Hva er hensikten med denne praksisen?

Gjensidighetsforhold Høgskolen vs sykehuset i Zambia

Vedlegg 5: Intervjuguide 2

Introduksjon

Samme som tidligere

Personlig info

Hvor kommer du fra?

Beskriv deg selv: Hva slags type person er du?

Har du jobbet frivillig tidligere? Med hva?

Har du vært mye ute og reist tidligere?

Studier/jobb

Hvor lenge har du studert?

Har du studert i utlandet tidligere?

Hvorfor ergoterapi/sykepleie?

Hva vil du jobbe med i fremtiden?

Praksis

Hva slags type praksisarbeid har dere hatt før?

Hvor er det mulig å gjennomføre praksisen, med unntak av Norge og Zambia?

Hva synes dere om muligheten til å ha praksis et helt annet sted enn hjemme i Norge?

Hva vet du om Zambia og det dere skal gjøre der?

Bakgrunn/ begrunnelse

Hvorfor velger dere å dra helt til Zambia for å ha praksis?

Har dere jobbet med noe lignende tidligere? (jobbet frivillig i et annet land)

Hva slags forventninger har dere?

Hva håper/tror dere at dere vil oppnå, både faglig og personlig sett?

Hva ser dere mest frem til?

Hva slags utfordringer tror dere oppholdet vil føre med seg?

Hva ser dere på som *meningen* med denne praksisen i Zambia?

Andre refleksjoner

Dersom dette *ikke* var en del av utdanningen deres, kunne dere tenke dere å gjøre noe lignende likevel, for eksempel gjennom Kilroy/AFS? (men betale selv da)

Vedlegg 6: Intervjuguide 3

INTERVJUGUIDE 3: STUDENTER *UNDER* OPPHOLDET

Introduksjon

Samme som tidligere

Førsteinntrykk

Hva er deres førsteinntrykk av oppholdet så langt?

Er det noe som er veldig annerledes fra det dere først hadde trodd?

Angrer dere på at dere kom hit?

Hva slags arbeidsoppgaver har dere fått på sykehuset?

Hvordan har disse vært sammenlignet med de arbeidsoppgavene dere har hatt tidligere?

Videre opphold

Hvordan ser dere på det videre oppholdet her?

Er forventningene deres annerledes nå enn før dere reiste?

Vet dere noe om de videre arbeidsoppgavene deres?

Vedlegg 7: Intervjuguide 4

INTERVJUGUIDE 4: STUDENTER *ETTER* OPPHOLDET

Introduksjon

Samme som tidligere

Tilbake i Norge

Hvordan er det å være hjemme igjen?
Hva slags inntrykk sitter dere igjen med?
Hva har praksisen gjort med dere?

Oppholdet

Var oppholdet slik som forventet? Hvorfor/hvorfor ikke?
Hvorfor tror dere at dere hadde de forventingene dere hadde?
Hva gjorde dere i praksisen?
Hva føler dere at dere har fått gjort?
Følte dere arbeidet deres utgjorde en forskjell? Så dere endringer/utvikling?
Følte dere at arbeidet dere gjorde ble satt pris på? Av hvem?
Hvordan tror dere arbeidet vil fortsette uten dere?
Var dette annerledes enn det de lokale gjorde, eller gjorde dere det samme?
Lærte dere noe? Hva lærte dere?
Har dette gjort dere til bedre helsearbeidere?
Har dere endret syn på hva dere opprinnelig så på som ”meningen” med oppholdet?
Utteksling vs ikke- utveksling. Dette går jo bare én vei, hva slags tanker har dere om utveksling begge veier?
Hvordan ser dere på gjensidighetsforholdet mellom dere og institusjonen dere jobbet på?
Etterpåklokskap: Hvordan ser dere på de praktiske problemene dere møtte i begynnelsen?
Har oppholdet gitt dere noen ideer om hva dere vil jobbe med i fremtiden?
Vil dere reise ut og jobbe seinere når dere er ferdigutdannet? Samme sted eller andre steder?
Hvorfor?
→ Hva med katastrofeområder, vil dere reise dit?
Har praksisen åpnet nye dører for dere?
→ Lettere å reise seinere?
→ Ser egne begrensninger / personlige begrensninger? (Positivt/negativt)

Reflektere over hva praksisen har gjort med dere?

Følte dere at dere var turister?
Når var dere turister?
Hva skiller dere fra andre turister?
Kombinasjonen reise/praksis? Annerledes praksis enn hjemme?

Vedlegg 8: Intervjuguide 5

INTERVJUGUIDE 5: ANSATTE I ZAMBIA

Introduksjon

Samme som tidligere

Work

What is your job here at the hospital?

How long have you worked here?

For how long have you worked with Norwegian students?

The agreement of co-operation

What is your opinion about the agreement/project between your hospital and Høgskolen?

How do you feel about the students travelling so far to work at your hospital?

Why do you think the students want to come here?

Do you support and/or understand their reasons for coming?

What is your experience with these students?

What is your job when it comes to all the arrangements and the organisation concerning the Norwegian students?

Do you get extra work with the students?